

Cehi, slovaci, maghiari și români

Astfel, în împrejurări deosebite nici Cehii, nici Românii nu-și putură uni toate forțele cu Ungurii întru apărarea creștinătății. Cei din tîi din cauza luptelor dintre partidele nobiliare cehe, din cauza orientării filohabsburgice a lui Ludovic și, poate, din cauza nobilimii ungare însăși,⁷⁸ trimiseră doar slabe contingente, în timp ce grosul întîrzie cu bună știință, tocmai pentru a nu da mult așteptatul ajutor.

Iar, pe de altă parte, Românii, a căror soartă era strâns lecată de a imperiului...

Sumar

- Mircea Popa**, Noi documente privind viața și activitatea lui Iuliu Maniu pp. 1-6
- Viorel Mureșan**, Poeme pentru „Caiete Silvane” p. 7
- Traian Vedinaș**, „În Sălajul lui Maniu” pp. 8-9
- Parodie de **Lucian Perța** p. 9
- Viorel Mureșan**, Premiul Național de Poezie Mihai Eminescu pp. 10-11
- Alexandru Jurcan**, Sărbătoarea blocului p. 11
- Imelda Chința**, Memoria friicii pp. 12-13
- Constantin Necula**, Poezia creștină a Călanului în prima jumătate a secolului XX p. 13
- Marcel Lucaciu**, Pseudojurnal p. 14
- Cornel Cotuțiu**, Un creator neastâmpărat pp. 15-16
- Ioan-Viorel Bădică**, Cearcănele lunii p. 16
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. Joe Satriani – *What Happens Next* p. 17
- Virgil Diaconu**, Desființarea poeziei tinere de către L.I. Stoiciu pp. 18-19
- Gheorghe Moga**, Optimus Magister pp. 20-21
- Alexandru Jurcan**, Perdelele confortului p. 21
- Varga István Attila**, Imaginarul vrăjitoarei în raport intercultural pp. 22-23
- Versuri de **Mioara Lazăr** p. 23
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *The Straight Story* (1999) p. 24
- Ioan-Pavel Azap**, Reeditări filmice (IX) p. 25
- Nicolae Edroiu**, Mihail P. Dan (1911-1976) – istoric al relațiilor româno-slave pp. 26-31
- Ioan F. Pop**, Solilocvii inutile p. 32
- Marin Pop**, Cornelia Maniu, sub lupa Securității pp. 33-38
- Edith Negulici**, Trăiesc din nou pp. 39-40
- László László**, „Am un vis” - într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini pp. 41-44
- Viorel Tăutan**, Explicarea corectă (Memorii infidele) pp. 45-46
- Daniel Hoblea**, Malaxorul de făurar pp. 47-48

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870; e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro; www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XIV, Nr. 2 (157), februarie 2018.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvus**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane” este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău, Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

prumutului aștept venirea dlui Maniu.

Ce se oferă la trimiterea trupelor aici disponibile – cam de 2000 de oameni înarmați – până acum nu s-a putut rezolva în mod favorabil, căci nordul Ungariei este deschis, iar prin Croația am fost deocamdată, de guvernul din Zagreb, refuzați. Verosimil vom trimite în zilele proxime o comisiune mixtă la Zagreb pentru scopul acesta. În caz, deși încercarea aceasta va fi zadarnică, intenționăm de a trimite soldații aceștia prin Croația-Slavonia cu direcția Arad, fără arme. Ofițerii disponibili – cam 100 – voim în cazul acesta să-i expediem pe diferite linii ferate la Arad, resp[ectiv] la sediul Consiliului Național Român.

Dacă am obține permisiunea de a trimite prin Croația soldați armați, atunci intenționăm să pășim, în legătură cu comanda supremă italiană, să ne pună legiunea română din Italia, eventual și prizonieri înarmați, la dispoziție.

De la biroul central pentru transporturi a aflat dl căpitan Ilcuș că peste vreo 2 zile va fi plecarea transporturilor de pe frontul italian săvârșită, așa dar intențiunea noastră de a strânge trupele române care vin de pe acest front nu se mai poate realiza. Știrile acestea vor fi controlate zilele următoare. Rezultatul îl voi raporta.

Raportul acesta e încredințat dlui căpitan Iuliu Montani.

S-a exprimat părerea (dl Isopescul Grecul) ca să publicați în toate jurnalele noastre din Arad că toți ofițerii și ampoiații militari activi ori rez[erviști] etc. în decurs de 14 zile să se înscrie la Cons[iliul] Naț[ional] Rom[ân], ori la secția militară în Viena K. M. Mersaniu nr. 7, ori în Pesta, la comitetul național din Budapesta. Observând că altcum care nu să înscrie, se vor considera că au renunțat în prezent și viitor, necondiționat la orice serviciu militar ori civil în statul român. La înscriere să aducă cu sine date personale.

Herbay colonel

II.

17/VI 1919, Debrețin

Comandamentul grupului de Nord
Cabinetul Comandantului

Scumpe Domnule Maniu,

Primind scrisoarea D-tale din 10/VI ct., mă grăbesc a vă comunica că am acordat căpitanului Cantea un concediu de 15 zile spre a se duce la familia sa la București, în vederea căsătoriei cu d-șoara Mihaly.

Cât privește situația relativă la divizia a 16-a, îmi permit a Vă face cunoscut că greșala inițială pe care v-am semnalat-o în ianuarie, adică primirea „en bloc” a ofițerilor sași și cinstirea lor cu comandamente în tânăra armată ardeleană va avea consecințe funeste și-a produs roadele în timpul luptelor de la vest de Tokay. Toți ofițerii sași și chiar ardeleni au avut o conduită îndoielnică și trupa, care la început s-a luptat cu vitejie, văzându-se părăsită și descurajată de șefii săi, a început a da înapoi.

În luptele ulterioare, pentru a spăla rușinea de la

Tokay, am încadrat batalioanele ardeleni cu ofițeri din Regat dintre cei mai distinși. Această bună încadrare a dat rezultate strălucite în bătălia de la Vencsello, pe malul stâng al Tisei, unde batalionul al 2-lea din Regiment[tul] 82 Inf[anterie] condus de căpitanul Dumitrescu din Regat, a nimicit în lupta corp la corp 2 batalioane inamice ce trecuseră râul.

Pentru înălțarea morală a trupelor ardeleni am cerut comandantului trupelor din Transilvania să citeze prin ordin de zi această strălucită faptă de arme, iar Marele Cartier General să publice prin comunicatul oficial isprava ardelenilor noștri. Aici, până astăzi, nu s-a primit nici una, nici alta. Cât privește organizarea zonei militare, vă trimit raportul ce am înaintat asupra chestiunii. Locot[enentul] Popescu vă va expune verbal situația de aici.

Primește, scumpe Domnule Maniu, cele mai călduroase salutări de la devotatul D-voastre,

General Holban

[adresa] D-lui Dr. Iuliu Maniu, Președintele Consiliului Dirigent Român. În mână

III.

Radiogramă de la Paris primită la 26 oct. 1919

D-Sale, Domnului Iuliu Maniu

Crișan Coltor pleacă la 25 octombrie. Nițescu este indispensabil pentru a nu compromite organizarea repatrierii transilvănenilor din America. Nu-l pot lăsa să plece. După marile servicii pe care Nițescu le-a adus aici, în America, Siberia și Rusia pentru repatrierea prizonierilor, nereușita sa în alegeri ar fi o rușine pentru partidul național. Lipsa aceasta de disciplină nu poate fi schimbată de către Nițescu în 4 zile înainte de alegeri; numai autoritatea partidului, personificată în tine, ar putea să asigure lui Nițescu o circumscripție.

Fiind singur[ul] delegat îmi este cu neputință să plec înainte de sosirea unui alt delegat, căci – în situația actuală – plecarea ar fi o demonstrație împotriva conferinței și ar produce dificultăți.

Vaida Voevod

IV.

10 decembrie 1922

Lui Iuliu Maniu

A. D. Xenopol, marele învățat și istoric, a spus: „să nu credeți hotarele sfârșimate decât atunci când se vor uni sufletele. Hotarele cercuite de dușmani puternici vor fi doborâte de puterile evoluției, cele sufletești numai de înțelepciunea neamului”.

Cinste Ție, care ai știut să pășești peste toate hotarele și ai venit să înfăptuiești *unirea politică* a tuturor românilor.

Slavă ceasului sfânt care a însemnat acest mare fapt, recunoștință nețărmurită lui Iuliu Maniu care a ascultat porunca vremii și a tuturor acelor ce l-au făcut să sune.

În amintirea marelui Xenopol apostolul adevăratei Uniri și văduvei lui

Riria A. D. Xenopol

V.

Legation De Roumanie en Suisse Berna, 25 ianuarie 1928

Domnule Președinte,

Am onoarea a vă informa că am expediat prin poștă la adresa Dumneavoastră 2 volume cuprinzând studiile savanților străini favorabili tezei noastre în chestiunea optanților unguri, publicate sub îngrijirea acestei legațiuni.

Primiți vă rog Domnule Președinte încredințarea înaltei mele considerațiuni,

N. P. Comnen

[adresa] Domnului Iuliu Maniu, președintele Partidului Național Țărănesc, deputat, str. Băilor 1, Cluj

VI.

Societatea de cultură Macedo-Română
Calea Rahovei nr. 29 București 4 decembrie 1933

Stimate Domnule Iuliu Maniu,

Pentru a face cât mai bine cunoscută în opinia publică a țării ramura românilor macedoneni, Societatea de cultură Macedo-Română își ia permisiunea de a vă trimite alăturatele lucrări, cu speranța că aducem un real serviciu neamului nostru și cauzei românești în genere.

Primiți, vă rugăm, încredințarea înaltei noastre considerațiuni,

ss Președinte [și] Secretar general

VII.

28.IV. 1934

Scumpe și mult respectate Domnule Maniu,

Peste câteva zile se împlinesc 15 ani de când, trecând cu divizia din Basarabia în Ardeal, am avut fericirea de a mă prezenta la Sibiu Domniei Voastre, în pretoriul Președinției Consiliului Dirigent.

Gesturi mici, care ascund însă, în înfăptuirea lor, cele mai mari evenimente ce s-au desfășurat în istoria bimilenară a poporului nostru.

La amurgul vieții unei generațiuni era realizarea visului născut în sufletele strămoșilor ei. Era crepusculul unei epoci de mari suferințe, care deschidea aurora strălucită a destinului neamului românesc.

Lacrămile pe care noi în copilărie le-am vărsat pe băncile școlii la citirea durerilor voastre, îndreptățesc astăzi, nemăsurata fericire ce ne cuprinde pe toți din Nistru până la Tisa.

Îmi permit scumpe Domnule Maniu ca în amintirea acelor clipe ce aparțin istoriei, să vă trimet aceste câteva pagini scrise în 1932, ce strâng, în forma lor umilă și modestă, subiectul pe care cu atât talent și autoritate l-ați expus deunăzi în splendida Dvoastră interpelare ce nu are nimic de învidiat strălucitului răspuns al dlui Titulescu.

Primiți, vă rog, odată cu aceasta și expresia celui mai afectuos devotament,

General Schina

VIII.

București, 8 aprilie 1937

Prea Stimate Domnule Președinte,

1) Alăturat îmi îngăduesc să trimit un tablou sumar despre situația și numărul românilor de peste hotare. Aș fi încântat dacă aș ști că el va putea completa alte date pe care le aveți în această materie. În tot cazul puteți să vă provocați la ele, dacă va fi cazul, fiind adunate din cele mai autorizate surse, după cum dovedește citațiile autorilor cunoscuți în domeniul etnografic și statistic.

2) De asemenea, spunându-mi Petrescu, că aveți nevoie de Pactul Societății Națiunilor, mă grăbesc să vă împrumut o lucrare din biblioteca mea, cea mai serioasă în această materie, în care veți găsi tot ce poate să vă intereseze și care formează o autoritate la Geneva.

3) În ce privește cartea lui Scotus Viator pe care o duce d. prof. Băilă, eu cred că îi voi scrie o recenzie într-o revistă de la Paris, ea având anumite lacune, erori și mai ales, ea neînsistând asupra activității Consiliului Dirigent. Zilele acestea voi trimite o scrisoare în acest sens directorului revistei *Tribune des Nations*.

4) Pe la sfârșitul lunii viitoare și în tot cazul la începutul lunii iunie voi fi și eu la Paris și vă puteți închipui ce fericit aș fi dacă acolo fiind, aș putea să vă întâlnesc. La Paris sau în altă parte a Franței.

5) Se observă o mare agitație la polonezi în legătură cu zvonul unui pact germano-sovietic. Presa din Moscova publică articole severe despre ușurința colonelilor de la Varșovia.

Vă urez călătorie bună, noroc și sănătate!
Al Dvoastră devotat, P. Pavel

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

Numărul total al românilor de peste hotare, după statisticile oficiale, tendențioase ale statelor interesate, nu este mai mare de 750.000, inclusiv românii din America. După alte statistici însă acest număr se ridică la cifra impunătoare de peste 2.000.000 suflete, și anume:

U.S.A., Canada, America de Sud:	200.000 suflete
Cehoslovacia	25.000 suflete
Ungaria	60.000 suflete
Rusia Sovietică	700.000 suflete
Iugoslavia	500.000 suflete
Bulgaria	200.000 suflete
Albania	50.000 suflete
Grecia	100.000 suflete

Total: 2.035.000 suflete

REPARTIZAREA LOR ÎN DIFERITE ȚĂRI

- *Românii din Cehoslovacia*: Prin tratatele de pace o parte a Maramureșului românesc a fost anexată, cu toate satele românești, Cehoslovaciei, întocmai ca județele: *Ung, Bereg, și Ugocia*, care de asemenea cuprindeau multe elemente românești.

Statisticianul italian, *Enrico Aci Monfosca* (*Le mi-*

noranze nazionali contemplate dagli atti internazionali, vol. I, pag. 221), după recensământul din 15 Februarie 1921, ne arată în Cehoslovacia cifra de 53.515 Români. O altă statistică a acestuia ne arată 80.000 Români, iar în harta naționalităților, tot a acestui autor, (pg. 254), Români din Cehoslovacia sunt trecuți din nou cu 53.000 suflete.

Dr. Wilhelm Winckler dela Viena (*Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten*, p. 93) ne arată abia 13.610 Români în Cehoslovacia; iar Josef Chmelar (*La minorite polonaise en Tchecoslovaquie*), dă cifra de numai 12.641 suflete, adăogând, că acești români au 4 școli publice, cu 26 clase pur românești.

Adevărul însă este, că în Cehoslovacia avem un număr de aproximativ 25.000 suflete românești. În satele curat românești din vechiul comitat al Maramureșului, ca: *Apșa de Jos, Apșa de Mijloc, Slatina, Ocna-Slatina, Biserica Albă și cătunele lor*, acești români își au bisericile și școlile lor naționale.

– *Românii din Ungaria*: Prin tratatul de la Trianon au fost anexați Ungariei un număr de 60.000 Români. Ei locuiesc în județele: *Bihor* (partea rămasă Ungariei), *Cenad, Arad* (partea rămasă Ungariei), *Jász, Hajdu, Borsod și Nógrád*.

Teritoriul locuit de frații noștri din Ungaria este de aproximativ 5000 km. p. Politica de maghiarizare a Ungariei a făcut ca în cei 18 ani de după război, prin statisticile lor scandalos de tendențioase, numărul românilor să fie redus cu 75 la sută, arătând în 1930 abia 16.221 suflete.

În 1925 însă, deputatul ungar Viktor Knaller (în ședința din 13 Noemvrie a Parlamentului din Budapesta), a spus, că *numărul Românilor din Ungaria e de aproximativ 50.000 suflete*.

Această cifră ne este confirmată de o mulțime de statistici streine (engleze, franceze, italiene etc.) și românești.

În județul *Bihor* (rămas Ungariei) elementul românesc se menține în comunele: 1) *Almos*, 2) *Adony*, 3) *Apateu*, 4) *Bogomir*, 5) *Bedeu*, 6) *Cristur*, 7) *Uifaláu*, 8) *Cocad*, 9) *Sărcad*, 10) *Comandi*, 11) *Furta*, 12) *Homorog*, 13) *Jaca*, 14) *Leta Mare*, 15) *Micherechiu*, 16) *Peterd*, 17) *Poceiu*, 18) *Paleu*, 19) *Săcal*, 20) *Ugra*, 21) *Vecherd*, 22) *Virtiș* etc. – Comunele: *Adony, Apateu, Leta Mare, Petardeu, Bedeu, Darvas, Jaca, Micherechiu și Săcal* sunt locuite aproape în întregime de Români. Numai în județul *Bihorului unguresc*, locuiesc aproximativ 25.000 Români.

În județul *Cenad* Români locuiesc în comunele: 1) *Băntania*, 2) *Chisiratoș*, 3) *Mezőhegyes*, 4) *Cenadul Unguresc* (peste 2000), 5) *Macău* etc. *Datele noastre eparhiale din 1919/1920 ne arată, că în județul Cenad din Ungaria, bisericile românești au avut 8.000 credincioși*.

În județul *Arad* (plasa *Aletea*, rămasă Ungariei) sunt români compacti în comunele: 1) *Aletea*, 2) *Meghieșhaza*, 3) *Cămărașul Mare* etc. *Total: 2.300 – 2.500 suflete românești*.

În județul *Bichiș* (*Bekes*) sunt români în localitățile: 1) *Ghiula* (3.000 suflete), 2) *Bekescsaba*, 3) *Ciorva*, 4) *Chitighaz* (*Kotegyhaza*) (aproape 4.000 suflete)

5) *Vesztă* etc. În total, cam 8000 suflete. – *Actul No. 25/1933 al eparhiei ortodoxe române din Arad, privitor la românii din Bichiș ne spune: „Județul Bichiș are o populație românească de peste 8.000 suflete și două biserici”*.

În județul *Csongrad* sunt cam 1.500 români.

În partea rămasă Ungariei a județului *Satu Mare* locuiesc români în comunele: *Csegöld, Csengerujfalu, Gacsáj, Nagjgéc, Pátyod, Rozsüly, Tyukod, Ura* etc. în total aproximativ 6.000 suflete.

În județele *Hajdu, Jász, Szabolcs, Borsod și Nograd*, Români sunt aproape cu totul desnaționalizați.

Românii din Ungaria care își mai păstrează și azi conștiința lor națională, sunt în număr aproximativ de 60.000 suflete.

– *Persecuțiile românilor din Ungaria*. – Acest număr de români conștienți se va reduce simțitor repede de tot. Pentru că românii din Ungaria sunt minoritatea cea mai persecutată din Europa. Din 37 de școli profesionale ortodoxe și unite din preajma tratatului de pace, românii din Ungaria au ajuns astăzi să mai învețe carte românească abia în 2-3 școli, și în acestea numai în clasele I și a II-a. În restul școlilor profesionale românești de odinioară, din care învățătorii români au fost alungați, dascălii maghiari îi învață pe frații noștri a citi, scrie și a vorbi ungurește, apoi să ne urască.

Din 34 de parohii românești (18 ortodoxe și 16 greco-catolice române) din Ungaria de după Trianon, majoritatea au rămas fără preoți. Cele 18 parohii ortodoxe, abia au 5 preoți români, iar restul de 13 sunt și ele fără preoți. Deci din totalul de 34 parohii românești numai 8 sunt conduse de preoți români, iar restul de 26 au rămas fără conducători spirituali, lăsate pradă maghiarizării.

Orice manifestare de ordin național a acestor frați este înăbușită de Ungaria. Dacă România nu va face ceva pentru cei 60.000 de români din Ungaria, în cel mai scurt timp ei vor fi scoși din istorie.

– *Românii din URSS (Românii transnistrieni)*: – Românii transnistrieni sunt cei mai numeroși. De la Iamopol de pe Nistru și de la limanul acestuia, elementul românesc sau moldovenesc se întinde sub forma unui triunghi, al cărui vârf (la o distanță de aproape 250 Km.) trece peste Bug, adâncindu-se în interiorul Ucrainei. Acest triunghi se întinde în direcția Nord-Est, cuprinzând regiunea Tiraspol, Balta, Voznescinsk, apoi o parte din regiunea Odesei și a Nicolaevului.

În această regiune, Moldovenii (așa se numesc ei între ei), formează o masă compactă de element românesc. Extremitatea triunghiului românesc, la Răsărit, se termină la satul moldovenesc *Glodoși*, cam la 150 km. pe Nistru.

Satele moldovenești de peste Nistru, în mare parte, poartă denumiri curat românești. De pildă: *Arcași, Balta, Bolovani, Botoșani, Bursucul, Carantina, Căprița, Cerna, Cernița, Coasa, Cornița, Cornorata, Coșnița, Cucul, Culmea, Grădinița, Doi Bani, Domnița, Dracul, Fântâni, Floarea, Iancul, Lăpușna, Lunga, Mălai, Mistuita, Moldovanca, Moșneagul, Pânzari, Pârâta, Păsata, Perișor, Pisarevca Română, Plopi, Plosca, Răsmerița, Scurtu, Slobozia* (trei comune cu același nume), *Strâmba*, șap-

te Rediuri, Noi și Vechi, Șerbani, Tiraspol, Traiani, Vadu-Turcului, Valea Adâncă, Valea Hoțului și altele. Nume românești care de care mai frumoase.

D. Ștefan Ciobanu a arătat, că numărul românilor de peste Nistru ar fi de peste 800 mii suflete. A. Nour, i-a evaluat la peste 1.000.000 (Vezi: V. Harea, *Români de peste Nistru*, p. 14).

Republica moldovenească s-a înființat la 12 Oct. 1924, conform principiilor născute din revoluția comunistă. La 19 aprilie 1925, *Congresul moldovenesc a adus o constituție republicii, delimitându-i fruntariile, care sunt departe de a-i cuprinde pe toți Români în limitele sale. Capitala republicii Tiraspol, oraș pe malul Nistrului. Reforma administrativă din 1934 a împărțit republica moldovenească în 13 raioane sau regiuni. Delegații raioanelor constituie un Comitet executiv – un fel de parlament – la Tiraspol. În Sovietul Naționalităților dela Moscova, Republica moldovenească e reprezentată prin 5 delegați. Dintre aceștia abia unul e moldovean.*

„În 1926, Români transnistrieni aveau 65 școli moldovenești. Tot în acest an, bolșevicii au făcut pregătiri pentru deschiderea a încă 60 școli moldovenești. În republică se mai găesc niște cursuri pentru învățători, 5 școli speciale profesionale, din cari una de agricultură, una de pomicultură și 3 școli tehnice; 2 muzee, 7 cinematografe, și 80 teatre sătești”. (Ștefan Ciobanu, *Republica moldovenească de peste Nistru și cultura română, în Cele trei Crișuri*, Dec., 1935).

La Balta s-a mai înființat o „Editură de stat a Moldovei”, unde se imprimă diverse cărți de propagandă comunistă.

– *Români din Jugoslavia*: Numărul Românilor din Jugoslavia este de 500.000. Ei au o soarte foarte grea, fiind lipsiți de drepturi și astfel expuși unei desnaționalizări rapide. Ei pot fi împărțiți în trei grupuri:

I). – Cei din Regiunea Banatului jugoslav. (Români bănațeni).

II). – Din regiunea Krainei, Pojarevăț, apoi a Moraviei și Timocului sârbesc. (Români dunăreni), și

III). – Regiunea Macedoniei sârbești. (Români macedoneni sau Aromâni). – În afară de aceste regiuni, români mai trăesc în rânduri compacte și în ținuturile: *Bacica și Barania, Croația și Slavonia, Bosnia și Herțegovina, apoi Dalmația și Muntenegru.*

Italianul Attilio Tamaro (*La lotta delie razze nell Europa Danubiana*, p. 165), spune: „că Români din Jugoslavia formează o unitate etnică de 500.000 suflete”, între fruntariile regatului vecin.

Recensământul jugoslav din 1921 ne arată în întreaga Iugoslavia abia 229.398 Români. Statistica jugoslavă însă, este falsă. Cifra românilor din Banatul-jugoslav, de pildă, e redusă la mai bine de jumătate. În loc de 150.000 suflete românești, abia sunt arătați 72.377 Români. – Numărul de 150.000 reiese și din statistica maghiară din 1910!

Un alt statistician italian, citat mai sus, Monfosca, arată la pag. 40, deasemenea 500 mii.

D. Sever Bacu (*La Question du Banat*, pg. 60) la rândul său ne arată o cifră de peste 500.000 suflete.

Numai în Banatul jugoslav sunt 46 comune pur românești, sau aproape. De pildă: Coșteiul, Votvodințul, Iabuca, Sălcița, Marcovăț, Mesici, Srediștea Mare, Srediștea Mică, Vloicovăț, Râtișor, Straja, Miclăuș, Oresnița, Grebena, Marghita, Sân-Ianăș, Nicolințul Mare, Marghita Mică, Seleuș, Dobrița, Alibunarul, Petrovășeala, Satu-Nou, Doloave, Glogon, Ofcea, Mramorac, Deliblata, Cuvin, Sârcia, Ecica-Română, Iacahida, Taracul Mare și Mic, Tosigul Mare, Uzdin (8000 Români) etc.

Populația românească din satele românești ale Banatului jugoslav atinge cifra de 150.000 suflete împreună cu cea orășănească din centrele: Vârșeț, Panciova, Biserica Albă, Becicherecul Mare și Chichinda.

În 1918, în comunele românești anexate astăzi Iugoslaviei erau 104 posturi de învățători, cari până la încheierea convenției școlare cu regatul vecin, au fost reduse la 16. Dela aplicarea acestei convenții, funcționează 83 învățători români, dintre care 36 cetățeni jugoslavi și 47 cetățeni români. Convenția a intrat în vigoare în 1935 și ea nu se aplică celor peste 350.000 de români din Craina, Morava, Timoc, Balcanii Sârbești și Macedonia sârbească, cari rămân tot fără școli în limba lor națională.

Biserica trece printr-o stare critică, deasemenea. Până astăzi n-am reușit să încheiem o convenție bisericască cu regatul vecin. Iar dacă ea se va face totuși, și nu se va aplica decât pe teritoriul limitat al Banatului jugoslav, atunci peste 350.000 români din Serbia Vechi și Macedonia sârbească, vor fi aruncați în brațele slavizării.

Prin Tratatul de la St. Germain en Laye din 10 Septembrie 1919 și prin declarația făcută în fața Ligii Națiunilor la 5 Decembrie 1919, Iugoslavia s-a obligat la o protecțiune de drept a minorităților sale naționale. Aceste angajamente de ordin internațional, însă, au avut o aplicare extrem de restrânsă și până la încheierea convenției școlare cu România, frații noștri din Jugoslavia au avut un tratament cât se poate de sever, în care trăesc și astăzi cei 350.000 români, de cari vorbim mai sus.

– *Români din Bulgaria*: – Numărul românilor din Bulgaria nu poate fi precizat bine, după statisticile bulgare. Din manualele lor școlare din preajma războiului balcanic rezultă că acest număr este de 80.000 suflete.

Statisticile bulgare de astăzi ne arată abia 57.000 suflete.

Ele sunt însă false. Se știe doar, că în jurul Vidinului și pe valea Timocului, Români dunăreni locuiesc în masse compacte. – Bulgarul Mișeff, membru al Academiei din Sofia, scria în *Otez Paisie* (1929), că „numai 32 sate sunt curat românești în ținutul Vidinului și alte 32 sunt bulgaroromâne”. Ori, adevărul este, că și astăzi avem în Bulgaria peste 60 sate cu majoritate covârșitoare românească.

Preotul bănațean Samuil Draxin, în veacul trecut (1868) a arătat că numărul Românilor dunăreni era peste 40.000 suflete, amintind chiar 52 sate curat românești.

Weigand (*Die rumänischen Dialekten der kleinen Wa-*

lachei, Serbiens und Bulgariens) scria în 1899 că românii din jurul Vidinului trăesc în 33 sate curat românești, iar numărul lor se ridică neapărat la 50.000 suflete, căci cea mai mare parte din aceste sate erau mari.

G. Vălsan (*Les Roumains de la Bulgarie et de Serbie*, Paris, 1918), arată, că după Jschirkoff, în 1905, trăiau în Bulgaria 88.109 români dunăreni și 10.000 români balcanici (sau Aromâni). După 30 de ani, Bulgaria ne arată în statisticele sale oficiale abia 57.065 suflete, adică jumătate.

Monfosca, pe care l-am mai citat, arată 57 sate cu populație majoritar românească.

E. Bucuța (*Românii dintre Vidin și Timoc*) arată cifra rotundă de 100.000 suflete.

Revista *Timocul* a românilor refugiați din Bulgaria, (Numerii 4-6 din Apr. Mai Iunie 1936, pg. 2), dă cifra de 200.000 suflete.

Tratamentul românilor din Bulgaria este mai jalnic decât persecuțiile din fostul imperiu turcesc. Însuși d. T. G. Vlaicoff, fost ministru al instrucțiunii publice bulgare recunoaște în ziarul *Mir* (No. 8989-9001), „că Românii nu se folosesc de drepturile ce le au minoritățile”. Apoi: „Dând însă și acestora aceleași drepturi, atunci afirmația toleranței noastre va fi concretă și cu fruntea în sus, noi vom putea prezenta reclamațiunile noastre înaintea judecății opiniei publice mondiale”.

Protecțiunea minorităților din Bulgaria a fost asigurată prin art. 49-57 ale *Tratatului dela Neuilly*, care însă n-au fost deloc aplicate românilor.

Școlile românești au fost suprimate, din bisericile românești s-au confiscat toate cărțile sfinte și li s-a interzis oficierea serviciului divin în limba românească.

În 1927 s-a încercat prin o petițiune minoritară înaintată Soc. Naț. de a cere școală românească, dar acei români cari au adunat semnăturile au fost arestați, maltratați și persecutați.

Memoriul confiscat de autoritățile polițienești, iar inițiatorii mișcării obligați să se refugieze în România, din cauza răzbunării bulgare.

Orice încercare din partea României de a ameliora soarta fraților noștri a rămas zădărnica.

- *Românii din Albania*: – După însemnările diverșilor etnografi, până la finea veacului trecut, românii din Albania au populat peste 200 localități curat românești.

Statisticienii streini din secolul trecut, sfârșitul celui de-al XIX-lea, arată cam 200.000 suflete. – În 1929 numărul lor este evaluat de către românul M. Popovici la 50.000 suflete. Monfosca arată, în 1920, 30.000. Iar dr. Otto Junghann (*National minorities in Europa*, New York, pg. 64) arată în 1928 cifra de 55.000 români.

În ultimii 50 de ani sârmanii Aromâni au fost desnaționalizați, și din 200.000 astăzi abia mai avem în Albania vro 70.000 indivizi, cu conștiință națională, iar restul de 130.000 s-a desnaționalizat.

Sub stăpânirea turcilor în Balcani, Românii din Albania și-au avut școlile și bisericile lor naționale, – astăzi nu le mai au.

În 1912/ 1913 Românii din Albania aveau 15 școli naționale și șapte biserici.

Astăzi nici una. Nici școală și nici biserici. Desnaționalizarea merge deci cu pași giganti înaintea.

- *Românii din Grecia*: – După o statistică din 1894, Grecia propriu zisă e arătată cu 100.000 locuitori valahi, iar Tesalia cu 120.000. Total: 220.000 Aromâni.

Tesalia a fost anexată Greciei la 1881. *Memoariul-protest al Aromânilor împotriva anexiunii ne arată în Tesalia și Epir o cifră de peste 200.000 Aromâni.*

Otto Grübner (*Geographische Statistische Tabellen*, 1925) ne arată că Valahii și Albanzii locuiesc în Grecia, în număr de 200.000 suflete.

Enrico Aci Monfosca (op. cit. pg. 208) evaluează numărul Românilor din Grecia la peste 100.000 suflete. – Statisticile oficiale grecești ne arată însă numai 19.707 suflete. (Vezi: Wilhelm Winkler: *Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten*, Wien, 1931, Ed. Braumtiller). – Otto Junghann, op. cit. pg. 64 arată însă că „numărul Românilor din Grecia e de 200.000 suflete”, reprezentând un procent de 3,27 % din populația totală a țării. E o cifră care se apropie de realitate.

În 1912/ 1913, românii din Grecia aveau 2 școli comerciale, 31 școli primare mixte, 15 școli primare de băieți, 10 școli primare de fete, 85 de institutori, 39 de institute și 26 profesori.

În 1929/ 1930, avem numai 25 școli primare, frecvență de 946 elevi și conduse de 66 institutori români. Mai aveau un liceu la Grabena, un gimnaziu la Ianina și școala de comerț superior, la Salonic. Deci o situație inferioară față de 1912-1913.

Prin acordul din 1913, guvernul român și-a rezervat dreptul de a subvenționa școlile și bisericile române din Grecia, cari funcționează sub controlul statului elen.

Prin tratatul dela Sèvres din 10 Aug. 1920, li s-a dat Valahilor din Pind un fel de autonomie locală, în ce privește instituțiile lor culturale – Statul elen, în Ianuarie 1925, printr-un decret privitor la autonomia minorităților, a voit să le consfințească acest drept. Decretul însă n-a fost ratificat de guvernul grec, potrivit unei înțelegeri politice între Politis, ministrul Greciei la Paris și Khalkoff, din Sept. 1924.

În 1912/ 1913 Românii din Grecia aveau 26 biserici, 35 preoți și 45 cantori (în Macedonia divizată între cele patru state balcanice: 37 biserici, 60 preoți și 70 cantori).

După o statistică din 1930, Românii din Grecia au biserici în localitățile: Veria, Selia de Sus, Dolzanz, Gramatzcova, Candiova, Paticina, Cupa, Hrupiștea, Grebena, Turia și Salonic.

Total: 10 biserici și 13 preoți.

– Aceasta este cifra și situația dezastruoasă a românilor de peste hotare, în câteva cuvinte.

* Text apărut în volumul *Momente culturale silvane*, Editura Caiete Silvane & Școala Ardeleană, Zalău, Cluj-Napoca, 2015.

Viorel MUREȘAN

Deschidere I

Într-o zi pe balcon mă va aștepta acea doamnă cu capul sticlos
vom arde scrisorile expediate de ființe prea grave
ne vom aminti de când desenam avioane în fugă pe un hipodrom
răsuflarea celui venit să ne vadă va foșni ca un câmp de tutun

de la un timp fruntea mea cu luciu de piatră

Ilustrație de carte

cerul e o frunză întinsă
pe nervurile fulgerelor

o rupi din copac cu gesturi încete
și zâmbind o pui la presat
în cartea pe care o ții pe genunchi

nici nu observi cum îi iau locul
straturi de gura – leului
iar în mijlocul lor
un scaun pliant și o lumânare aprinsă
se pregătesc să își spună
noapte bună

Deschidere II

un om aprinde chibritul în luna septembrie
la marginea unei coli de indigo

anul acesta e absent ca un ochi într-o spărtură de nor

vine o viață în care bărbatul întins pe un pat alb
citește ziarul
femeia întinsă pe un pat alb clatină rândunele în munți

veniți în seara aceasta la marginea orașului
să construim o mie de scări
plângă pe ele doar floarea de urzică
poezia seamănă cu limba unui om îngropat în zăpezi

„În Sălajul lui Maniu”

Traian VEDINAȘ

Tatăl mamei mele, Ioan Vedinaș, a părăsit de foarte tânăr gospodăria părintească din Lazuri, gospodărită pe Ulița Bercului de Mihai Vedinaș, feciorul lui Petru, căsătorit cu Oana Iepure din Giumelciș (Plopiș), venită slujnică în gospodăria tatălui său. Mihai și Oana au avut doi feciori, Crăciun și Ioan și o fată.

Ioan a luat „drumul țării” și a ajuns în Vârșolț de slugă la o familie înstărită. N-a zăbovit mult acolo și s-a mutat în Bădăcin, cociș la Iuliu Maniu, așa că din poveștile satului și ale familiei am aflat multe despre omul politic numit mai târziu „sfinxul din Bădăcin”, dar și „Călugărul Alb”.

În anii regimului totalitar, figura în lucrări istoriografice doar ca președinte al Consiliului Dirigent, guvernul provizoriu al Transilvaniei, pentru scurtă vreme după Marea Unire.

Din lecturile accesibile când mi-am redactat monografia despre Onisifor Ghibu, am citit și am reținut un elogiu scurt și profund despre un Brediceanu din Banat:

„Nu-i român ca bănățanu
Bănățan ca lugojanu
Lugojan ca Brediceanu”.

Mereu am avut convingerea că și Iuliu Maniu a fost prețuit în același stil.

În 2003, o venerabilă doamnă din Șimleu Silvaniei, Rozalia Rus (81 ani), mi-a oferit prin nepoata ei, Laura Ghiran, textul encomiastic ce era cântat în Bădăcin de ziua lui Maniu, sărbătoare la care se aduna „tăt satu” și mâncau, beau și cântau. Câteodată cântau:

„Eu sunt roman,
Eu sunt roman,
Să trăiască Iuliu Man”.

Ceva mai târziu am primit, tot prin intermediul unui alumn de la sociologie, de la Clement Marian din Jac (90 de ani în 2005), o poezie compusă de tatăl său, „un simplu țăran de la colțul plugului”, pentru Iuliu Maniu. Poezia se recita la întâlniri electorale, la cererea intelighenției locale, „doctori și avocați”, după mărturia venerabilului Clement. El a recitat poezia la o întrunire din Șimleu:

„În Sălajul lui Maniu
Care-i liberal mai viu
Sălăjeni cu mic cu mare
Haideți ca la adunare.
Cine are suflet viu
Să voteze pe Maniu
C-am răbdat destul în țară
Și rușine și ocară

Decât să ne-nvingă hoții
Mai bine perim cu toții
Vrem dreptate și lumină
Și libertate deplină
Hai să dăm votul voios
Pe semnul ca cel de jos
Pe Maniu și frații lui
Aleșii Sălajului”.

Celebritatea lui Maniu nu a fost una fadă, contrafăcută, ci născută din adevărul că omul politic din prim planul real al unirii Transilvaniei cu regatul României a respectat principiul bărnățian de la 1848: „țineți cu poporul ca să nu rătăciți”. Unul din bătrânii satului meu natal a participat la o adunare în Șimleu Silvaniei, când a vorbit Maniu. Ca să-l poată vedea și auzi, șimleuanii și-au dat țiglele jos de pe case și s-au urcat cu mic, cu mare în podurile caselor ce aveau – în acea zi solemnă – acoperiș doar cerul.

Se spunea despre el că știe „șapte limbi”, ceea ce l-a supărat pe Mihai Beniuc. Poetul lui Chivără Roșie l-a atacat proletcultist într-o versificare în care se lăuda că „știe șapte limbi și rusește”, cum tot defăimat era la Liceul „Simion Bărnuțiu” din același Șimleu al Silvaniei, de un politruc ajuns dascăl acolo. La orele de ceea ce se numea atunci filosofie, fostul ideolog regional la cotidianul „Crișana” din Oradea lovea propagandistic în imaginea „Sfinxului de la Bădăcin”: „Ce om și Maniu ăsta, a fost prim-ministru și n-a reușit să facă un drum din Șimleu până în Bădăcin”.

Și ungerii de rând l-au prețuit pe cel numit de Petre Pandrea „Călugărul Alb”, adică om politic ce a rămas prin jurământ „nelumit” (necăsătorit), cu un singur țel, de a promova binele în lume.

În toamna anului 1990, la Bădăcin s-a înființat Asociația Religioasă „Iuliu Maniu”. Am adus de acolo hotărârea Tribunalului cu privire la legalitatea asociației și m-am prezentat cu aceasta la un mic atelier de făcut ștampile, pe strada cu Bastionul Croitorilor din cetatea Clujului. Am întrebat: „Când va fi gata ștampila?” Răspunsul a fost neașteptat, dar ferm: „Pentru Gyula baci, facem până mune”.

Ionel Pop, nepot de soră al „unchiuțului”, cum îl numea familia pe Iuliu Maniu, a lăsat două manuscrise pe care le-am parcurs în dactilograme prin bunăvoința părintelui Boilă.

Din *Manuscrisul Genius loci. Locuri și lucruri care mi-au fost dragi*, aflăm că în veranda casei din Bădăcin, din Dealul Țarinii, Ion Maniu și Clara Maniu, părinții

lui Iuliu, au alcătuit un mic sanctuar politic: Fotografia din Iași a lui Simion Bărnuțiu, realizată de Ștefan Micle. Trei litografii. Una cu Bălcescu, tânăr. Alta, a lui Avram Iancu „în cap cu căciulă moțească, cu năfrămuță în jurul gâtului”. Al patrulea cadru era vechea litografie a lui Andrei Mureșanu declamând „Deșteaptă-te, Române”. Urma fotografia memorandiștilor, în frunte cu Iuliu Coroianu, tatăl Clarei Maniu.

Așadar, ochii lui Iuliu Maniu s-au întâlnit din tinerețe cu imaginea fondatorului doctrinei politice a românilor ardeleni, cu mesajul vizionar și dureros al lui Bălcescu, al eșecului împăcării lui Avram Iancu cu Lajos Kossuth. Apoi Avram Iancu însuși, dârzul „Erou al Românilor din Munții Apuseni”. Istoria în imagini a patriotismului înalt și jertfelnic al memorandiștilor, bărbați ai luptei pentru adevăr, judecați și condamnați de juriștii dualismului, pentru că au cerut libertate, egalitate și frățietate.

În al doilea manuscris, numit *Bătrânii noștri*, sunt evocați Laurențiu Man, înnobilit la 1699 de împăratul Leopold I, Teodor Maniu, căsătorit cu Ileana Bărnuțiu, Ion Maniu – căsătorit cu Clara Coroianu, cea care în 1892 l-a petrecut în temnița din Seghedin pe fratele ei, Iuliu Coroianu, memorandistul. În 1918 a fost arestată de Bela Kuhn.

În sfârșit „Unchiușul” – Iuliu Maniu, participant la mișcarea memorandistă, alături de numeroși studenți. La congresul acestora de la Roman, din anul memorandiștilor (1892), studenții ardeleni au făcut jurământul de taină, că „toată viața vor lupta pentru unirea Transilvaniei cu vechea Românie”.

În anul 1897, la o reuniune a Partidului Național Român, a pledat pentru părăsirea pasivismului – ne-participarea la viața parlamentară – dar abia în 1905

se va trece la activism. În 1906 ajunge deputat la Budapesta, ca reprezentant al cercului electoral Vințur de Jos.

Ionel Pop, fiul surorii Elena a lui Iuliu, mai precizează că între 1903-1918 Maniu a fost conducătorul înțelept și de neclintit al românilor ardeleni spre Unire.

În negocierile de la Arad, după întoarcerea lui Maniu din război, ministrul ungar Józsi Oszkár a întrebat: „În definitiv, care e hotărârea Dumneavoastră?” Maniu a răspuns: „Telies elszakadás” („Rupere completă de Ungaria”).

În perioada interbelică, ca lider al PNT, a luptat pentru democrație, l-a înfruntat pe Carol al II-lea, a acționat pentru întoarcerea armelor. După ocupația sovietică a rămas tot democrat, dar „și-a terminat în chinuri viața în temnița din Sighetul Marmăției, în noaptea de 5 februarie 1953, condamnat de un tribunal militar român, pentru... trădare de țară. Trupul lui chinuit a fost aruncat, fără sicriu, într-o groapă săpată noaptea pe malul Izei, undeva”.

În memoriile sale, Petre Pandrea are o altă opinie aflată în lumea închisorilor și anume: Trupul lui Maniu a fost aruncat în „groapa de gunoi” a Penitenciarului sighetean.

Ionel Pop mai evocă o întâlnire cu Victor Eftimiu, poetul ce a fost în perioada interbelică „redactor responsabil” la „Dreptatea”, cotidianul PNT. Poetul i-a recitat nepotului lui Iuliu Maniu, „cu lacrimi în ochi”, următoarele versuri:

„Apărător de neam și țară
Scăpași de temnița maghiară
Și ți-a fost dat ca să sfârșești
În temnițele românești”.

Parodie de Lucian PERȚA

Viorel Mureșan

Ilustrație de carte

(din *Caiete Silvane*, februarie 2018)

ceru-i o frunză uscată,
fulgeră-n nervuri o cată

ca și în toamna precedentă,
nu mai sunt frunze în copaci,
ba și lumina e absentă

salon de toamnă ca să-ți faci

grâul de toamnă pe arături,
iar în cămări, raft lângă raft,
cu liniștite murături
și fructe gata să îți spună
poftă bună!

Premiul Național de Poezie Mihai Eminescu

Viorel MUREȘAN

După cum așteptam să se întâmple, în acest an, Premiul Național de Poezie *Mihai Eminescu* a fost acordat lui Aurel Pantea, pentru o operă poetică recunoscută, având o valoare estetică majoră, deasupra oricăror suspiciuni. Gruparea echinoxistă și semicentenarul revistei „Echinox” nici nu puteau fi evidențiate mai reliefat de către un juriu național de poezie. Așternem și noi, în aceste pagini, câteva gânduri de cititor despre lirica poetului laureat. Și alegem un poem, pe care-l considerăm remarcabil în sine și reprezentativ pentru autor.

Se instalează în mine un om bătrîn, ocupă treptat toate cotloanele, deocamdată conviețuim, avem aceleași vicii, ne plac aceleași femei, dar el crește din lucrurile la care renunț, în anumite momente, cînd limbajul însuși are umbră, aud răsufări obosite și atunci spun:

Dumnezeul meu mă digeră, Dumnezeului meu îi e foame,
Dumnezeul meu se droghează, Dumnezeul meu înjură,
nu face raționamente,
e un ins direct, te scupă în față, suferă, limbajele lui imediate sînt disprețul, dragostea și răzbunarea
nu face politică, o suportă și o desfide, Dumnezeul meu stă cu toate curvele,
stă cu peștii și pe toți îi iubește, și spune că toți vor învia, și tuturor le e un pic mai puțin teamă cînd vor muri, Dumnezeul meu face zi de zi exerciții de moarte și înviere pe pielea mea, iar eu îl iubesc de nu mai pot,
e nevoie să mai iubești, nu-i așa,
despre Dumnezeul meu vorbesc cei mai mulți cu superioritate, e un Dumnezeu mai greu de îndurat, pentru că, uneori, pute, și în plus are mulți morți pe conștiința Sa mare, și nu toți sînt împăcați,
Dumnezeul meu îmi seamănă, poate fi urît și agresiv, și chiar este violent și vicios, vorbind de el, eu îl fac asemenea mie, o fi fiind păcat, dar așa îl simt mai aproape, el se naște din slăbiciunile mele, de obicei, în ele locuiește nimicul sau ceva atît de dezinteresat de semnificație,

încît seamănă cu nimicul, dar el îmi iubește nimicul, cu asta m-a dat întotdeauna gata, el știe că nimicul meu e sămînța nimicitorului care vrea să mă știe mut

Pe coperta întâi a unei cărțuții negre ne întâmpină poza unui bărbat avîndu-și ovalul feței înrămat de o barbă și mustați cărunte, aflate într-o studiată neîngrijire, însă cu o elegantă pălărie pe cap, ce pare a acoperi în spate și un raft de bibliotecă. El nu privește spre noi, ci, oarecum, pe deasupra, pe cînd tocmai auzim căzându-i în suflet bolovani, ca într-o peșteră în care s-a stărnit, ca din senin, vîntul. *O inserare nepămînteană* e titlul acestei fotografii, căci volumul nu credem să aibă unul, cel puțin pe copertă. (Pot și tropii lua parte la discursul critic, după câte știm.) În tinerețe, cînd barba și părul nu îi albiseră încă, Aurel Pantea aducea cu figura unui vizionar, asupra căruia e focalizată lumina într-o pânză a lui Caravaggio. În gigantica panoramă, pictată cam pe cînd pășea Mihai Viteazul în Alba Iulia, se înnoadă spaime și umbre medievale. Un dialog cu spaima se prelungește, de la o pagină la alta, și în cea mai nouă carte de poeme a lui Aurel Pantea, *O inserare nepămînteană*, Editura Arhipelag XXI, Tîrgu-Mureș, 2014.

Filonul mistic al poeziei lui Aurel Pantea, scos devreme la suprafață, dar cu irizări tulburi, acum se clarifică. Viziunea creștină asupra ființei capătă cadența unei litanii de amurg, în care trupul se topește de mână cu timpul, făcînd loc valorilor spiritului.

Ca să poată fi una din vocile prin care neantul existențial ne vorbește, Aurel Pantea își asumă „nesățioasa stare gri” (p. 23), construind arhitecturi ce alimentează un lirism obiectiv ingenuu, aproape fără cusur, epurat de orice carnație tropică.

Ipostazierea lirică a bîntuirii și apoi a topirii ființei trebuie să își aibă originea în existențialismul creștin, iar în *O inserare nepămînteană* omul suferă metamorfoze beckettiene, cuprins de tăcerea de dincolo de cuvinte. Vocea lirică pare a fi un personaj care meditează în lăzi de gunoaie, de unde își amintește de *Ecclesiast* și de *Apocalipsă*, imprimînd discursului poetic accentele zădărnice: „La fel cum ai șterge de praf/ un obiect foarte îndrăgit,/ pentru a vedea limpezimile lui de odinioară,/ apare un chip/ ce ne însoțește viețile,/ încît se surpă în noi aparențele/ pe care am mizat,/ și ele nu erau decît mesageri umili/ a ceea ce trebuia să vedem,/ dar, acum, e tîrziu,/ chipul face semne de departe/ că drumul ce trebuia urmat s-a șters/ și nu-l pot reface cuvintele noastre,/ ce cîntă ostenite, vai, atît de ostenite” (* * *, p. 31). Pe de altă parte, omul se construiește din limbaj și în interiorul acestuia, ca expresie a unui travaliu spiritual neîntrerupt: „Într-un limbaj bătrîn/ se vede chipul unuia ce a privit/ multe apusuri” (* * *, p. 37). Dacă am

încerca să demonstrăm, asemenea lui Jacques Derrida vizavi de Paul Celan, că temele poeziei lui Aurel Pantea sunt, de pildă, sacrul sau demonicul, am distruge, fără nicio îndoială, această poezie. Pentru că divinitatea care o bântuie este o amintire privilegiată, cuibărită în cotloanele ființei, care acum se zbate să capete o formă. Iar chinul acesta al ei o poartă de la un text la altul, înlăturând posibilitatea cum am mai arătat, ca poemele să fie individualizate prin titlu. Textele au, pe alocuri, fosforescențele putregaiului și, dacă încerci să te apropii de ele, îți pot arde ochii: „Un alt anotimp cădea atunci/ peste capetele plecate,/ în vacanțele celui rău/ găseam chipurile noastre interzise,/ tot mai secătuite,/ cu puterile lor se nutreau, în umbre dense,/ slujbași taciturni,/ acum, în vacanțele celui rău,/ anotimpurile sunt rugăciuni fără destinatar,/ seamănă cu propozițiile unuia teribil de singur,/ ce se inventează pe sine,/ ca să aibă un tu lângă inima lui,/ ce nu mai știe” (***, p. 45).

Ceva mai spre începutul acestor rânduri invocam spaima de pe chipul unui om tânăr dintr-o pânză pictată

în clarobscururi bazate pe violente contraste de lumină și umbră. Acea spaimă medievală a fost și a tinereții lui Aurel Pantea, a tinereții multora dintre noi de fapt, dar numai el a știut să caute în ea poezia. O poezie cu irizări eseistice și cu elemente autobiografice, care la poezii minore cad într-un haos liric. Aici însă, sub dogoarea unui mare foc interior, tema fricii devine unul dintre semnele cele mai sigure pentru a-i identifica sunetul inconfundabil: „Spaima aduce alămuri,/ aduce fanfare,/ spaima prinde toate chipurile,/ și lumea îmbătrânește subit,/ spaima pătrunde în orașe și glasurile scad,/ iese din limbaje muțenia,/ leșia bătrână,/ eu aduc spaimă,/ dar asta se întâmplă tare demult,/ eu, acum, sunt vocea tîrîtoare,/ glasul ce crede că mai contează,/ și nu e deloc așa,/ pustiuri umede, doar pustiuri umede/ ne privesc din fiecare cuvînt” (***, p. 43). Asemeni lui Henri Michaux, în fiecare text de aici poetul se multiplică pe sine, se adâncește ca într-o fântână, în a cărei apă, pe măsură ce coboară, lasă câte o piatră să-i spargă chipul. *O însere nepămînteană* e cartea, poate cea mai tulburătoare, a unui autor de vârf din literatura actuală.

Sărbătoarea blocului

Alexandru JURCAN

Vine iarna, iar vecinii de la bloc se omoară cu procurarea lemnului, că micul orașel n-are gaz, așa că noi suntem tradiționaliști: hornuri, lemne, fum și plase de rafie pentru transportarea zilnică a lemnului din grămezile haotice din spatele garajelor înfrigorate. Eu sunt intelectual, mă încălzesc elegant și costisitor cu calorifere electrice. Am eu față să urc lemnele la etajul șase? Doar n-am mâncat ceapa ciorii! Știu, am studii la fefe, adică la fără frecvență intensă, cu specializarea de socializare. Să-i fac pe oameni să se salute, să comunice, să se înjure mai puțin, să nu se ia la bătaie. Așa e în țările civilizate, numai că la noi e cam greu să pui în practică. De aceea am copt un proiect super: sărbătoarea blocului! Să punem mese afară și fiecare să aducă alimente pentru un chef destul de monstruos, dar discret, fără înjurături care ar putea să lase urme psihice. Am pus anunțul tentant la scara blocului. Am idei de milioane! Să-i fac pe oameni mai buni, mai puțin violenți, mai generoși, fără ură și egoism.

A sosit ziua cea mare. Zece mese am aranjat în fața blocului. Am pus din partea mea o sticlă de vin rasat, pulpe de pui și castraveci de tip cornișon. Priveam spre etaje, așteptam să vină oamenii cu bunătați și zâmbete. Două ore am stat acolo și n-a coborât nimeni. Deodată am simțit o lovitură în moalele capului: cineva de sus a aruncat un salam. Apoi au urmat fructe, șnițele, brânză, legume, ouă fierte. Toate geamurile erau deschise și oamenii vociferau amarnic:

- Na, satură-te, că asta ai vrut!
- Oameni buni, vă aștept să ne bucurăm, să

socializăm!

- Cu mă-ta să socializezi, deșteptule!
- Fără violență!
- Bagă în tine și te satură!
- E o neînțelegere! – am strigat.
- Să nu cobor io la tine, urâtule, că mătur cu tine casa scârilor!
- Dar ce v-am făcut, oameni buni? – am încercat din nou un ton pașnic.
- Că n-ai făcut nimic! Că ești în nu știu ce consilii de ajutorare.
- Și hornarul n-a mai trecut pe aici să curețe hornurile!
- Te dai mare, nu faci foc cu lemne! Ești mare domn!
- Curva de nevastă-ta nu ne salută!
- Băga-ți-aș naftalină în nas!
- Să ne faci o piscină la vară pentru copii!
- Am auzit că nu-ți plac manelele, apoi nu ești român adevărat.

Nu mai puteam asculta, eram revoltat, înciudat și am strigat la ei:

- Tu-vă castraveții mamelor voastre și cine o mai lupta să vă domesticească!

Atunci, deodată, am simțit o altă lovitură peste cap. Nevasta mea m-a izbit de la etajul șase cu telecomanda:

- Taci dracului și hai sus că-i gata cina, boule!

Am urcat plin de sânge, în huiduielile tuturor. Mi-a venit o altă idee de socializare: concurs de înjurături, de la diferite etaje, la miez de noapte, cu premii consistente.

Memoria fricii

Imelda CHINȚA

Insularitatea ființei, memoria fricii, dezrădăcirea și realitatea exilului interior sunt doar câteva din temele în jurul cărora își construiește mărturisirea Herta Müller, în volumul, *Regele se-nclină și ucide*, apărut la Editura Humanitas Fiction, 2017, traducerea din germană și notele aparținându-i lui Alexandru Al. Șahighian. Cartea este structurată în nouă eseuri despre supraviețuire, o privire retrospectivă asupra copilăriei și maturității timpurii, o încercare de reconciliere cu un trecut dureros resimțit visceral. Scrisul Hertei Müller degajă seninătate, onestitate, nimic nu pare a fi ostentativ sau forțat, ceea ce frapează este naturalitatea mărturisirii, deopotrivă luciditatea cu care își privește autoarea existența abrutizată de sistemul comunist. Eseurile sunt reflecții asupra vieții și morții, prieteniei și trădării, crizei din interiorul și din afara ființei, orchestrate de o voce dinamică, volubilă, deloc lancinantă, ce realizează, cu detalii semnificative, cronică unei lumi.

Titlul, cu o evidentă dimensiune metaforică, anticipează o scriere ce se hrănește din substanța dramatică a sfârșitului de secol XX, o Românie în care ființa se afla într-o detenție interioară și exterioară impusă de un satrap neîndurător. *Regele se-nclină și ucide* este o carte despre aici și dincolo, despre ființa situată la limita dintre a fi și a nu exista, o carte ce aduce în prim-plan motivul evadării din Gulagul românesc. Discursul glisează dinspre o Românie reală spre o țară de adopție, Germania la fel de verosimilă, în spațiul căreia autoarea încearcă să găsească răspunsuri la marile frământări: „Iar aici, în Germania? De ce se rad în cap neonaziștii fără să fie nevoie? Felul în care se raportează la ei înșiși e profund viciat, le lipsește simțul pentru autoumilire”, în timp ce în România rasul în cap este un stigmat al lipsei de obediență față de sistem: „Motivele pentru care te rădeau în cap alternau”.

Călătoria în universul concentraționar, retrospectiva scriitoarei aglutinează trăiri efervescente într-un discurs concentrat în jurul unui pion devenit simbol al mărturisirii, și anume regele. Matrice a puterii, acesta conduce după propriile reguli, instaurând teroare, îngenunchind ființa și răpind vieți. Ochii privesc neputincioși spectacolul tragic al mușeniei în spatele căruia se află omul devenit o unealtă a regimului absurd: „Muncile cele mai grele – căratul sacilor, săpatul șanțurilor, prașitul, cositul – erau o școală a tăcerii. (...) Uneori, privindu-i, mă gândeam că asist la o scenă în care oamenii se dezvăță să mai vorbească: că vor

fi uitate toate cuvintele când o să termine cu munca asta pe spetite”.

Apanajul unei societăți situate în anticamera terorii rămâne ironia, umorul, gluma, bancul. Oamenii și-au exersat o memorie aproape fabuloasă a bancurilor împotriva unei „Puteri criminale”. Atentă observatoare a socialului, autoarei îi atrage atenția o reclamă în care obiectivul focalizează asupra unui pantof ce strivește o mână, motiv de analiză a imaginii pe marginea căreia realizează un comentariu pertinent în joncțiune cu viața reală; mesajul este tulburător: oameni frumoși capabili de a distruge în jur ceea ce e nevinovat: „Reclama la pantof mă agresează cu amintirea unor oameni reali, torturați sub dictatură și la distrugerea cărora am fost martoră. Pantoful grațios de pe afiș, așa mi se pare, e gata de orice mârșăvie. Nu-mi voi cumpăra niciodată un asemenea pantof și nu l-aș accepta nici dacă cineva mi l-ar face cadou. Pentru că n-aș fi sigură că pantoful nu se va reîntoarce cândva, pe neobservate, la mai vechiul său nărav de a strivi mâini”.

Printr-o eufemistică gravă, autoarea demască ororile unui rege grobian, asistă neputincioasă la capriciile lui, surprinde durerea într-o frază care, în curgerea ei, aglutinează, din aluviuni, suferințe, sentimentul visceral al terorii și încearcă să se elibereze de frică, mărturisind: „Este un rege de stat. Face speculă la locul de întretăiere dintre viață și moarte: pe inoportuni îi zvârle într-ascuns de la etaj, îi aruncă sub roțile trenului sau ale mașinii, le face vânt de pe poduri, îi atârnă de-o funie, îi otrăvește – iar apoi își deghizează omorurile în sinucideri. (...) Regele de la oraș nu te lasă să-i ghicești slăbiciunile: când se-mpleticește, zici că se înclină, dar el se-nclină și ucide”. Imaginea torționarului revine obsesiv, de asemenea a regelui, natură demonică, instinctuală, care din dorința de supremație, se impune prin cruzime. Lungile ore ale interogatoriului au menirea a o învăța să prețuiască fiecare zi, determinând-o să trăiască cu frenezie în ciuda sistemului intolerabil, să devină propriul rege capabil a extirpa tot răul existent, prin detașare, ironie și voiața de a fi: „În perioadele turbulente de interogatoriu îmi spunea că sunt un rahat, un gunoi, un parazit, o cățea”, „Fiecare zi dobândește un preț, înveți să trăiești cu plăcere. (...) Această lăcomie de viață, crescând înlăuntrul tău în ciuda tuturor circumstanțelor exterioare, este și ea un rege”.

Accentele naturaliste completează scenariul absurd al societății bolnave, în care oamenii recurg la

gestul sinuciderii pentru a se elibera de sub teroarea istoriei, a timpului, a suferinței. Frica nu este doar un element recurent, ea capătă accente de refren-simbol, acaparează ființa, iar viziunea creionată asupra lumii creează senzația de gol, de infern terestru, de cavernă kafkiană: „Mi se părea că, dacă tac, frica amorțește în mine”, „În afara fricii de a fi omorâtă, nu mai percepeam nimic altceva din mine. Din perspectiva de azi pare illogic, din moment ce mă temeam tocmai pentru că voiam să trăiesc. Dar eram cu nervii la pământ și atât de obsedată de cei ce-mi vârau frica în oase, de *băgătorii-de-frică*, încât simțeam ca pe o victorie să pot să mă sustrag de sub nasul lor”.

Evocarea se concentrează asupra unor împrejurări și persoane apropiate devenite pioni pe tabla de șah a oricărui sistem totalitar, pioni ai unui regim care marșă pe mutarea finală – mat, în confruntarea cu ființa neobedientă sau care se făcea vinovată de origini considerate nesănătoase: „De Ziua Muncii, un dictator setos de prigoană și de construcții monumentale s-a descotorosit de un inginer constructor.(...) Oare cum e să fii acasă la tine seara târziu, cineva să-ți bată la ușă, să-i deschizi și acela să-ți pună ștreangul de gât? (...) Autopsia a fost refuzată, regele nu admitea să i se uite cineva în cărți”. Sentimente precum frustra-

rea, dezgustul sunt strict legate de memoria afectivă declanșată instantaneu, senzorial, printr-un malaxor al amintirilor. Mama autoarei ura cartoful și îl iubea deopotrivă, urând, în fapt, realitatea legată de acest aliment: „Încă de copil, pe când nu aveam *Privirea străină*, observam pofta bolnavă a mamei după cartofi. Învățase deopotrivă să-i iubească și să-i urască de la nouăsprezece ani, din 1945, când fusese deportată pe cinci ani la muncă silnică în bazinul Donețului din actuala Ucraină”. *Privirea străină* e stilistic, o metaforă pentru acceptarea propriului eu, a trecutului, a temerilor și asumarea propriului destin: „Unica artă cu care are de-a face *Privirea* e arta de a izbuti să-ți duci viața cu ea”.

Motivul fundamental al cărții este insula, fiecare individ este o insulă, ființând solitar într-un spațiu al fricii, al terorii: „Exista așadar, pe marea insulă imobilă care era țara, micuța insulă rătăcitoare care erai tu însuși”. Nefericirea insulei o va cunoaște autoarea chiar din copilărie când a fost nevoită să înțeleagă că era o străină în propria țară.

Regele se-nclină și ucide este o mărturisire a fricii, a încălcării fundamentale a drepturilor omului, o manifestare a revoltei tacite, în fapt o pledoarie pentru împăcarea cu sine și acceptare.

Poezia creștină a Călanului în prima jumătate a secolului XX

Constantin NECULA

Credem teologiei ce ne spune că fiecărei cetăți Dumnezeu i-a pus de strajă un Înger. Un freamăt de lumină îl însoțește și din strălucirea acestuia se naște poezia cetății. Un soi de cânt antifonic în Liturgia ce ține în pomenire neamul cetății aceleia, frumusețea și viața ei. De aceea, poezia de vibrație creștină a unor oameni din cetatea Călanului, la veacul XX, antalogată minunat de Daniel Lăcătuș, vine să contureze viața spirituală, respirația întru cuvânt a unei așezări prea ades conturată ca un ghetou proletar.

După ce ne lămurește asupra contextului istoric și social în care izvorăsc spre noi poeziile ce le veți citi, Daniel Lăcătuș ne oferă, miridă cu miridă, poemele creștine ale lui Gheorghe Muntean, N. Georgescu, Pârlojan Margareta, Ioan Opriș, Maria Petresc și Mihail Gagea. Veți descoperi colinde publicate de reputatul folclorist, teolog și pedagog Alexiu Viciu, culese de N. Georgescu din satul natal al lui Romul Munteanu și al îndrăgitei inter-

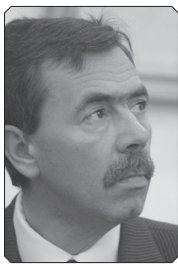
prete de muzică populară Mariana Anghel, Călanul Mic. Curate și limpezi ca zorii Betleemului.

Din această lumină de zi neînserată, cum deseori numim Împărăția lui Dumnezeu, se vor naște și poeziile celorlalte, ale poezilor mucenici (Ioan Opriș) și mărturisitori fără teamă ai Evangheliei lui Hristos (Maria Petresc, din Batiz). Legate de lucrarea Oastei Domnului, la limita influenței poemelor minunatului Traian Dorz, textele aduc un plus de cunoaștere lucrării de Har pe care teologia populară a adus-o teologiei românești. Excelentele punctări istorice și documentaristice realizate de autorul lucrării, privind istoricul lucrării Oastei Domnului în zona Călan și motivele biblice în poezia lui Gheorghe Muntean evidențiază un ethos cultural dinamic, greu replicabil astăzi.

Citim, uneori, să nu uităm. Lucrarea de față este un astfel de stick de memorie, o încercare de a developa din retina timpului fragmentul de viață poetică a unei secunde astrale. Pioase

și cert impregnate de cultura emoției timpului, textele pe care le veți descifra păreau uitate. Din firul lecturii de odinioară, autorul toarce borangicul aducerii înaintea, ca o nouă țesătură de lumină a ștergării de cuvânt ce îmbrățișează icoana lui Iisus Hristos. Din înaltul Cerului ei, poezii întru Cuvânt, privesc peste umărul nostru de cititor. Și se oglindesc în cuvinte, în fraze de noimă creștină. Ca o ectenie fără sfârșit.

Pseudojurnal*

Marcel LUCACIU

Într-un sat de la noi

Un sat așezat pe o colină. La poalele ei curge liniștit și perfid Someșul. Poteci care șerpuiesc multidirecțional. Case zidite pentru toate gusturile, garduri – cel mai adesea – din lemn. Trece baba Lioara. O recunoști, de departe, după sunetul bocancilor grei, pe care-i poartă indiferent de anotimp, după broboada neagră, după mersul ușor legănat. Rămasă de multă vreme văduvă, baba și-a croit un alt rost... S-a închis în sine, în ograda ei, unde-și alintă păsările sau, cu ochelarii mari, lăsați în față, brodează. Cei doi fii i-au uitat existența. Unul dintre ei locuiește pe aceeași stradă, altul e aproape... de capătul lumii. De la el baba Lioara n-are nicio veste.

E o primăvară târzie. Florile de măr au acoperit ograda babei. Părul ei – tot mai alb. Privirea parcă i s-a încheșat, dar ochii, ochii sunt la fel de albaștri. O ascult povestindu-mi despre cea mai frumoasă primăvară a vieții ei: *tineretea*... Îmi plac doinele și baladele pe care mi le spune cu vocea-i tremurată. Atunci, un zâmbet larg invadează chipul brăzdat de riduri și-n momentele acelea o văd, o simt atât de tânără. Cu siguranță că este!

A ieșit în fața casei și privește, departe, în zare, soarele roșu. Zice că îl așteaptă pe Toader. Știu bine: nea Toader „a plecat” de mai bine de 15 ani. Dar ea așteaptă, mereu, cu o credință nestrămutată. Soarele s-a stins după dealuri. Din ochii ei cad lacrimi într-o singură perfectă.

Afară plouă. Vestea că baba Lioara *nu mai e* mă descumpănește. Pentru o clipă, nu pot să cred, *nu vreau* să cred. Mă învăluie, cumplită, neputința de a-mi ordona gândurile, gesturile.

...Anii au trecut. Fiul cel mare deține acum „bruma” de avere agonisită de baba Lioara: casa, grădina, livada etc. Însă toate acestea par a fi, astăzi, simboluri ale paraginii, căci „peisajul” te invită să-ți ferești privirea. Bălăriile au năpădit ograda. În grădina altădată plină de verze fabuloase au crescut buruienile, scaieții și urzicile a căror înălțime înșală orice închipuire. Poartă – nu mai există. Gard – nici atât. Tencuiala cade de pe pereții casei, gata-gata să intre în pământ... de rușine! Geamurile sunt sparte. Înăuntru, pânza de păianjen a acoperit mai totul, iar zidurile sunt posomorâte și, pe alocuri, crăpate. În stânga casei, aproape de stradă, e *ceva* care a fost, până nu demult, o fântână...

Și când te gândești că toate acestea vor fi vândute la un preț derizoriu! Mă rog, tot mai bine ca în povestea aceea unde stăpânul s-a plictisit să-și îngrijească via și a luat geniala hotărâre de a-i da foc...

Se spune că faimosul filozof Diogene umbla cu o lampă aprinsă, în toiul zilei, căutând oamenii. Oare

azi, azi i-ar găsi? Din păcate, singurul adevăr de care nu ne putem îndoi este că *trăim într-o lume în care uităm (de prea multe ori!) să mai fim... OAMENI!*

Viața ca o paradă (III)

E o seară de toamnă târzie și friguroasă. Pe strada Gheorghe Doja s-au săpat adevărate tranșee. Orașul tot e un șantier. Văjâie vântul. Guri de canal descoperite sunt gata să te-nghită. Sătul de surogatul vieții, îți dorești – iară și iarăși – o cafea cât mai amară.

...Intri pe ușa celei mai apropiate cafenele. Aștepti să fii servit. În fața ta, o bătrânică plânge, numărându-și bănuții. Cu mâneca hainei își șterge lacrimile. Privește spre femeia de la tejghea, spunând cu umilință: „N-am, maică, nici de-o cafea”. Femeii i se face milă: „Nu-i nimic. Ține”. Bătrâna întinde mâinile albe, uscate și crăpate. Se bucură primind cafeaua aburindă și mulțumește. Ochii ei nespuse de albaștri te cercetează. Îi faci semn să stea lângă tine. Asculți. Poate cea mai tristă, nedrept de reală, istorisire. Baba Anghelina a lucrat, ca femeie de serviciu, în mai multe locuri din Cluj: *Metropol*, *Continental*, *Cazino*. La numai 54 de ani, soțul ei a trecut, de mult, în lumină. După Revoluție, s-a întors la Zalău. Trăiește dintr-o pensie derizorie, care tocmai i-a fost furată. Mereu e bătută de propria-i fiică și trântită pe scări. Singură, într-o garsonieră devastată de un ginere euforic, și-a pierdut orice nădejde de mai bine. Vocea îi tremură. O șuviță argintie iese, rebelă, de sub basmaua neagră. Pe obrazul ridat își face drum o altă lacrimă.

...Cafeaua e chiar mai amară decât ți-ai dorit-o. Dar n-o mai vrei. Femeia, femeia cu nume de înger *unde și când* a plecat?

Omul fără buzunare

Se află pe cale de răspândire și băntuie pe toate străzile. Știe prea bine că *este o noblețe să faci promisiuni, e o prostie să le ții*. Și totdeauna a votat *pentru contra*. Acum e liber(t). Democrația nu i-a pus nimic în coșul de alimente. Dar i-a dat ajutor de șomaj. Zărește vitrinele fastuoase, trece prin economia de piață mereu întrebând de vechile prețuri. Se pierde în vâlmășagul milionar. Ar vrea și el să-i curgă apa la moară. Ba nu. Mai bine, la chiuvetă. Zilnic e „ultimul mohican” la fântâna arteziană! Fire contemplativă, nu e trist, nici artist. Dacă dorești să-i vorbești, *nu va sta niciodată cu mâinile în buzunare*. Pentru că, pur și simplu, nu le are.

E tânăr, Doamne, tânăr...

*Fragmente din volumul *Omul fără buzunare (pseudojurnal)*, Editura Limes, Cluj, 2001.

Un creator neastâmpărat

Cornel COTUȚIU

Am mai făcut această afirmație pe seama condiției de intelectual a bistrițeanului **Menuț Maximinian**. Iar adjectivul din titlu vrea să insinueze o conotație de răsfăț admirativ. Spun așa, fiindcă, la vârsta lui, de om în plină putere (n. 1979), are deja o operă și o mare fidelitate pentru cuvântul scris.

Mai întâi, e „povara” responsabilității de manager al cotidianului „Răsunetul”, Bistrița, despre care redacția ține să pretindă pe frontispiciul publicației că este „Cel mai știut ziar”. E o îndrăzneală care obligă din start ziariștii și colaboratorii. Mai reținem: redactor muzical, membru al Uniunii Ziariștilor din România, membru al Astei, despărțământul Năsăud.

Sub aspect editorial, titlurile acoperă un fastuos evantai tematic și stilistic. De la debutul cu o carte de interviuri – *Confesiuni* (2004), aproape an de an scoate de sub tipar volume de poezie, critică literară, etnologie și jurnalism, comentarii critice în mai toate revistele literare din România. Iar dintre nenumăratele premii obținute în țară și peste hotare, țâșnesc, spre satisfacția noastră, cele primite la New York, Istanbul, Hamilton, Catalonia.

Și iată-ne în fața volumului *Cărți și contexte critice* (Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2017).

Din capul locului, M. Maximinian, dorește să știm ce crede el, criticul, despre condiția scriitorului: „Sunt și ei oameni, la fel ca cititorii lor, deși unele dintre dialogurile lor sunt, poate, mai savuroase”.

Și-a organizat demersul critic pe paliere ce se succed, firește, după o logică proprie, propunând cititorului întâietăți și planuri secunde, pe seama faptelor beletristice și a personalităților luate în vizor. Sunt, adică, propuneri.

În capitolul „Dimensiuni ale prozei actuale” nu e dificil să remarci valențele prozastice ale unor scriitori pe care-i abordează, precum Ioan Groșan, Horia Gârbea sau Ioan V. Moldovan. Abordând așa-zisa literatură pentru copii, o consideră mijloc de educație a acestora. Bun, dar de ce nu puține pagini de acest fel plac și maturilor, bunicilor? Dacă e vorba de literatură, ea nu e pentru copii, handicapați ori cosmonauți – e literatură. O, nu, nu e un reproș la adresa comentatorului de acum, dar ne-am obișnuit și acceptăm această sintagmă falsă. Apropo de asta: „Amintiri din copilărie” o încadrați la „literatură pentru copii”?

În schimb, aflu despre Ileana Vieru (nume necunoscut mie) că, prin „Să respir lângă tâmpla ta”, este „una dintre cele mai frumoase povești așezate în pagini în ultima vreme”. Sau, am plăcută surpriză să aflu că, prin romanul „Cercul scalen”, poetul Victor Știr are „valențe de bun constructor” narativ.

În segmentul „Valori estetice” Menuț Maximinian face aprecieri pertinente pe seama unor cărți care evocă personalități distincte și distinse ale altor vremi: Andrei Mureșanu, Liviu Rebreanu, G. Bacovia, Gavril Istrate, Pavel Dan, sau mișcări literare de genul „Saeculum”. Deopotrivă, mă amuză (admirativ!) sintagme stilistice de genul următor: Alex Ștefănescu „sparge canoanele cu totul”; la Constantin Cubleșan socoate că volumul „Poezia, mereu poezie” e, în ansamblul lui, „ca o bibliotecă”.

În capitolul „Lectura la zi”, comentând jurnalele sălăjeanului Daniel Săuca, conchide, cu un fel de sfătoșenie de bunic, că autorul este „un om care nu face degeaba umbră pământului”. (Parcă M.M. ar vorbi despre... sine). La apariția

cărții „Inventar de tristețe și echilibru” a lui Valentin Raus, remarcă modul cum scriitorul rememorează „frumusețea vieții trăite în doi”.

Foarte atractiv capitolul „Literatura și biserica”. Prin semnăturile mitropolitului Andrei Andreicuț, ale lui Călin Emilian Cira, Mircea Gelu Buta, Ioan Chirilă, Ioan Alexandru Mizgan, Daniel Lemeni, arhimandritul Dumitru Cobzaru, Stelian Tofană, Iulius Marius Morariu se conturează/evocă o lume distinctă în viața noastră de mireni, relevând, deopotrivă, interferența dintre biserică și cultură, în diverse ipostaze ale ei.

El însuși doritor și iscusit partener de conversație, Menuț Maximinian e firesc să fie interesat de cărți în care confesiunea unor confrăți ale condeiului adâncește profilul artistic și moral al acestora (vezi capitolul „Dialoguri”).

O oarecare nedumerire mi-a stârnit-o locul zgârcit pe care poetul M. Maximinian îl acordă cărților de poezie, eu obișnuit fiind că „poezia e regina, deci...” (Nu, nu e un reproș). Cum tot așa, convingătorul comentariu la cartea de versuri a lui Theodor Damian aș fi inclus-o în capitolul „Literatura și biserica”. În ansamblu, opiniile pe seama volumelor de poezie se subscriu unei

strașnice aserțiuni din finalul unuia dintre texte: „Șansa noastră este, până la urmă, salvarea prin cuvânt (...), acordând faptele imediate în anotimpul veșniciei”.

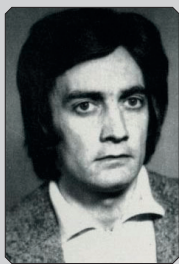
Ca un adevărat cavaler al colegialității, Menuț Maximinian dedică un spațiu consistent, în pagini, poezilor bistrițeni. După ce înșiră 29 de nume de poeți ai urbei, zăbovește asupra cărților câtorva dintre ei, după care, parcă abia trăgându-și răsuflarea și ștergându-și fruntea, încheie: „Aceștia sunt doar o parte dintre poeții ce trăiesc în Bistrița. Mai sunt și alții, cu toții

scriind, după priceperea fiecăruia, versuri în Cetatea Medievală”.

Dacă tot cârteam pe seama ordinii capitolelor – din punct de vedere tematic – ei bine, aș fi început volumul „Cărți și contexte critice”, taman cu partea finală: „Fețele tradițiilor”. Iată, spre edificare, titlurile: „Farmecul discret al etnologiei”, „Când hora te ispitește”, „Practicile funerare și pomenirea morților”. Căci, vorba lui Leșe, din finalul unui text: „Când apare Dumnezeu, cântă Bach. Când cineva horește, îngerii stau și ascultă”.

Menuț Maximinian crede în „te-

rapeutica” actului critic. Criticul, crede el, face „ordine în ograda literaturii”. Iar dacă sunt „cărți care rămân fără ecou, deși sunt bune”, această situație are câteva pricini, cea mai evidentă fiind comunicarea defectuoasă pe traseul editură – librărie – autor – comentator. Crede în „esența morală a criticii”, dar nu e mai puțin adevărat că uneori o carte e comentată impropriu pentru că „dușmanul cel mai mare (...) al criticii este confuzia”. Pe de altă parte, criticul trebuie să aibă talent în demersul său, „altfel, textul critic nu va fi unul de impact”. Dixit!

Cearcănele lunii*

Ioan-Viorel BĂDICĂ

Umanitatea, în măsura în care e prezumabilă o evoluție a ei dinspre animalitate (!?) s-a născut odată cu mythos-ul. Pentru că el, mitul structurează, organizează universul de percepții și reprezentări în perspectiva unității și a spiritului. Două componente, în fond, inseparabile.

Unitatea e hen, adică ființă. Ființa e omogenitate, anihilarea contrariilor ca atare. „Căci toate vor da socoteală, pe rând, de nedreptatea făcută celorlalte ființe”.

În al doilea rând, mithul instituie spiritul, adică o transfigurare a realității perceptive. Desființarea mitului aparenței și al materialității grosiere, care e o prejudecată. Ființa e transparentă. Ea se opune întinericului. Noi suntem arias, luminoșii. Persanii lui Zoroastru sunt rudele noastre. Ei aprindeau focuri și adorau Soarele. Suria. Și noi avem, pe teritoriul țării, Surianul – muntele soarelui. Și multe alte însemne (simboluri) ale Soarelui. Suntem o civilizație a luminii, care instituie lumina. Lumina este energie, care se răspândește fără să se împartă. Lumina este energie divină (Plotin). Lumina este divină.

Homo mythologicus personalizează și, implicit, interpretează acele fenomene care îi marchează existența. Fie fenomene ale Naturii, ca ploaia, vântul, sau elementele (în număr de patru sau cinci, la urmă), fie propriile trăiri: frica, foamea etc. E primul demers rațional, deși forma e poetică, formularea adesea paradoxală. Miezul rațional al mithurilor nu a putut fi contestat niciodată. Doar că mithul cuprinde întotdeauna un tâlc, un sens non-aparent care trebuie descifrat.

Mitul nu explicitează. El doar exemplifică, ilustrează. Pilduiește. Mitul conservă misterul, îl protejează. Mitul e haeon, precum cearcănele lunii, care accentuează efectul ei. Acest efect e o vrajă.

A trecut deja un secol și aproape jumătate de când un mare teoretician ne-a dezvăluit secretele mecanismului „dezvrăjirii” (Entzauberung) lumii. Concluziile sale și azi sunt valabile. Raționalizarea se referă expres la această stare, situație. În sensul că tot se reduce la explicația causală (fără raport de subiectivitate) și atunci raporturile naturale mor.

Mitul concentrează semnificațiile umane. La urma urmelor, *totul este mit*.

Mitul statuează existența actului exemplar, a primordialului. El, mitul, fixează prototipul, reperele de la care nu te poți abate. De ce? Pentru ca să existe garanția reușitei lor. Mitul reiterează, esența lui e repetiția.

Legea mitului e eterna reîntoarcere: d. ewige Wiederkehr des Das-selbe. Mereu revenire a veșnicului aceluiași. Mitul anulează evoluția. Ce să evolueze? *Corsi e ricorsi* (Vico). Memoria, amintirea faptei primordiale, care a întemeiat.

Întemeietor e Logos-ul, cuvântul înțeles ca factor ontologic. Logos-ul e temeiul lumii. E lumen, luminis. Mithos-ul exprimă ceva ce nu se mai poate repeta. Începutul. El nu exprimă decât exemplaritatea actului. Orice act se exercită. Exercițarea ține de gest. Al celui ce însămânțează ogorul, de exemplu. Sau al celui care zămislește. Acte originare, cu consecințe germinative (care rodesc, au urmări, consecințe ireversibile, pentru că la rândul lor sunt cauze ale altor evenimente) ș.a.m.d.

* Fragment din volumul *Studii, articole, evocări*, în pregătire la Editura „Caiete Silvane”, volum ce va închide postuma „trilogie” Bădică, antum neapărându-i niciun volum (primele două volume i-au apărut tot la Editura „Caiete Silvane”: *Eseuri*, 2002 și *Brâncuși după Brâncuși*, 2011).

Joe Satriani – *What Happens Next*

Daniel MUREȘAN

Joe Satriani a renunțat la fotbal când a murit Jimi Hendrix, dedicându-se în întregime muzicii. Nu știi dacă avea un cuvânt de spus în fotbal, dar în muzică a adus o rază puternică de lumină.

După *Shockwave Supernova* ce l-am savurat la Cluj, iată o nouă bijuterie marca Satriani: *What Happens Next*. Un album ce se întoarce la rădăcini, direct, pământean, cu puternic iz de rock'n'roll. Partenerii lui pe acest album? Magnificul baterist *Chad Smith* de la *Red Hot Chili Peppers* și *Chickenfoot* (proiect unde cântă și Satriani), dar și basistul *Glenn Hughes*, a cărui operă solo impresionantă se îngemănează cu *Black Sabbath* și *Deep Purple*, fapt care i-a adus un loc de onoare în *Rock and Roll of Fame*.

Albumul se deschide cu „*Energy*”, o piesă alertă, plină de solo-uri experimentale, un fel de ambrozie ce hrănește spiritul cu idei și imagini, cu sunete și culori. „*Catbot*” sună ca un marș futurist, încărcat cu efectele lui Joe. Iată-l pe maestrul de chitară metalică ce ia locul vocalistului. Ne închipuim doi roboți care au o lungă conversație banală, trecând progresiv la rock'n'roll. „*Thunder High on the Mountain*” cred că este cea mai bună piesă a albumului; aici întâlnim chitara la cel mai înalt nivel, chiar dacă la un moment dat simțim că ne cufundăm în hăuri întunecate de unde se aude un strigăt cu ecou de vibrato. A șasea piesă de pe disc, „*Smooth Soul*”, este un îndrăzneț omagiu adus lui *Carlos Santana*, o combinație de forță și determinare, așa cum ne-a obișnuit Satriani. Trecem la „*Looper*”, piesă ce ne sugerează că arta e prima formă a libertății. Fără artă, societatea e un fel de turmă neprotejată

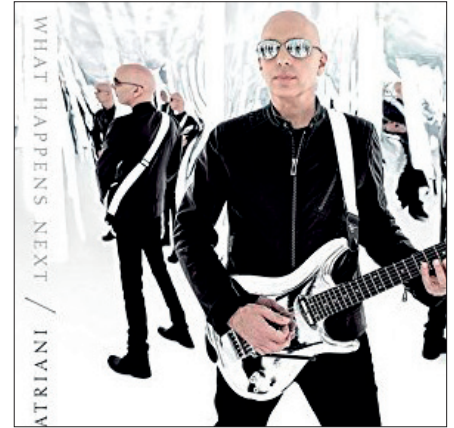
de propriile neajunsuri. Piesa titlu a albumului, „*What Happens Next*”, e un fel de spectacol Perry Mason, ce se termină cu sfaturi prietenoase, în pofida abundenței de distracții nonconformiste. Cea mai lungă piesă de pe disc, „*Super Funky Badass*”, este o trecere de la ritmurile Smith și Hughes la exploratorul Satriani, care nu are limite ale imaginației instrumentale. Finalul piesei este un strigăt plâns ce se lovește de un zid, un semnal de alarmă al unei societăți tot mai puțin ascultată. „*Invisible*” ne arată proeminența basului lui Hughes, ca într-o gară unde ai pierdut trenul și te duci să te speli pe ochi la cișmeaua de pe peron. Nu mai e nevoie să strigi, te gândești că vine primăvara. Finalul albumului este dedicat, nu se putea altfel, lui Jimi Hendrix, un „*Forever and Ever*” plin de vervă și istorie.

Un album fără opreliști și poticneli, așa cum îi stă bine lui Satriani, un disc pe panta ascendentă a creației americanului, ce spulberă norul de plictiseală al clișeelelor muzicale. Chitara înconjoară cu corzile cerul, redescoperă ceea ce este necesar, pleacă mai departe în nemărginita nemurire, în etern, în universuri armonioase. Noi le numim simpli ani, ani de zile și de nopți, ani în zăpada timpului, în cenușa pesimismului, în trecerea timpului. În noi!

Haideți să încheiem într-un ton optimist: în proiectul G3, Satriani îi are anul acesta parteneri pe *John Petrucci* de la *Dream Theatre* și *Phil Collen* de la *Def Leppard*. Se anunță un show de zile mari!

Tracklist:

1. Energy
2. Catbot
3. Thunder High on the Mountain

4. Cherry Blossoms
5. Righteous
6. Smooth Soul
7. Headrush
8. Looper
9. What Happens Next
10. Super Funky Badass
11. Invisible
12. Forever and Ever

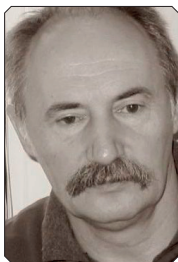
Sony Music 2018

Componentă:

- Joe Satriani – chitară
- Glenn Hughes – bas
- Chad Smith – baterie

Discografie Joe Satriani:

- Not of This Earth (1986)
- Surfing with the Alien (1987)
- Flying in a Blue Dream (1989)
- The Extremist (1992)
- Time Machine (1993)
- Joe Satriani (1995)
- Crystal Planet (1998)
- Engines of Creation (2000)
- Strange Beautiful Music (2002)
- Is There Love in Space? (2004)
- Super Colossal (2006)
- Professor Satchafunkilus and the Musterion of Rock (2008)
 - Black Swans and Wormhole Wizards (2010)
 - Unstoppable Momentum (2013)
 - Shockwave Supernova (2015)
 - What Happens Next (2018)

Desființarea poeziei tinere de către L.I. Stoiciu

Virgil DIACONU

Nu puține au fost reproșurile ce le-au fost aduse în ultimii ani tinerilor, pentru calitatea poeziei pe care aceștia o scriu. Reproșurile au venit, desigur, din partea criticilor sau poezilor maturi, într-un limbaj mai mult sau mai puțin potrivit.

Poetul optzecist Liviu Ioan Stoiciu publică spre pildă, în *Expres cultural* (nr. 10/2017), articolul *Dacă debutanții trădează „idealurile” valorii estetice*, în care constată că „pe cât s-au înmulțit debuturile editoriale, pe atât se vorbește mai puțin de valoare tânără în literatura română”.

(1). Rețin din articolul poetului faptul că tinerii poeți „nu reușesc să se impună, să atragă atenția”, deși ei sunt premiați fie de Uniunea Scriitorilor, fie „la festivaluri-concursuri precum *Porni Luceafărul...* (la Botoșani), *N. Labiș* (Suceava), *Tudor Arghezi* (Tg. Jiu), *Moștenirea Văcăreștilor* și *C. Virgil Bănescu* (Târgoviște) sau *Vasile Voiculescu* la Buzău, sau concursuri de debut organizate de edituri”. Nici faptul că urmează cursuri, „cercuri de scriere creativă”, nu i-a ajutat pe tineri. „Florin Iaru și Marius Chivu au făcut «business» din asta, le iau câte 800 de lei cursanților de căciulă; mă întreb dacă vreunul dintre cei învățați de ei să scrie s-a remarcat în literatura română”, ne spune poetul LIS. „Nici măcar câștigarea Premiului «Mihai Eminescu» Opera Primă nu le crește cota valorică”, nici faptul că Editura Paralela 45 a publicat în ultimul an mai multe debuturi literare, vreo 30, cred eu, în colecția „qPoem” nu a convins pe nimeni de valoarea debutanților, ne face să înțelegem poetul.

Întrebarea care s-ar cere pusă aici este, desigur, cum este posibil ca acești tineri poeți să fie premiați la mai toate concursurile naționale, deși ei sunt atât de slabi, după cum ne asigură Stoiciu? Adică ce jurii de scriitori maturi, poate chiar de vârsta lui L.I. Stoiciu, să spunem, avem noi la aceste concursuri, dacă premiam poeți de valoare îndoielnică sau poeți lipsiți de valoare? Iar dacă noi nu premiam poeme de valoare, ci poeme modeste sau chiar mediocre, cine este de vină? Orice premiu presupune un juriu, iar acest juriu, matur, fără îndoială, se dovedește nepro-

fesionist...

„E trist, spune poetul L.I. Stoiciu, dacă debutanții trădează «idealurile» valorii estetice, literatura română nu mai are viitor...” Dar poezia română nu are viitor nici din pricina juriilor mature, care ne livrează poeți fără valoare, sub masca de „poet premiat la marile concursuri ale țării”; jurii care trădează principiile estetice ale evaluării, care propun drept valori texte care sunt modeste valoric.

(2). Debuturile de astăzi nu se compară, mai spune LIS, cu debuturile de la editurile Albatros, Cartea Românească, Dacia, Eminescu, Junimea și Facla, din vremea tinereții sale, adică „din anii 70-80 ai secolului trecut, la care erau trei premiați maximum pe an, de fiecare editură (ceilalți remarcați apăreau în Caiete ale debutanților)”. Așadar, acum, „a fost o adevărată inflație de titluri de carte de debut, care nu s-a comparat cu debuturile prin concurs (cu jurii imbatabile) ale editurilor Albatros și Cartea Românească sau Dacia”, ne asigură poetul.

Din păcate, vechile debuturi, ca și publicarea cărților ce urmau debutului la editurile socialiste, din anii 50-89, nu erau tocmai „lacrima Christi”, tocmai o imaculată jurizare, „cu jurii imbatabile”, după cum spune admirativ și nostalgic Stoiciu, ci erau o adevărată *bătăie de joc*, de vreme ce cenzura era trează, iar ceea ce răzbătea totuși pe sub cenzură, sau pe deasupra ei, nu erau decât relațiile debutantului cu editorul și/sau directorul editurii; sau relațiile cu un critic cunoscut ce venea cu debutantul sau cu studenții săi debutanți, îndeosebi bucureșteni, ori cu cărțile în manuscris ale acestora la editură, susținându-le în *mascarada* „concursului anual de debut la editura X”.

A uitat L.I. Stoiciu toate aceste lucruri? Mai că nu cred! Numai că probabil nu este prea comod pentru el, în prezentul context, să-și amintească. Rar întâlnești în presa noastră astfel de regrete după debuturile socialiste, în afară de cazul că vreun tânăr de atunci a fost ținut bine în brațe de cineva care avea o oarecare influență. De fapt, majoritatea poezilor optzeciști care au debutat în acei ani au fost protejații unor personalități literare ale momentului. Eu unul nu regret, asemenea altora, „corectitudinea” concursurilor socialiste de debut și dispariția „juriilor imbatabile”, pe care le apăra, aiuritor, Stoiciu. Bine că s-au dus!

Problema e că după ce aceste jurii s-au dus pe apa sâmbetei, nici juriile de poezie de azi, compuse tot din critici de prestigiu, nu dovedesc că au făcut vreun

progres moral: dovadă calitatea subțire a aproape tuturor premiștilor de astăzi. Tineri sau nu. În ceea ce privește calitatea pe care o au poeții debutanți/tineri de ieri și calitatea pe care o au tinerii debutanți de astăzi, aceasta nu s-a schimbat nicidecum în structura ei: și atunci, și acum, calitatea lor se constituie din foarte puțini poeți buni și din foarte mulți poeți minori. Singura deosebire ar fi aceea că actuala libertate de expresie a înmulțit mai mult poeții minori și i-a făcut pe aceștia, prin net și alte modalități de comunicare, mult mai vizibili. Oricum, generalizarea „toți poeții tineri” sau „toți poeții maturi sunt fără valoare”, care se face adesea, este imprudentă. Printre tineri, sunt și câțiva de valoare.

(3). O altă problemă dezbătută de L.I. Stoiciu este aceea a ignoranței de care „se bucură” poeții maturi de astăzi în ochii, mintea, inima poezilor tineri: „cei debutanți n-au auzit de cei consacrați, care-i premiază, nu i-au citit, *nu sunt interesați deloc de literatura scrisă până la douămiiști* (s.n.)” Motiv pentru care poetul optzecist Stoiciu declară: „personal îi acuz pe profesorii lor, «optzeciști» ca vârstă, de liceu sau universitari, de ruptura produsă, care nu i-au apropiat de literatura română contemporană”; adică de literatura optzecistă.

Acestea fiind zise, ne putem aminti de tinerii poeți optzeciști, care la vremea lor nu se sfiau nicidecum să nege valoarea poeziei șaizeciste sau șaptezeciste contemporane lor. Cel puțin L.I. Stoiciu declara nu demult (în articolul *Despre poezie, azi. La români*, din revista *Argeș*, nr. 8/2016): „am scris în «stil optzecist», reacționând radical la poezia «șaptezeciștilor»”. Și, în continuare, poetul optzecist Stoiciu ne asigură (în același articol) de faptul că „până la optzeciști poezia era uzată de calofilie, de metafore și locuri comune, uniformizată”, în timp ce, situată la polul valoric opus, „paradigma optzecistă e un capitol important în istoria poeziei române”.

Așadar, conform lui Stoiciu, toată poezia de „până la optzeciști”, adică poezia șaptezecistă, șaizecistă, poezia contemporană lui Arghezi, Bacovia, Blaga și lui Eminescu, cu tot cu acești poeți, „era uzată de calofilie, de metafore și locuri comune, uniformizată”... Noroc cu intrarea în lume a poeziei optzeciste, care a pus lucrurile la punct, restabilind valoarea poeziei naționale!

După această fixare de către Stoiciu a tabloului poetic românesc modern, ne putem întreba:

dacă nici poetul optzecist Stoiciu nu a luat în brațe poezia „șaptezeciștilor” sau poezia de „până la optzeciști”, care „era uzată de calofilie, de metafore și locuri comune, uniformizată”..., de ce le mai recomandă el azi douămiiștilor să citească și să asimileze poezia contemporană, adică poezia optzecistă? Și de ce îi mai ceartă el pe profesorii optzeciști care nu i-au obligat pe poeții douămiiști să prindă spiritul poeziei optzeciste? Cât despre spiritul poeziei de „până la optzeciști”, adică al poeziei lui Arghezi, Bacovia, Blaga și a lui Eminescu, acesta pesemne că nu contează pentru Stoiciu. Ipocrizia salvează, așadar, poezia!

(4). L.I. Stoiciu deplânge de-a lungul întregului său articol starea deplorabilă a poeziei tinere de astăzi, deși aprecierile la grămadă ale oricărei poezii, tinere sau mature, spun eu, sunt riscante. Dar să urmărim ce declară Stoiciu despre propria poezie în interesanta revistă *Expres cultural* (nr. 3, martie 2017), unde are rubrică permanentă:

„N-am nicio rețetă de «carte bună». Personal, mă dau cu capul de pereți să găsesc o «formulă de carte». Am tot mărturisit: eu scriu spontan și scriu numai pentru sertar, de aceea nu am nicio presiune atunci când scriu, scriu slab, cel mai adesea mă repet exasperant, rar pot să aleg un poem bun, care să fi rezistat în timp. Pentru o carte, normal că dau buzna peste poemele din sertar (...), le recitesc și constat că e dezastru, n-am ce să pun deoparte... În această situație sunt și azi, motiv să intru în depresie. Ratez apariția unui nou volum de versuri. (...). Totuși, am 67 de ani, poate e cazul să pun uneltele în cui, dacă în sertar am numai maculatură. Sufăr enorm că am pierdut vremea scriind versuri care nu-mi mai spun nimic la recitare.”

Dacă Stoiciu scrie atât de slab, după cum declară aici, cum mai poate aprecia el calitatea poeziei tinere? Este el un evaluator competent care să evalueze poezia altora?

Peste asta, ar fi de observat că acești tineri, premiați azi la marile concursuri, vor fi *scriitorii de mâine*, mai precis vor fi acei scriitori care se vor afla la putere în literatura română, care vor decide alte minunate premii și care vor fi, desigur, mâine, în conducerea Uniunii. Și care vor scrie probabil, la rândul lor, pamflete împotriva poeziei tinere și mature, deopotrivă, în buna practică a unora dintre optzeciștii care îi ceartă astăzi...

Optimus Magister

Gheorghe MOGA

Cu relativă și... explicabilă întârziere am aflat despre apariția unei cărți pe a cărei copertă apare numele lui G.I. Tohăneanu, cunoscut latinist (traducător al *Eneidei* lui Vergilius), creatorul școlii timișorene de stilistică. Prin cărțile acestuia, nouă, profesorilor de limba și literatura română, ni s-a deschis un alt orizont de lectură asupra creațiilor literare ale lui I. Budai-Deleanu, M. Eminescu, I. Creangă, M. Sadoveanu, L. Blaga. Iată despre ce este vorba.

În urmă cu două decenii, Ionel Funeriu, unul dintre discipolii profesorului G.I. Tohăneanu, îi propune maestrului realizarea unei cărți de convorbiri, ce urma să apară la Editura Amarcord. Cum editura și-a încetat activitatea din pricina împrejurărilor economice vitrege, I. Funeriu își materializează, după douăzeci de ani, ideea amânată, publicând cartea *G.I. Tohăneanu Optimus Magister* la Editura Universității de Vest: „Întreprind acest curriculum vitae et operis Magistri pentru a întregi portretul unui mare profesor care mi-a marcat destinul intelectual”. Deși Profesorul se lasă cu greu convins („prin natura sa nu era un confesiv”), Ionel Funeriu reușește „să-i smulgă” informații și despre zone intime ale vieții. Ionel Funeriu regretă (și noi, cititorii, la fel) faptul că în răspunsurile scrise la întrebări nu se regăsesc toate amănunțele și farmecul zicerii „care făceau sarea și piperul conversațiilor anterioare”. Sunt „topite” în carte și opinii și informații din interviurile acordate de G.I. Tohăneanu scriitoarei Dana Gheorghiu, interviuri difuzate în perioada septembrie 1996 – februarie 1997 în cadrul emisiunii „Interferențe culturale” a Studioului de Radio „Europa Nova”.

Cartea este alcătuită din trei secțiuni. În prima parte, cea mai întinsă, sunt reproduse *Convorbirile* (1996 – 1998). „Întrebările” vin adeseori, după ce I. Funeriu își expune propria părere referitoare la o situație, la un eveniment, la un coleg; de cele mai multe ori aduce punctul de vedere al studentului. Acesta își pune la contribuție toată dibăcia și stăruința pentru a crea o stare prielnică destăinuirilor.

În primele pagini este evocată figura tatălui, profesorul de liceu Ion Tohăneanu, ale cărui însușiri morale le-a moștenit și lingvistul: „Părintelui meu îi datorez dragostea și ardoarea, în sensul aproape concret al cuvântului, cu care mi-am îmbrățișat și-am cercat să-mi plinesc meseria. De la el am aflat, cu emoție și uimire, că profesor înseamnă, în limba latină, «mărturisitor» și că, prin urmare, dascălul săvârșește – mai exact spus: oficiază – nu numai un act obișnuit de «comu-

nicare», ci și unul de cucernică, perpetuă «cuminecare». Cât despre mult lăudata însușire a modestiei, aș spune că am deprins-o sau am moștenit-o, iarăși de la părintele meu”. „Opțiunile politice ferme” ale tatălui îi vor aduce neplăceri și fiului care, însă, „nici o clipă, nici o singură clipită” nu și-a învinuit părintele pentru „situația mașteră” în care se va afla, mai târziu, din pricina „dosarului”. Sunt amintiți apoi cei mai luminați filologi ai vremii: Al. Graur („am învățat de la el nu numai multă carte latinească și românească, ci și lecția superioară a firescului și a simplității sub zodia cărora s-a desfășurat, fără nici un efort, întreaga mea existență”), Al. Rosetti („boierul incontestabil al lingvisticii românești, intelectual de trainică formație umanistă și cărturar subtil, cel mai de seamă editor al veacului”), D.M. Pippidi („veneratul meu profesor”) pe care i-a cunoscut în anii de început ai dascăliei (asistent și apoi lector) la filologia bucureșteană (1949-1952). De o recunoștință aparte se bucură Tudor Vianu în a cărui familie tânărul asistent ajunge pentru a-i ușura lui Ionel Vianu (viitorul medic psihiatru și scriitor) pătrunderea în „deliciile aspre ale gramaticii latine” și pentru a-i trezi „pasiunea pentru versurile lucrețiene”¹.

Dar în vara lui 1952, când cultura și școala românească erau conduse de Roller (poreclit „Controler”), are loc „mazilirea” profesorului G.I. Tohăneanu de la Universitatea bucureșteană („dosarul” și participarea „osârdnică” a unor colege de la Catedra de lingvistică și filologie au dus la „eliberarea” din funcția pe care o onorase patru ani). Menționăm că, vremelnic, au fost demiși din funcție și profesorii Al. Graur, Al. Rosetti, J. Byck și mulți alții. Urmează o perioadă tristă în viața profesorului, nevoit să-și schimbe „locul de muncă”: zețar într-o tipografie, profesor la o școală din Ploiești, redactor la Editura Didactică și Pedagogică (în această calitate îl cunoaște pe Gheorghe Guțu, „un distins latinist, autorul impresionantului *Dicționar latin-român*, tipărit în 1983). În toamna lui 1956, în urma recomandării lui Tudor Vianu, G.I. Tohăneanu ajunge la Timișoara unde se înființase Facultatea de filologie cu durata studiilor de cinci ani. Nii colegi de catedră erau Victor Iancu, șeful catedrei, Eugen Todoran și Liviu Onu, „formați la școala severă și austeră a Clujului de odinioară”; fiecare dintre aceștia beneficiază de câte un „portret” alcătuit cu deplină sinceritate. Pentru proaspătul „timișorean”, vizitele profesorilor Tudor Vianu și Iorgu Iordan, desfășurate la date diferite, la noua facultate, au fost decisive „pentru

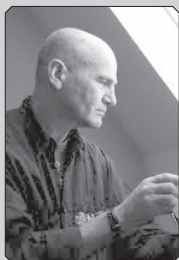
așezarea statornică la Timișoara și pentru dobândirea unei perspective ceva mai prielnică privind viitorul”. Curgerea cronologică a evenimentelor vieții Profesorului este întreruptă, spre satisfacția cititorilor, de numeroase digresiuni („ocolișuri”, cum le numea, în altă parte, G.I. Tohăneanu) în care geografia, istoria, lingvistica, folclorul și poezia se întâlnesc chemate de aceeași vocabulă. „Subiectul” ultimelor convorbiri îl constituie personalitatea lui G. Călinescu, cel care i-a atras atenția asupra valorii expresive a neologismelor (caracterizate, îndeobște, prin neutralitate stilistică), dacă acestea beneficiază de o analiză istorică verticală. Exemplele lui G. Călinescu („licoare exprimată” însemnând „vinul” și „orașe exorbitante” pentru „orașe provinciale”) au constituit punctul de plecare al unei cărți deosebite: *Dicționar de imagini pierdute*, Timișoara, Amarcord, 1995.

Partea a doua se intitulează *După douăzeci de ani (amintiri, reflecții, completări)*. Simțindu-se dator să completeze cu secvențe din propria experiență de viață unele afirmații ale profesorului Tohăneanu din convorbirile desfășurate în urmă cu douăzeci de ani, I. Funeriu nuanțează, aduce argumente în plus întru susținerea unor idei, citează opinii ale altor universitari timișoreni referitoare la Magister. Portretul acestuia devine unul complex; însușirilor amintite anterior li se adaugă altele: eleganța expresiei („spunea totul răspicat, clar și elegant”), organizarea perfectă a prelegerii, naturalitatea și spontaneitatea exprimării („nu ne dicta savantlăcuri sterile”), absența invidiei profesionale („n-a pus niciodată vreo piedică la pro-

movarea didactică a unui tânăr coleg”, „n-a descurajat pe nimeni”). Firește, toți cei care au avut prilejul să-l cunoască îndeaproape au ieșit „îmbogățiți spiritual din întâlnirile cu el”. Subiectele aduse în discuție (receptarea critică a operelor lui G.I. Tohăneanu, relațiile cu ceilalți filologi ai Universității din Timișoara, activitatea de traducător, „modernitatea” concepției asupra studiului limbii și nu a terminologiei) ilustrează alte fațete ale *Profesorului Tohăneanu*.

În partea a treia, *Cuvântul elevilor*, găsim „scurte texte omagiale”, pagini calde ale învățăceilor, unele evocatoare, altele căutând să spună multe în puține cuvinte despre calitățile Magistrului: generozitatea și rigoarea științifică, harul de „povestitor” al vieții cuvintelor („fermecătoarele sale excursii etimologice”), subtilitatea observațiilor, pasiunea pentru cuvântul intrat în poezie, erudiția, capacitatea de a explica simplu lucruri profunde, încrederea în oameni. Pe studenții care i-au ascultat prelegerile, prelegeri devenite apoi cărți, îi numește „coautori morali”: „participarea lor discretă mi-a fost reazem și îndemn”. Foștii studenți, deveniți acum profesori, își urmează modelul, dând viață astfel unei idei dintr-un crâmpei din poemul lucrețian al Naturii, crâmpei „scump” Magistrului: „Ca niște alergători de cursă lungă/ Ei își transmit pe rând, din mână-n mână,/ îmbogățită a vieții torță”.

1. Ion Vianu, *Amor intellectualis, Romanul unei educații*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 190.

Perdelele confortului

Alexandru JURCAN

Mi s-a făcut dor de filmul lui Michael Haneke din 2005 – *Caché/Ascuns* – cu Daniel Auteuil și Juliette Binoche, mai ales după ce am vizionat recentul *Happy-end*, în care Haneke plimbă o oglindă implacabilă peste realitatea de-acum, într-un puzzle premonitoriu.

Filmul *Ascuns* are o tramă polițistă, cu multe ramificații psihologice. Nu-i așa, domnule Freud, că e suficientă o casetă video filmată clandestin din stradă și niște desene bizare, pentru ca întreg eșafodajul uman al jurnalistului Georges să se clatine? Ce ai ascuns, domnule Freud, în tainutele camere ale subconștientului? Viața se derulează calm, cu stereotipii călduțe, fără strigăte. Deodată Georges povestește ceva hazliu invitaților și, de la umor, ridică vocea, latră, urlă, transformă invitația într-un șoc, care va avea corespondent în scena cu cocoșul,

dar și în sinuciderea brutală și neașteptată a lui Majid. Imaginea obsesivă a filmării din stradă se joacă lent cu nervii spectatorilor, se imprimă morbid, fără a avansa spre vreo dezlegare. O simplă casetă și devenim ridicoli, cu încrederea ruinată. Cât suntem de vinovați, domnule Kafka? De la duritatea de limbaj la imagini-șoc (cocoșul, sinuciderea). Să mergem înapoi, încolo, spre copilărie. Ce mai putem descoperi? În mișcarea browniană a străzii poate exista germenele unui nou început. Acolo se dezleagă și se înnoadă multe ițe. Scena cu cocoșul tăiat devine coșmarul unei culpabilități inițiale, schema unui egoism atroce. Ce devine un cuplu sub sabia lui Damocles a unor casete? Avem nevoie de ceilalți ori tragem perdelele confortului? De ce nu răspunzi, domnule Freud?

Imaginarul vrăjitoarei în raport intercultural

VARGA István Attila

1. Introducerea subiectului

Mentalitatea populară, de care se ocupă din a doua jumătate a secolului XIX în mediul anglo-saxon așa-numitul folclor, întrunește atât tradiții, respectiv obiceiuri, cât și povești, respectiv legende populare sau locale. Această mentalitate, însă, nu este așa cum se credea în acea perioadă specifică unui naționi în-tregi, ci reprezintă numai mentalitatea specifică unor regiuni etnografice¹. De asemenea, această mentalitate, pentru mult timp, a fost caracteristică doar unui grup etnic sau confesional din regiunea etnografică. Însă, în prezent, așa cum vom vedea, intervin și influențe interetnice, dar și influențe internaționale.

Pentru studiul de față am ales să prezint unele aspecte ale magiei și ale vrăjitoriei, folosindu-mă de două povești culese din zona Crișeni. Astfel, pentru început doresc să îmi argumentez alegerea subiectului și importanța tematicii, după care trec la prezentarea celor două legende locale culese de mine, urmând în final analiza celor două texte și a fenomenului vrăjitoresc din zonă într-o comparație interetnică.

M-am oprit asupra acestui subiect fiindcă la masteratul de istorie și socio-antropologie a epocii moderne, am avut ocazia să particip la un curs despre magie și familie. În urma acestui curs am înțeles, în primul rând, că magia este adânc înrădăcinată în spiritualitatea umană, ritualurile magice fiind caracteristice celor mai vechi civilizații. În al doilea rând, am avut posibilitatea să văd ce efect a avut asupra societății românești tradiționale (ante și interbelică). Chiar mai mult, continuă să fie lăsată moștenire generațiilor noastre și să își manifeste efectul asupra acestor mentalități. De asemenea, doar poveștile locale despre credințe se manifestă pe toate cele trei planuri studiate de folclor (spre deosebire de celelalte categorii adoptate în literatura de specialitate maghiară despre legende locale)².

2. Poveștile locale

La începutul lunii noiembrie, ca profesor, am avut ocazia să descopăr de la o persoană, care a primit codul G0003, două povești interesante pe care le voi prezenta în continuare, urmând să le și analizez și să le compar cu cele din cultura maghiară.

a) „Străbunicul meu îmi povestea că la un moment dat tot dispărea laptele de la vacă. Dumnealui a decis ca într-o noapte să păzească vaca, să vadă cine fura laptele. Pe când să ațipească, observă că la vacă (în poiată) a intrat un câine, care s-a ridicat în două labe și a început să sugă laptele de la vacă. Străbunicul atunci

a luat furca și a înțepat un picior al câinelui, iar acesta a fugit. Însă (să vedeți), a doua zi se auzea în sat că un om avea o rană pe picior, exact ca aceea produsă de furcă”.

b) „Unchiul într-o zi a vrut să schimbe roțile (de la mașină). Astfel că după ce le-a luat jos, a pus trei roți peste olaltă, iar noaptea când a ieșit a observat că erau deja patru roți. A legat de gard roata pe care a considerat că nu este a lui. A doua zi dimineața (să vedeți), când a ieșit, în locul roții a găsit un om spânzurat de acea scândură”.

Discutând cu această persoană, aceasta a mai făcut o observație foarte importantă, afirmând că „strigoii se pot transforma în orice”, subliniind astfel că nu doar în animale.

3. Analiză

În prima legendă locală putem observa un fenomen, pe care (dacă ne folosim de literatura de specialitate maghiară) îl introducem în categoria poveștilor locale despre credințe, iar în cadrul acestei categorii îl putem introduce în subcategoria poveștilor despre vrăjitoare. Legenda a fost construită în jurul fenomenului magic, care în cazul nostru este dispariția sau furtul laptelui și în jurul autorului acestui fenomen, adică al vrăjitoarei sau vrăjitorului, care în cazul nostru este considerat strigoii.

Pentru o mai adâncă analiză a legendei locale, să presupunem că aceasta se comportă asemenea unui mit și se caută micro(-)mitul, după care se analizează macro(-)mitul. Astfel, micro(-)legenda se poate considera furtul laptelui sau metamorfozarea. Prin urmare, macro(-)legenda este dată de totalitatea elementelor adăugate.

Din analiza macro(-)legendei se poate observa că străbunicul era creatorul poveștii, lăsând-o moștenire naratorului. De asemenea, se poate observa că procesul magic să referă la furtul laptelui, iar ființa supranaturală, considerat de narator ca fiind un strigoii, s-a transformat pentru îndeplinirea procesului într-un câine (și nu în pisică, broască, șarpe, gâscă, cocoș etc.)³. În plus, persoana care a fost declarată vrăjitor era un om (care conform dicționarului de sinonime este un bărbat) și, spre deosebire de majoritatea cazurilor, aici s-a stigmatizat un bărbat. Apar astfel întrebările: de ce câinele și de ce bărbatul? Oare are o legătură cu societatea din acest sat sau doar cu un conflict social din acea perioadă și din acel grup? Datorită literaturii de specialitate care se ocupă de sociologia fenomenului vrăjitoresc⁴, tind să

cred că are legătură doar cu conflictul din interiorul aceluia grup social.

A doua legendă locală se încadrează în aceeași categorie și în aceeași subcategorie. Însă micro(-)legenda în acest caz este doar metamorfozarea unei ființe umane. În timp ce din analiza macro(-)legendei rezultă că unchiul era creatorul acestei legende locale, lăsând-o moștenire naratorului. De asemenea, se poate observa că lipsește procesul magic, care în general se manifesta prin furtul laptelui sau provocarea altor pagube și apare doar metamorfozarea ființei umane înzestrate cu puteri supranaturale. În plus, se poate observa nu doar pierderea motivului tradițional al păgubirii⁵, dar și modernizarea contextului. Dacă într-o societate tradițională se vorbea despre metamorfozarea persoanelor înzestrate cu puteri supranaturale în roți de căruțe, în cazul de față se vorbea de transformarea „strigoifului” într-o roată de mașină. Prin urmare, asistăm la o modernizare a legendelor locale despre vrăjitori și nicidecum la dispariția lor, iar lipsa motivului păgubirii arată modificarea mecanismului de apariție a acestor mituri.

Comparând aceste două legende locale provenite dintr-o cultură românească, cu cele studiate de mine și care provin din cultura maghiară, se pot observa numeroase asemănări. În primul rând, atât în cultura maghiară, cât și în cea română din Sălaj este specific personajul principal înzestrat cu puterea supranaturală de a se metamorfoza în orice. În al doilea rând, metamorfozarea atât în câine⁶, cât și în roată sunt des întâlnite în cultura maghiară din Sălaj. În al treilea rând, motivul furtului laptelui din primul mit este cel mai des întâlnit

motiv din poveștile locale referitoare la vrăjitori dintre poveștile maghiare din Transilvania.

4. Concluzii

În final, aș dori doar să menționez că într-o comunitate mixtă în care conviețuiesc atât români, cât și maghiari, încă din secolul al XIX-lea a apărut o influență interetnică, ceea ce se poate regăsi și în aceste legende locale. Astfel, pentru rezultate cât mai relevante este nevoie de o cercetare interculturală. Deși în cazul de față am regăsit doar elemente comune (fapt ce dovedește influențe interculturale), în multe cazuri vom găsi și deosebiri, care dovedesc originalitatea spiritului național. De asemenea, se mai poate observa o modernizare a acestor legende locale, a pierderii motivului central, care este înlocuit de senzațional.

1 Katona Lajos, „A népköltés a néplélektan tárgyköbében”, în *Budapesti szemle* nr. 399, pp. 322-323.

2 În primul rând apare ca obicei, pornind de la o acțiune/întâmplare locală. În cele ce urmează apare însăși legenda locală, ce narează acel obicei specific localității. În al treilea rând se manifestă ca tradiție, prin perpetuarea legendei, adică a obiceiului și a ei însăși.

3 Magyar Zoltán, *A Szilágyság mondahagyománya*, Balassi Kiadó, Budapest, 2007.

4 Mă refer mai ales la lucrările lui Pócs Éva, dar și la alte lucrări din literatura de specialitate maghiară, care au fost scrise mai ales de etnologi.

5 În majoritatea legendelor locale din cultura maghiară din Transilvania referitoare la vrăjitoare, mereu apare ca motiv central păgubirea naratorului, fie prin furtul laptelui de la vaci, omorârea porcilor sau furarea cașului etc.

6 Câinele este, după pisică, al doilea animal în care se metamorfozează vrăjitoarea conform legendelor locale.

Mioara Lazăr

Am înțelege-o și pe vară

Mi-e dor de mare
O sete nebună de ape
De merele roșii și coapte
Din vara toropitelor poteci
Când ard în cuptorul Soarelui ulcioare
Purtate-n mâini de fetele fecioare.
De-ar fi dat vara drumul la toate sevele
Ne-ar fi luat cu valul înspumat
Ne-ar fi ucis, ne-ar fi-necat
Și-n amalgamul de miresme încleștați
Neputincioși a stăvilii puhoiul ce ne ia
Am înțelege-o și pe vară
Că doar acum și-aici ne vrea
Ne-o fi cruțat ori n-a putut?
Va imputa-necându-ne odată
Ori mută, n-o va face niciodată?

Neputință

Să dau socoteală? Cui?
Zorilor sau ciocârliei trezită prea devreme?
S-o-ntreb de unde și pe cine cheamă
De-o văd atât de des de la o vreme?
Trilurile-mi țin întins răsufarea
Îmi dau nemărginirea ce-am râvnit
Tresar și ochiul mi-a încremenit
Sunt eu dar nu egală cu mine
Mă aflu-nfrântă-ntr-un război nedrept
Simt că mâinile mi-au fost amputate
Și ce-o să-mi pună cineva pe piept?
Ochii-mi fac semn se-alungă-n dezertare
Nu mai găsesc un încotro să mă îndrept.
Și semăn tot mai mult a arătare.

(Din al doilea volum de versuri al autoarei, în curs de apariție la Editura Caiete Silvane)

Filmografiile Simonei

The Straight Story (1999)

Simona ARDELEAN

David Lynch este unul dintre cele mai cunoscute și provocatoare nume ale industriei cinematografe americane din secolul XX. Versatil, el îmbrățișează cu aceeași lejeritate și latura de producător, pe cea de compozitor (are în discografie opt albume, a compus melodii de fundal pentru filmele sale), pe cea de actor și pe cea de scenarist, așa cum face în *Eraserhead* (1977), *Omul elefant* (1980), *Dune* (1984), *Blue Velvet* (1986). Ca regizor este cunoscut publicului larg nu doar prin filmele sale cult, precum *Eraserhead* sau *Wild at Heart* din 1990 și *Mulholland Dr.* din 2001 (cu care a câștigat Palm d'Or la Cannes), dar și *Inland Empire* din 2006, pentru care a primit premiul Festivalului de la Veneția, ci mai ales pentru foarte apreciatul serial de televiziune *Twin Peaks* (1990-1991) ale cărui scene au rămas impregnate în memoria afectivă a multor telespectatori apropiați vârstei mele ca un fel de prag cinematografic inițiativ. Stilul său este presărat cu imagini care țin de lumea subconștientului, de tenebre, vise și coșmaruri, de straniu și, după cum însuși declara, ele oferă libertatea spectatorului de a le gândi și interpreta simbolic. Cu toate acestea, David Lynch este responsabil și pentru unul dintre cele mai luminoase și calde filme pe care le-am vizionat: *The Straight Story* (1999), tradus la noi ca *Povestea lui Alvin Straight*, un film bazat pe o poveste reală și nominalizat la Oscar în 2000 pentru cea mai bună interpretare a unui actor în rol principal, Richard Farnsworth. Acesta era la acea dată cel mai în vârstă actor nominalizat vreodată la Oscar. Anul nominalizării a fost și ultimul an din viața lui Farnsworth, acesta stingându-se din viață la 80 de

ani: actorul suferea de cancer osos în fază terminală și a ales să joace în film datorită admirației față de Alvin Straight (1920-1996), care a devenit celebru după ce a parcurs, pe mașina sa de tuns iarba, o distanță impresionantă, 510 kilometri, pentru a-și revedea fratele cu care nu mai vorbise de zece ani. În următorul an, după terminarea filmului și măcinat de boala insuportabilă, Farnsworth a ales să se sinucidă. În viața reală, după parcurgerea acestui drum, Alvin a mai trăit trei ani, povestea sa devenind o sursă de inspirație.

Ce impresionează la acest film – care are, de altfel, un desen liniar – este umorul neostentativ, dar prezent aproape în fiecare scenă ca un fundal implicit. Când Alvin, după aflarea unui diagnostic îngrijorător decide să-și viziteze fratele aflat foarte departe pentru a reînoda legăturile de familie distruse de orgolii inutile, fiica lui (Sissy Spacek) nu se opune, iar prietenii lui fac haz de încercarea sa de a echipa o mașină de tuns iarba cu o remorcă, deși aleargă găfâind pe lângă aceasta. E ceva din decrepitudinea înduioșătoare care se regăsește în micul orașel al cărui stăpâni par să fie tocmai câinii fără stăpâni, a lanurilor nesfârșite de porumb pe lângă care bătrânul trece înaintând ca-n reluare în antiteză cu generația nouă de motoare care-l claxonează strident. Drumul are obstacole, motorul se strică și e nevoie să revină acasă în remorca unui camion adevărat, în care mașinuța lui pare o jucărie, pentru ca apoi să mai încerce o dată. Pe șoseaua care se întinde ca o metaforă a vieții întâlnește personaje diferite: asupra unora are un impact covârșitor, schimbându-le traiectoria, destinul, iar altele îi oferă

prilejul de a rememora și de a se regăsi. Calea e o pildă existențială în care e surprinsă, cu coada ochiului parcă, viziunea regizorului asupra familiei tradiționale americane, asupra mugurilor de comerț rural, a prieteniei spontane care se naște între el și bătrânul unei familii care-l găzduiește și cu care – ca într-o falie mnemonică – aruncă cicatrici ale războiului. Pe Alvin îl caracterizează o inocență aproape mitologică potrivită celui care e nevoit, deși nu vrea, să încheie un cerc și o înțelepciune blândă cu care îmbrățișează tot ceea ce îi iese în cale, toate minunile noi la care este martor. Filmul nu e excesiv sentimental, dar este punctat, în anamneza pe care o desenează, de sentimente esențiale: vina, regretul, dorul, tristețea, mărnimia și auto-sacrificiul, ironia, onestitatea, dar niciodată resemnarea. Pentru cinefilul modern, alegerile lui ar putea să pară de neînțeles: în graba de a-și vedea fratele, alege cel mai încet mijloc de transport și se prinde într-o aventură care i-ar putea fi fatală și să-i zădărnicească toate planurile.

Pe fundal, de neuitat, e muzica ecou semnata de Angelo Badalamenti.

Reeditări filmice (IX)

Ioan-Pavel AZAP

Mere roșii & Balanța (2)

Cum am spus în numărul precedent, cazul filmelor *Mere roșii* și *Balanța* este unul special. Proza scurtă după care Alexandru Tatos a realizat *Mere roșii* (1976) a fost dezvoltată de Ion Băieșu într-un roman, *Balanța*, apărut la sfârșitul anilor '80. Asupra romanului se va opri Lucian Pintilie când, după 1989, revine pe platourile de filmare. Personajul-pivot, medicul Mitică, este același în nuvelă și în roman, accentul caracterologic este însă altul, lucru firesc fiind vorba despre doi regizori cu personalități puternice însă foarte diferiți ca artiști.

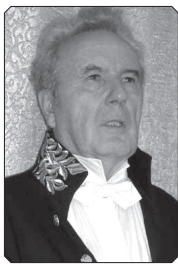
Lucian Pintilie (n. 1933) debutează în cinematografie cu *Duminică la ora 6* (1966), film care depășește constrângerile ideologice ale scenariului cu tineri comuniști ilegaliști. După interzicerea, la câteva săptămâni de la premieră, a următorului său film, *Reconstituirea* (1970), și suspendarea spectacolului cu *Revizorul* lui Gogol pus în scenă la Teatrul Bulandra (1972) sub directoratul lui Liviu Ciulei, lui Lucian Pintilie i se oferă de către autoritățile române un pașaport și „libertatea” de a pleca din țară, având un statut de semiexilat. Până în 1989 montează teatru și operă în Europa și în SUA. Surprinzător, în 1979 intră în producție cu un nou film, *De ce trag clopotele, Mitică?*, adaptare proprie după *D'ale carnavalului* și schițe de I.L. Caragiale. În 1981, după o vizionare cu conducerea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, filmul este interzis și închis în arhivă. Premiera are loc abia în 1990, în cadrul Festivalului de la Costinești, iar lansarea în rețeaua de difuzare în 1992. După 1989, Lucian Pintilie revine în țară și cariera lui cinematografică se relansează spectaculos. Lucrează cu furie răfuindu-se cu trecutul și prezentul României, eliberându-se de frustrările acumulate vreme de decenii, ceea ce, probabil, a fost binevenit ca terapie personală, dar nu a dus la cele mai fericite rezultate artistice. Este de înțeles amărăciunea unui regizor căruia în loc să i se ofere posibilitatea de a lucra nestingherit, îi este interzis accesul pe platouri. Neputând să se detașeze de trecut, de frustrările artistice ce i-au marcat biografia, care și-au pus amprenta și asupra lui *De ce trag clopotele, Mitică?*, toate filmele sale de după 1989 – *Balanța* (1992), *O vară de neuitat* (1995), *Prea târziu* (1996), *Terminus Paradis* (1998), *După-amiaza unui torționar* (2002), *Niki Ardelean, colonel în rezervă* (2004) – sunt marcate de o încrâncenare având, uneori, iz apocaliptic. *Balanța* este cel mai ambițios proiect postdecem-

brist al regizorului. După cum însuși mărturisește, filmul, având acțiunea plasată în anul 1988, își propune să illustreze agonia unui sistem și în același timp să definească paradigma unei națiuni: „acest film nu este decât o imagine pală a grotescului ce domnește în România [...] Existența însăși e atinsă de suflul grotescului. La noi nu a existat o rezistență adevărată, am trăit timp de jumătate de secol în complicitate cu dictatura, și nu cu orice fel de dictatură. Cu o putere care lua, pe de o parte, forme liberale, capabile să seducă occidentul și pe de altă parte se deda unui despotism feudal. O asemenea complicitate dă naștere unor forme monstruoase” [1]. Dar filmul rămâne doar ilustrarea unei idei, o demascare post-factum a unui sistem opriment, fără ca, formal, să transcendă spre o estetică a urâtului, așa cum ar fi fost de așteptat. Urâtul din film este urât pur și simplu, prezentat ostentativ, asemeni unui cerșetor care își exhibă cu satisfacție rănile. Cerșetorul este România, iar rănile sunt tarele unei societăți marcate de lașitate și delăsare, care preferă, în locul săpunului, păduchii ca dovadă a faptului că este încă vie. Relevant pentru rămânerea în factual este chiar începutul filmului: mizeria cruntă din apartamentul în care Nela (Maia Morgenstern) își veghează tatăl muribund ilustrează mai degrabă delăsarea personajului, deși cu totul alta a fost intenția regizorului: „*Balanța* este o străbateră succesivă de «cercuri infernale», de catastrofe înlănțuite: o catastrofă nu dispăre decât pentru a face loc alteia [...] Adevărurile relevate de regizor nu pot fi decât crude, teribile uneori, culpabilizante” [2]. În viziunea lui Pintilie, doctorul Mitică (Răzvan Vasilescu) nu mai este doar un ins devotat profesiei, ci un revoltat sau, mai degrabă, un teribilist, dar, din păcate, unul neconvingător. Deși respectă în mare măsură narațiunea lui Băieșu, plauzibilă ca ficțiune romanescă, Pintilie nu izbutește să creeze o lume veridică cinematografic, în primul rând datorită îngroșării unei realități pe care regizorul nu mai poate să o perceapă altfel decât deformat, uneori de-a dreptul caricatul, unidimensional, fără nuanțe. Dar montajul inteligent al Cristinei Ionescu conferă filmului suspansul și ritmul unui thriller.

Comparând cele două filme putem spune că, paradoxal, mai vechiul *Mere roșii* este mult mai puțin datat, mult mai puțin conjunctural, mult mai puțin prăfuit decât *Balanța*.

[1] Apud Călin Căliman, *Istoria filmului românesc (1897-2010)*, Ed. Contemporanul, București, 2011, p. 571.

[2] *Idem*.

Mihail P. Dan (1911-1976)

– istoric al relațiilor româno-slave*

Nicolae EDROIU

Mihail P. Dan aparține generației de istorici care s-a format în mediul istoriografic românesc din Perioada Interbelică, ale cărei debuturi în scrisul istoric aveau loc în condițiile vitrege din vremea desfășurării celui de Al Doilea Război Mondial. Este generația care are meritul de a fi contribuit din plin la punerea temeliiilor cercetărilor istoriografice din perioada următoare, prin care s-a menținut legătura cu problematica științifică fundamentală de la noi.

Împrejurările politice din România Postbelică nu erau favorabile unor abordări suverane din punct de vedere științific, existând presiuni de natură ideologică introduse de regimul comunist adus de ocupația militară sovietică a țării. Cu deosebire în răstimpul „obsedantului deceniu” (1949-1959) au fost întrerupte aparițiile periodicelor de specialitate și s-a publicat relativ puțin în editurile controlate politic și ideologic prin regim de severă cenzură. Refugierea în domeniul Științelor speciale ale Istoriei, în activitatea de editare critică a izvoarelor istorice fundamentale – în primul rând documentele medievale, cele privitoare la Unirea Principatelor Române din 1859 și la Războiul de Independență din 1877-1878 – a reprezentat atunci o modalitate de supraviețuire a istoricilor de profesie. Istoricii generației istoriografice în discuție, excelent pregătiți în meșteșugul Științelor Istorie, specializați în domenii importante ale cercetării istorice, buni cunoscători ai literaturii de specialitate europene au constituit elementul de continuitate în scrisul nostru istoric. Sunt cei care au propulsat istoriografia din țara noastră odată cu „dezghețul” relativ din anii ‘60-’70 prin lucrări temeinice sub aspectul documentației istorice.

Menționatului nucleu de istorici trebuie să-i recunoaștem încă cel puțin două merite: primul, de a fi continuat cercetarea românească de Istorie universală, și aceasta în contextul dificil al „Războiului rece”, când erau întrerupte contactele cu cercetarea istorică din străinătate; al doilea, de a fi slujit învățământul universitar de istorie, prin intermediul căruia s-au format primele generații de specialiști de după război.

Istoricul și Profesorul Mihail P. Dan aparține întru totul acestei generații de istorici, care se cuvine a fi mereu menționat, pentru contribuțiile sale științifice, în abordările istoriografice referitoare la deceniile care au acoperit mijlocul secolului trecut.

*

Mihail P. Dan a văzut lumina zilei în sudul țării, la Turnu Măgurele (jud. Teleorman), în 24 iunie 1911, în mijlocul unei familii modeste de mici negustori din orașelul dunărean. Era al doilea dintr-o familie de trei copii.

Își începe studiile primare în orașul natal în anul școlar 1918-1919, deci primul după încheierea Războiului Mondial. Poporul român reușea atunci să-și vadă încununată străduințele de unificare politico-statală, prin Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918 desăvârșindu-se statul național român unitar. În aceste împrejurări istorice noi, favorabile unei dezvoltări culturale într-un nou cadru, tânărul Mihail P. Dan, după studiile primare urmate la Turnu Măgurele și la Roșiorii de Vede și liceale la Turnu Măgurele, pe care le încheie cu rezultate excelente în anul 1929, când își trece Bacalaureatul, fiind clasificat primul¹, optează pentru studii universitare la Cluj, în inima Transilvaniei². „Îndemnuri ancestrale – poate – mi-au îndreptat pașii spre Universitatea Transilvană” avea să mărturisească Istoricul însuși un deceniu mai târziu. „Născut în T.-Măgurele din tată bănățean de la Timișoara și din mamă originară din frumosul sat românesc al Rășinariilor, am simțit totdeauna dorința de a studia și a trăi în mijlocul fraților din Transilvania.

De aceea, după terminarea studiilor liceale în orașul meu natal, m-am înscris în toamna anului 1931 la Universitatea din Cluj”³.

Este atras spre studiul Istoriei și al Limbilor străine, la care discipline se remarcă în liceu. Înscrierea la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj s-a datorat așadar acestor legături mai vechi, prin antecesorii săi, cu românii de dincoace de Munți, atracției mirajului exercitat de Transilvania, dar și prestigiului științific pe care și-l cucerise Universitatea Daciei Superioare încă în primul deceniu de la întemeierea ei, deceniu pe care tocmai îl sărbătorise cu fastul convenit unui bilanț cu totul excepțional în planul creației științifice și în cel instructiv-didactic⁴.

Secția de Istorie a Facultății de Litere și Filosofie a Universității clujene era ilustrată, la începutul celui de al doilea deceniu de la înființare, de câțiva mari dascăli – în același timp mari istorici – care au pus bazele și direcționat școala istorică interbelică transilvăneană⁵. În fruntea lor stăteau Ioan Lupaș, membru al Academiei Române, fondatorul, împreună cu Alexandru Lapedatu, de asemenea academician, al Institutului de Istorie Națională de pe lângă Universitate și al publicației periodice al acestuia, „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”. Figura magistrului său o va evoca peste un deceniu de la absolvire, cu prilejul omagierii acestuia la împlinirea vârstei de 60 de ani⁶, dar și în alte ocazii, cu deosebire în ce privește introducerea tinerilor în studiile istorice, în metoda de cercetare istorică, în Științele speciale ale Istoriei, în Istoria românilor și a Transilvaniei.

Activa la Cluj, tot de la întemeierea universității

românești a Daciei Superioare, profesorul Silviu Dragomir, membru al Academiei Române, titularul Catedrei de *Istoria popoarelor sud-est europene*, cu care a făcut seminarii privind *Limba documentelor slave vechi*, de *Diplomatică* și de *Paleografie slavo-română*, al cărui succesor, în timp, la aceste discipline, va fi el însuși. De asemenea, Nicolae Bănescu, membru corespondent al Academiei Române, profesor de *Bizantinologie*, și Nicolae Drăganu, membru corespondent al Academiei Române, profesor de *Limba și literatura română veche*, la acestea din urmă asistând facultativ.

La *Istoria universală* profesa Constantin Marinescu, membru corespondent al Academiei Române și director al Institutului de Istorie Universală din Cluj.

Chiar în vremea descinderii lui Mihail P. Dan la Cluj, Universitatea de aici începea să beneficieze de activitatea științifică și didactică a primilor specialiști formați la Universitatea clujeană în cel dintâi deceniu postbelic. Astfel, Constantin Daicoviciu la *Antichități*, Ioan Moga la *Istoria românilor*, care începând cu anul universitar 1931-1932 propune, sub îndrumarea profesorului Ioan Lupaș, seminarul de *Paleografie română-chirilică*⁷.

La terminarea anului preparator (1931-1932), pe care l-a încheiat cu calificativul foarte bine la toate cele șapte discipline prevăzute⁸, Mihail P. Dan se înscrie la Secția de Istorie a Facultății de Litere și Filosofie a Universității clujene. „În ce mă privește – își va aminti mai târziu – mărturisesc sincer că profesorii Secțiunii a II-a Istorice m-au atras, în mod deosebit prin prelegerile lor și m-au făcut să rămân credincios studiilor istorice până în ziua de azi.

Și în deosebi – trebuie s-o recunosc – cursurile de metodă și tehnică istorică ale profesorului Lupaș au cântărit hotărâtor în balanța deciziei ce am luat⁹.”

Studentul Mihail P. Dan era apreciat, pe parcursul celor patru ani de studii (1932/1933 - 1935/1936), la 25 de examene, cu calificativele cele mai bune¹⁰, făcând dovada unor reale aptitudini pentru studiul și pătrunderea Istoriei, a unei memorii extraordinare, care, însoțite de o conștiințozitate și exigență proprii mai rar întâlnite, l-au impus în seria sa de studenți și în fața corpului profesoral. Din specificările de discipline înscrise în *Matricola școlară* reiese opțiunea studentului M. P. Dan pentru studiile de medievistică și slavistică, beneficiind de îndrumarea profesorilor I. Lupaș, Al. Lapedatu, N. Bănescu, S. Dragomir, C. Marinescu. De asemenea, o foarte bună introducere în tehnica cercetării științifice, fapt demonstrat prin lucrările de seminar elaborate încă din primul an de studii (*Cronica lui Palamed*, la Seminarul condus de Al. Lapedatu referitor la *Cronici relative la Mihai Viteazul*¹¹, alta la Seminarul de *Diplomatică slavo-română* condus de S. Dragomir¹²), precum și în anii următori (*Monumentul de la Adamclisi* la Seminarul profesorului Emil Panaitescu¹³, „*Optimus Princeps*” de *Paribeni* la Seminarul lui Al. Lapedatu, *Cetatea Turnu în secolul XVII* la Seminarul condus de I. Lupaș¹⁴).

Lucrarea de seminar la profesorul I. Lupaș constituie baza viitoarei teze de licență, amplificată și documentată după toate canoanele cercetării științifice.

Teza de licență cu titlul *O cetate de la Dunărea de Jos în sec. XIV-XIX. Cetatea Turnu*¹⁵ va fi susținută în octombrie 1936. Examenul era luat cu mențiunea „magna cum laude”, pe baza lui obținând licența în litere și filosofie, specialitatea principală *Istoria românilor* și secundară *Istoria sud-est europeană și Geografie*¹⁶. Într-o perioadă în care mișcarea monografică locală luase un oarecare avânt, absolventul M. P. Dan susținea în teza de licență, ea însăși îmbrățișând un subiect de istorie locală: „Cunoașterea istoriei patriei, și după aceasta și prin aceasta a istoriei întregii umanități, trebuie să înceapă prin cunoașterea istoriei satului sau orașului și județului natal¹⁷.”

Teza de licență a fost bine apreciată de îndrumătorul ei, profesorul Ioan Lupaș, acesta scriind părinților tânărului autor: „E o lucrare temeinică și izbită. Mă gândesc cum să-i fac rost de bani, s-o poată tipări mai târziu, sporită și întregită ca lucrare de doctorat¹⁸.”

Anii studiilor universitare au fost foarte fertili pentru tânărul Mihail P. Dan în privința pregătirii sale în specialitatea Istoriei medievale și moderne a românilor și a Istoriei sud-est europene. Cadrul științific de la Cluj, asigurat în aceste specialități de corpul profesoral de la Secția de Istorie și de la Institutul de Istorie Națională ale Universității i-au îndrumat pașii înspre cercetarea științifică.

Tânărul absolvent Mihail P. Dan se înscrie, desigur, urmând sfaturile profesorului său, I. Lupaș, în toamna anului 1936, la doctorat, intenționând să-și dezvolte teza de licență. După efectuarea stagiului militar (în anii 1936-1937) însă pleacă, având aprobarea Ministerului Educației Naționale¹⁹, la Praga, pentru studii de slavistică la Universitatea de acolo. Cu aceasta începe o nouă perioadă de căutări în plan științific din activitatea lui M. P. Dan, care se va încheia prin susținerea tezei de doctorat în 1943.

Anii 1937-1939, când își desăvârșea studiile la Praga și Brno, sunt hotărâtori și pentru specializarea în slavistică și în domeniul relațiilor istorice româno-ceho-slovace. În anul universitar 1937/1938 se găsește la Universitatea Carolină din Praga, unde audiază cursuri de Istorie slavă și cehă din epoca medievală, familiarizându-se cu istoria, limba și cultura cehă în general. Probabil că la îndemnul istoricului Josef Macůrek, pe care îl cunoaște la Praga, Mihail Dan optează, pentru anul academic următor, 1938/1939, în privința continuării studiilor sale la Universitatea din Brno. Aici audiază cursurile pe care J. Macůrek, Fr. Hruby, J. Šebánek, R. Urbánek le propuneau cu privire la istoria popoarelor din Centrul Europei în secolele XVII-XVIII, care, cronologic, le completau pe cele urmate la Universitatea pragheză în anul anterior.

Orașele Praga și Brno erau vechi creații urbane din Boemia și Moravia. Tânărul doctorand trăiește în atmosfera acelor orașe ctitorite de comunitățile germane care s-au așezat aici. La Brno, Biserica catedrală Sfinții Petru și Pavel avea un amvon înfip în exteriorul zidului, de la care predicase Ioan de Capistrano cruciada antiotomană, căreia i-au răspuns popoarele din Centrul și Sud-Estul Europei amenințate de pericolul expansiunii turcești, și asupra căror acțiuni mili-

tare va stăruii mai târziu Mihail Dan în cercetările sale științifice.

La îndemnul aceluiași J. Macûrek, având totodată „dezlegarea” profesorului I. Lupaș, optează, în noua situație, pentru un alt subiect al tezei de doctorat, care să vizeze legăturile româno-cehe în Evul Mediu. În vederea atingerii acestui scop științific, tânărul Mihail P. Dan efectuează laborioase cercetări în arhivele, bibliotecile și muzeele din Praga și Brno, recenzează mai multe lucrări istorice cehești, prin care va debuta în „Anuarul” Institutului de Istorie Națională din Cluj.

Începutul celui de Al Doilea Război Mondial în toamna anului 1939 a împiedecat însă continuarea studiilor sale în Cehoslovacia, dezmembrată și ea, precum și încheierea și susținerea acolo a tezei sale de doctorat. În condițiile grele ale războiului și ale refugiului Universității din Cluj și a Institutului de Istorie Națională la Sibiu, tânărul istoric publică rezultate parțiale ale investigațiilor sale în domeniul legăturilor poporului român cu popoarele din Centrul Europei în revista „Transilvania” și în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, definitivându-și totodată teza de doctorat. Obține titlul de doctor în litere și filosofie, specialitatea Istorie sud-est europeană și Istoria românilor prin lucrarea *Capitole din relațiile ceho-române în sec. XVI-XVIII*, susținută la Sibiu în 13 mai 1943²⁰. Comisia de susținere, prezidată de Constantin Daicoviciu, atunci decanul Facultății de Litere a Universității clujene, din care mai făceau parte profesorii Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Romul Cândea și Emil Petrovici au apreciat teza, doctoratul acordându-i-se cu mențiunea *summa cum laude*²¹.

Pregătirea științifică pe care și-a asigurat-o la universitățile din Cluj, Praga și Brno, activitatea științifică de până atunci, i-au adus numirea ca asistent în 1940 și antrenarea în activitățile de răspândire a cunoștințelor din domeniul istoriei patronate de Universitate și de ASTRA²². Ca asistent la Catedra de Istorie sud-est europeană a Universității din Cluj l-a avut în continuare drept îndrumător pe profesorul Silviu Dragomir, titularul Catedrei.

*

Debutul activității științifice îl înregistrăm așa dar la sfârșitul deceniului patru al secolului trecut, ca urmare firească a preocupărilor din vremea studiilor universitare și din primii ani de asistenție, când își pregătea doctoratul. Mai multe recenzii publicate în „Anuarul Institutului de Istorie Națională” discutau critic problematica unor lucrări de istorie românească și ceho-slovacă, informația istorică a acestora din urmă contactată în timpul specializării în străinătate introducând-o în circuit istoriografic românesc. În prelungirea acestor preocupări vin primele studii publicate de tânărul istoric în anii celui de Al Doilea Război Mondial privind relațiile româno-ceho-slovace din trecut, comunicarea unor informații din mai multe izvoare istorice externe (cehe, slovace, germane etc.) referitoare la momentele istorice reprezentate de Ian-cu de Hunedoara, Nicolae Olahus, Mihai Viteazul, Alexandru Ipsilanti²³.

Teza de doctorat, amplificată, va vedea lumina ti-

parului la Sibiu în 1944, ca Nr. XIII al Colecției „Biblioteca Institutului de Istorie Națională”, fiind intitulată expresiv *Cehi, slovaci și români în veacurile XIII-XVI* (477 p.)²⁴. În scurta trecere în revistă a preocupărilor din istoriografiile cehă, slovacă și română asupra legăturilor dintre cele trei popoare în trecut, preocupări înregistrate abia după Primul Război Mondial, în condițiile desăvârșirii statului național român și constituirii celui ceho-slovac²⁵, istoricul român observa că aceste studii „pornite de mai multe ori dintr-un scop de simplă informație, ele sânt mai degrabă doar pietre la clădirea amicitiei ceho-slovaco-române, decât puternice lumini în trecutul relațiilor dintre aceste popoare” (*Introducere*, p. 11). De aici rezultau și dificultățile unei cercetări cu pretenție de sinteză asupra subiectului: „greutatea cea mai mare, când purcedem la înfățișarea sintetică a acestor raporturi, consistă în puținătatea monografiilor tratând diverse aspecte din cadrul acestor legături” (*Introducere*, p. 12).

În cele șase capitole ale acestei lucrări, devenită reprezentativă pentru istoric, erau reconstituite legăturile dintre cehi, slovaci și români de la mijlocul veacului al XIII-lea până la începutul celui de al XVII-lea, când, după bătălia de la Guruslău, descrisă pe larg de „ziarele” cehe, se consuma drama de pe Câmpia Turzii din 19 august 1601. Cele mai semnificative texte erau date în *Anexa* lucrării, întregită cu o amplă *Bibliografie* (pp. 397-436) asupra legăturilor istorice dintre cele trei popoare. Lucrarea însăși, prin momentul apariției, oferea temeiul istoric pentru reluarea pe baze noi a legăturilor tradiționale dintre români și ceho-slovaci, odată cu sfârșitul războiului și refacerea statului ceho-slovac.

Ajuns la finele cercetării sale, istoricul concluziona asupra rezultatelor pe care le-a obținut în beneficiul istoriografiei românești:

„Ce am dat în paginile acestui studiu este – credem – tot ce s-ar putea da azi cu privire la relațiunile, apropierile și paralelismele ceho-slovaco-române în intervalul de timp cuprins între sec. XIII și sec. XVI. Momente rare, fragmente de relațiuni, risipite, discontinue, dar care cu atât mai mult merită să fie strânse la un loc, justifică osteneala unei lucrări, ce le-a fost închinată în deosebi din punctul de vedere al paralelismului și legăturilor de ordin politic” (*Încheiere generală*, p. 358).

Se poate observa, în mod disimulat, intenția de a continua investigarea anumitor aspecte ale legăturilor dintre români și popoarele neoslave din Centrul Europei, așa cum vom putea înregistra contribuții ale istoricului în activitatea sa ulterioară.

O nouă etapă în activitatea istoricului delimităm în deceniul șase al secolului trecut, când survine presiunea noii ideologii, comuniste, plină de exagerări în aprecierea contribuției istoriografiei românești anterioare. Mihail P. Dan, în cadrul activităților pe care le desfășoară la Institutul de Istorie al Filialei din Cluj a Academiei, lucrează în acei ani în colectivul de editare a documentelor medievale, seria C. Transilvania. Rezultatul activității acestui colectiv de specialiști au fost cele șase volume din Colecția *Documente privind istoria României* (DIR). *Seria C. Transilvania*, pentru se-

colectiei XI-XIII și prima jumătate a celui de al XIV-lea, publicate în anii 1951-1954 la Editura Academiei din București; dar mai ales constituirea echipei de editare a documentelor medievale în cadrul Institutului de Istorie din Cluj, a cărui activitate continuă și astăzi²⁶. De aceea, ultimele volume apărute în Noua Serie a colecției, intitulată acum *Documenta Romaniae Historica* (DRH), după decesul Istoricului, recunosc contribuția mai veche a profesorului M. P. Dan²⁷.

Aceluiași deceniu îi aparțin alte câteva direcții înspre care s-au îndreptat eforturile investigatorii ale Istoricului. Astfel, comemorarea a 500 de ani de la moartea lui Iancu de Hunedoara i-a prilejuit elaborarea unei ample comunicări științifice privind armata și arta militară a viteazului comandant de oști, prezentată în 1956 la o sesiune comemorativă a Academiei și publicată în anul următor. Tot atunci publica valorosul studiu asupra știrilor privitoare la istoria țărilor române în cronicile ucrainene din secolele XVII-XVIII, prin care erau introduse în circuitul istoriografiei române prețioase informații privind relațiile româno-ucrainene²⁸. L-a preocupat pe Istoric, în această perioadă, activitatea științifică a slavistului Ioan Bogdan, din a cărui operă a reliefat elementele progresiste, i-a urmărit corespondența cu slaviștii ruși și filologii poloni²⁹.

Pe linia preocupărilor mai vechi, Mihail P. Dan publică acum monografia istorică românească asupra mișcării husite (*Sub flamura Taborului*, 1959; ediția a II-a, 1964), o amplă frescă a Cehiei din veacul al XV-lea, a mișcării husite, ale cărei implicații se înregistrează în plan social și al ideologiei timpului în întreaga Europă. Monografia a fost găzduită atunci în colecția „Pagini de istorie universală”, care își propusese să reconstituie, din viziune românească, cele mai importante momente din istoria universală și prin mijlocirea căreia se realiza informarea științifică a tinerilor studioși. Primită bine de specialiști și cititori în genere, lucrarea profesorului clujean reînnoia firul cu cercetările sale din deceniul anterior și, mai mult, pe cel al legăturilor dintre istoriografia română și cea ceho-slovacă. Ea a contribuit la mai buna cunoaștere în mediile românești a tradițiilor revoluționare ale popoarelor ceh și slovac și implicit a ecourilor mișcării husite în Țările Române.

Preocupările sale privitoare la istoria popoarelor slave, rezultatele științifice pe care le-a obținut în câmpul investigației legăturilor dintre poporul român și popoarele slave din Centrul Europei în trecut, i-au atras cuprinderea în Asociația Slaviștilor din România, creată în 1956 din inițiativa unui grup de lingviști și istorici în frunte cu acad. Emil Petrovici³⁰.

Tot în această vreme, odată cu extinderea legăturilor științifice dintre țările din Centrul și Estul Europei, a contactelor dintre istorici, Mihail P. Dan a făcut parte din mai multe delegații de istorici care au efectuat cercetări în arhivele din regiune. Astfel, în 1956 întreprinde cercetări în Arhivele Centrale din Cehoslovacia și Polonia, cu care prilej susține conferințe la Universitățile din Brno și Varșovia. În arhivele din Ungaria face cercetări, în anii 1958 și 1959, soldate cu depistarea de documente medievale pentru Seria C. Transilvania a

Colecției de *Documente privind Istoria României*. În anii 1964 și 1969 continuă cercetările sale mai vechi în Ceho-Slovacia, adăugând, de astădată, interesul pentru legăturile comerciale dintre Transilvania și Slovacia în sec. XVI. În aceeași perioadă (1964, 1965, 1966) a făcut parte din delegațiile de istorici și arhiviști români care au depistat și adunat material istoric din arhivele Moscovei, Sankt Petersburgului și Kievului, fructificat apoi în cercetările proprii sau ale unor colective de specialitate din Cluj și din alte centre științifice ale țării.

Această a doua perioadă din activitatea Istoricului se încheia, în linii mari, cu contribuția la elaborarea tratatului de *Istoria României* din anii 1960-1964.

Ultimul deceniu din activitatea științifică a profesorului Mihail P. Dan, încheiată prematur prin dispariția sa în 18 iulie 1976, la vârsta de 65 de ani, continua direcțiile mai vechi de investigație și finaliza, în alt rând, prin mijlocirea tiparului sau a litografierii, textul prelegerilor sale universitare. Din activitatea de conducător de doctorat în Istoria modernă și de titular al disciplinei de Istorie Contemporană Universală, pe care a predat-o la Universitatea clujeană în ultimul deceniu de funcționare a sa la catedra universitară, au rezultat mai multe studii privitoare la mișcările sociale din secolul al XVIII-lea și la mișcarea națională a românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea, unele dintre acestea elaborate împreună cu foștii săi studenți și doctoranzi.

Din această perioadă remarcăm studiile sale privind activitatea didactică a slavistului Ioan Bogdan (1965), dar mai ales pe cele referitoare la schimburile comerciale ale Transilvaniei cu Polonia și cu Slovacia în secolul al XVI-lea, la situația iobagilor români transilvăneni din Polonia în același secol. Pe linia unor preocupări mai apropiate în timp ale Istoricului se înscriau studiile sale privind aspecte ale mișcării politico-naționale românești din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, dintr-o colaborare cu unul dintre elevii săi a rezultat publicarea corespondenței generalului Traian Doda cu Vincențiu Babeș (1973) și volumul cuprinzând corespondența lui Vincențiu Babeș (scrisori primite) (1976).

Continuând mai vechile cercetări referitoare la arta militară în timpul lui Iancu de Hunedoara, Istoricul creionează, în câteva studii, pe omul și pe comandantul militar, caracterul popular și multinațional al oastei de la Belgrad și publica, la Editura Militară, în 1974, cartea intitulată *Un stegar al luptei antiotomane: Iancu de Hunedoara*. Adresată cercetătorilor în domeniu, studenților, marelui public în general, această lucrare venea să răspundă interesului manifestat de tot mai mulți cititori față de personalitatea celui care se trăgea dintr-o familie de cnezi români hunedoreni și care s-a afirmat, în fruntea unei coaliții europene în care Țările Române au jucat un rol de prim rang, într-o acțiune militară și politico-diplomatică de aproape două decenii pentru oprirea expansiunii otomane înspre Europa.

Am adăuga aici colaborarea cu Aurel Răduțiu la reeditarea unora dintre scrierile Istoricului Ioan Moga, în 1973, volum selectiv apărut la Editura Dacia într-o serie specializată.

Profesorul Mihail P. Dan a reprezentat, în repeta-te rânduri, istoriografia română la prestigioase mani-festări științifice internaționale. La Primul Congres Internațional de Studii Balcanice și Sud-Est Europene (Sofia, 1966) a prezentat o comunicare referitoare la prezența negustorilor balcanici și levantini în comer-țul Transilvaniei în secolele XVI-XVII, având inter-venții pe marginea mai multor rapoarte. În același an, 1966, a participat la Simpozionul „*Drang nach Osten*” și dezvoltarea istorică a popoarelor din Europa Centrală, Orientală și Sud-Estică de la Moscova și la manifestările de la Salonic prilejuite de comemorarea a 1100 ani de la moartea lui Chiril, unde a prezentat comunicarea *Cyrille et Méthode dans l’historiographie tchécoslovaque des dernières années* (1963-1966), publicată în volumul dedicat manifestării.

În anul 1967 a participat la simpozionul de la Bra-tislava referitor la Dualismul austro-ungar, iar în 1970 în delegația română care ne-a reprezentat la manifes-tările de la Ulianovsk și la cel de al XIII-lea Congres Internațional de Științe Istorice de la Moscova (august 1970), în cadrul căruia, în Comisia de Studii Slave, a pre-zentat o comunicare despre slavistul ceh L. Niederle.

Cu prilejul altor deplasări în străinătate a ținut con-ferințe despre slavistul Ioan Bogdan (la Universitățile din Moscova și Sankt Petersburg, 1968) și despre re-lațiile româno-cehe în secolul al XV-lea (Praga, 1969).

*

Activitatea științifică a lui Mihail P. Dan nu poate fi desprinsă de cea de la catedra universitară. Multe din frământările și concluziile la care ajungea în planul cercetării științifice, înainte de a fi publicate, sub for-ma unor studii, erau prezentate studenților în istorie de la Universitatea Clujeană, de care era atașat prin studiile sale și de care a fost legat apoi timp de trei de-cenii și jumătate prin prestigioasa prestație didactică la Secția de Istorie. Căci Mihail P. Dan a fost un dascăl în sensul adevărat al cuvântului, un pedagog desăvâr-șit, care știa să se apropie de elevii săi, cu care purta oricând un dialog deschis, îndreptat înspre problemele esențiale ale disciplinei, studiului, formației intelectu-ale, ale educației tineretului, probleme cu care mai ales proaspătul student se confrunta în cel mai înalt grad.

Formația sa intelectuală, pregătirea și specializarea ce o avea în domeniul Istoriei Medievale, al Studiilor și Paleografiilor Slave, împreună cu talentul său pe-dagogic, i-au asigurat ascensiunea pe treptele carierei universitare. Asistent universitar în perioada anilor 1940-1948, Mihail P. Dan este avansat conferențiar în 1948 și i se recunoaște titlul științific de doctor în științe în 1962, echivalat cu cel de doctor docent, pen-tru ca în anul 1964 să fie încadrat în cel mai înalt grad didactic, acela de profesor universitar³¹. A onorat, de la înălțimea catedrei universitare, toate posturile didac-tice deținute, fiind apreciat de studenții care i-au audi-at cursurile generale sau de profil special, dominate de personalitatea și formația sa cărturărească.

Seriile de studenți care i-am audiat cursurile pro-fesorului Mihail P. Dan, de la Secția de Istorie a Uni-versității și de la Institutul Teologic Ortodox din Cluj au fost izbite de marea putere a dascălului nostru de a

concentra ideile și sintetiza procesele istorice asupra cărora se oprea, în tratare, în prelegerile sale. Simțeam întotdeauna că în spatele prelegerilor sale stăteau o amplă informare bibliografică și documentară, ape-lul la sursele istorice fundamentale ale problemicii abordate. Poseda informația bibliografică de bază din istoriografia europeană – cu excepția regretabilă a de-ceniului șase al secolului trecut – informație contac-tată direct de Profesor. Această metodologie didactică și severa disciplină intelectuală la care s-a supus, i-au permis propunerea unor cursuri universitare a căror problematică a depășit Epocile Medievală și Modernă, prelungindu-se până în Contemporaneitate. Paleta diversă a cursurilor sale: *Istoria popoarelor slave*, *Pale-ografia slavo-română*, *Istoria medie și modernă a Rusiei*, *Istoria contemporană universală* etc. au avut un rol for-mativ deosebit asupra seriilor de studenți în istorie de la Universitatea din Cluj care l-au audiat în perioada activității sale didactice. Cursurile sale și crestoma-țiile, cronologiile la care a colaborat sau pe care le-a coordonat, cu privire la epocile medievală, modernă și contemporană universală se constituie și astăzi în material didactic de mare utilitate pentru studentul în istorie.

Cu aceeași atenție a îndrumat pe studenții din ul-timii ani în vederea preparării lucrărilor de diplomă și pe mulți dintre foștii săi studenți, în perioada 1967-1976, în cadrul doctoranturii la specialitatea Istorie modernă, unii dintre ei reușind să-și susțină teza de doctorat sub îndrumarea Profesorului. Ca profesor consultant după pensionarea sa, survenită la încheie-rea anului universitar 1974/1975, Mihail P. Dan a con-tinuat să fie o prezență științifică la Catedră și Institut, un bun sfătuitor al studenților săi, pe care i-a îndru-mat până în ultimul moment al vieții sale.

Prin întreaga sa activitate didactică, profesorul Mihail P. Dan și-a adus o contribuție însemnată la ri-dicarea școlii superioare românești, precum și a învă-țământului nostru de Istorie, la consolidarea acestuia în ani dificili sub aspect ideologic. L-a servit cu devo-tament până la sfârșitul vieții, impunându-i exigența cu care a fost obișnuit de dascălii săi de la Universita-tea clujeană din perioada interbelică. Pentru această rodnică activitate în serviciul școlii românești a primit titlul de *Om de știință emerit* (1972).

S-a implicat, de asemenea, în răspândirea cunoș-tințelor cultural-științifice, susținând o serie de con-ferințe științifice pe problematica istoriei universale și a românilor.

*

Moștenirea istoriografică lăsată de profesorul Mi-hail P. Dan se înscrie pe linia majoră a cercetării isto-rică românești. Bazată pe erudiție și efort critic, pre-ocupată constant de lărgirea și înnoirea informației prin apelul la izvorul istoric inedit, cantonată în sfera legăturilor dintre români și popoarele din Centrul și Estul Europei, opera sa istorică, prin mai multe titluri ale ei, rămâne una de referință în câmpul istoriografiei române. Lucrările istorice din prima perioadă a activi-tății sale științifice se remarcă prin bogata informație, în cea mai mare parte nouă, pe baza căreia ele au fost

clădite. Un efort de sinteză sporit denotă studiile pe care le-a elaborat în cea de a doua perioadă de activitate, delimitată de colaborarea la tratatul de *Istoria României* (1960-1964).

Prin pregătirea sa științifică și metodologică în domeniul unor Științe auxiliare ale Istoriei, Mihail P. Dan și-a adus o contribuție notabilă la dezvoltarea istoriografiei române postbelice, perioadă de răscruce din evoluția generală a acesteia, când era supusă unor presiuni ideologice exclusiviste. A făcut parte din generația de istorici care a constituit elementul de continuitate în istoriografia română de la mijlocul secolului trecut.

De numele istoricului Mihail P. Dan se leagă începutul investigării științifice, cu instrumentarul istoricului, a relațiilor româno-ceho-slovace din trecut. Receptat și deopotrivă recunoscut în istoriografiile celor trei popoare, efortul său în această direcție a așezat o temelie trainică unui domeniu istoriografic specializat. Trebuie reținute preocupările sale referitoare la unele aspecte ale relațiilor româno-polone, româno-ucrainene și româno-bulgare din Evul Mediu și din Epoca Modernă.

În domeniul Slavisticii românești și-a adus contribuția și prin studiile închinete întemeietorului acesteia la noi, Ioan Bogdan, alături de cele referitoare la relațiile româno-slave, dar și prin activitatea sa didactică la Universitatea din Cluj, ca fidel continuator al profesorului Silviu Dragomir. Prin cursurile sale privitoare la istoria popoarelor slave din Centrul și Sud-Estul Europei, a Rusiei, a contribuit la buna pregătire a seriilor de studenți care l-au audiat timp de trei decenii în domeniile respective, pe cei mai buni dintre ei îndrumându-i în ultima parte a activității sale în cadrul doctoratului.

Lucrarea sa din 1944 referitoare la *Cehi, slovaci și români în veacurile XIII-XVI* reflectă în cel mai înalt grad capacitatea de analiză și deopotrivă de sinteză a unui istoric care a lăsat istoriografiei române contribuții științifice remarcabile.

* Prefață la volumul *Cehi, slovaci și români în veacurile XIII-XVI*, autor Mihail P. Dan, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017. Text publicat în memoria academicianului Nicolae Edroiu, trecut la Cele Veșnice în luna ianuarie 2018.

1 Cf. *Diploma de Bacalaureat* a lui Mihail P. Dan cu Nr. 912 din 19 august 1929, în păstrarea Familiei.

2 Arhiva Secretariatului Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, *Matricole*, Vol. VI, Nr. 2234, precum și *Caietul de cursuri* al studentului Mihail P. Dan, Nr. 2234 din 1931, în păstrarea Familiei.

Vezi și I.T. Guț, *Mihail P. Dan, Viața și activitatea istorică (1911-1976)*. Lucrare de diplomă prezentată la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, 1979, p. 10.

3 Mihail P. Dan, *Amintirile unui fost elev despre Profesorul Lupaș*, în volumul *Omagiul lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani. August 1940*, București, 1943, p. 205.

4 Vezi Ioachim Crăciun, *Activitatea științifică la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj în primul deceniu 1920-1930*, Cluj, 1936, 321 p.

5 *Enciclopedia Istoriografiei românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 470 p.; Dorina N. Rusu, *Dicționarul membrilor Academiei Române 1866-2010*, Ediția a IV-a, revăzută și

adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, LXX + 1202 p.; *Bibliografia lucrărilor științifice ale membrilor Institutului de Istorie din Cluj-Napoca 1920-2005*. Întocmită de Veronica Turcuș, Felicia Hristodol, Gheorghe Hristodol, Editura Academiei Române, București, 2008, 406 p.; *Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. 90 de ani de existență. 1920-2010*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2010, 280 p.; *Activitatea științifică la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca*, Editura Enciclopedică, București, 2011, 240 p. (sub voce).

6 Mihail P. Dan, *Amintirile unui fost elev despre Profesorul Lupaș*, în volumul *Omagiul lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani. August 1940*, București, 1943, pp. 205-210.

7 *Anuarul Universității Cluj pe anul școlar 1931/1932*, Cluj, 1932, p. 210; Nicolae Edroiu, *Predarea Științelor auxiliare ale Istoriei la Universitatea din Cluj-Napoca*, în „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia*”, 1979, XXIV, 2, p. 56.

8 Arhiva Secretariatului Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, vol. VI, Nr. 2234, *Matricole*.

9 Mihail P. Dan, *Amintirile unui fost elev despre profesorul Lupaș*, în volumul *Omagiul lui Ioan Lupaș la împlinirea vârstei de 60 de ani. August 1940*, București, 1943, p. 206.

10 Arhiva Secretariatului Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, *Matricole*, Vol. VI, nr. 2234.

11 „*Anuarul Universității din Cluj pe anul 1932/1933*”, Cluj, 1933, p. 217.

12 *Ibidem*, p. 219.

13 *Ibidem*, pe anul 1933/1934, Cluj, 1934, p. 221.

14 *Ibidem*, p. 225.

15 Un exemplar în păstrarea familiei istoricului. Vezi și I. T. Guț, *Mihail P. Dan. Viața și activitatea istorică (1911-1976)*, p. 8, 17-20.

16 Arhiva Secretariatului Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, *Matricole*, Vol. VI, Nr. 2234, Examenul de licență fiind susținut la 19 octombrie 1936. Diploma de licență a lui Mihail P. Dan eliberată la 31 octombrie 1936 cu Nr. 2293.

17 M. P. Dan, *O cetate de la Dunărea de Jos în sec. XIV-XIX. Cetatea Turnu*, p. 244.

18 Cf. Mihail P. Dan, *Amintirile unui fost elev despre profesorul Lupaș*, în volumul *Omagiul lui Ioan Lupaș*, p. 208.

19 Cf. Adresa Ministerului Educației Naționale Nr. 174217, în păstrarea Familiei.

20 Secretariatul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, *Matricole*, Vol. VI, Nr. 2234. *Diploma de doctor* în Istorie sud-est europeană a lui Mihail P. Dan eliberată cu Nr. 2525 din 18 mai 1943 de Universitatea din Cluj.

21 Arhiva Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, *Proces verbal* nr. 174/1943 întocmit asupra tezei de doctorat a lui Mihail P. Dan.

22 Menționăm în acest sens comunicările „Mihai Viteazul și țările cehe” (1942), despre „Legăturile româno-slovace în trecut” (1944).

23 Vezi *Bibliografia operei istorice (1939-1976) a profesorului Mihail P. Dan* elaborată de Nicolae Edroiu și Veronica Turcuș.

24 Asupra principalelor etape și rezultate din activitatea științifică a profesorului Mihail P. Dan vezi și articolul lui Damaschin Mioc din *Enciclopedia istoriografiei românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 119.

25 Vezi și Nicolae Edroiu, *Bibliografia Istorică Româno-Slovacă 1918-2000*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, 117 p.

26 Vezi Susana Andea, *Din istoricul Colectivului de Istorie Medie la Institutului. Realizări și perspective*, în volumul: *Activitatea științifică la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca*, Editura Enciclopedică, București, 2011, pp. 59-77.

27 *Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania. Vol. X (1351-1355)*, Editura Academiei, 1977, XLIII + 461 p.; *Vol. XI (1356-1360)*, Editura Academiei, București, 1981, LXIV + 658 p.

28 Vezi *Bibliografia operei istorice a profesorului Mihail P. Dan*, întocmită de Nicolae Edroiu și Veronica Turcuș.

29 *Ibidem*.

30 G. Mihăilă, *Cinci ani de activitate a Asociației Slaviștilor din R.P.R. (1956-1961)*, în „*Romanoslavica*”, 1963, VII, pp. 241-243.

31 Arhiva Serviciului Personal al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, *Cartea de muncă a profesorului Mihail P. Dan*; Damaschin Mioc, în *Enciclopedia istoriografiei românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 119.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Cred că îmi trag forța scripturală, atîta cîtă e, din generațiile de țărani nevorbiți din care provin, și care comunicau mai mult prin intermediul faptelor. Sînt primul dintre ei care *înfăptuiește* cîte ceva doar cu ajutorul cuvîntului. Încerc să recuperez faptele lor nepuse în nici un cuvînt, multele lor tăceri neînțelese de nimeni. Chiar dacă acum îmi trăiesc țărănitătea la modul livresc, anamnestic. Încerc să vorbesc în numele a tot ceea ce ei au tăcut. Sînt singurul, dintr-o lungă genealogie țărănească, care poate valorifica plictisul ancestral, angoasele existențiale, non-sensul lumesc, plasîndu-le în trăirile mediate de scris, ferindu-mă de tirania faptelor telurice. Strămoșii mei le-au trăit într-o apăsătoare tăcere, într-o pătîmire care și-a amputat aproape orice manifestare exterioară, în afară de cîteva încruntări, invective și sudălmi aneantizatoare. Între dangătul clopotelor și serenitatea din cimitir nu avea rost să intercaleze prea multe cuvinte. După ce au *citit* cerul, însemnele terestre nu le mai spuneau mare lucru. Dintr-o prispă lumea se vede altfel decît dintr-o pagină goală. Cred că am s-o termin prin a re-deveni țaran, prin a mă întoarce la ceea ce am uitat să fiu, dacă această metamorfoză mai este posibilă. O să încerc să închid cercul peste temporalitatea care m-a deturnat, peste spațialitatea care m-a rătăcit în mine însumi. Cu un ultim efort, o să încerc să fiu cel care nu știa pe ce lume trăiește...

*

Coordonatele adevărului se pot hrăni și din premi-sele talentului care îl susțin, din stilistica propriei relie-fări și argumentări. Altfel se întoarce – *tollendo-tollens* – în propria-i irelevanță. Adevărul bine spus devine *ipso facto* frumusețe în sine. El se naște chiar din premi-sele sale cogitabunde. Există chiar adevăruri a căror credibilitate este estompată de frumusețea relevării lor. După cum există adevăruri *frumoase*, care renasc mereu din propriile limite. Cu alte cuvinte, „adevărul era înainte de a fi fost și va fi adevăr și după ce se va sfîrși adevărul” (Anselm de Canterbury). Căci enunțu-rile lui sfîrșesc în alte începuturi.

*

Într-un anumit fel, copilăria mea s-a maturizat mult prea repede, sărînd peste inocența-i specifică.

De mic am învățat că viața e grea, că pentru un colț de pîine trebuie muncit pînă la istovire. În multe date, a trebuit să-mi inventez propria copilărie, să o susțin cu trăiri din afara ei. Acum o caut în tot felul de inocențe ratate. Cu o copilărie întîrziată, pe de o parte, și cu o maturitate timpurie, pe de alta, m-am adîncit riguros în incoerențele vieții, asumîndu-le ca pe o ploaie intempestivă. Apoi am *curs* sinuos, pre-puielnic, cu o timiditate patologică, în tot ceea ce nu puteam prevedea. O sensibilitate inhibantă, care se activează la cel mai mic dezechilibru, una care îmi amplifică vulnerabilitatea a pus stăpînire pe mine de la început. Ea m-a salvat în cîteva situații, dar mi-a amputat și o serie de potențialități și răzvrătiri, care nu au fost exersate decît în imaginar. De frica ei nu am putut să mă *ratez* în mod plener. Din cauza ei m-am înstrăinat atît de mult în mine însumi, încît abia mă mai regăsesc.

*

Cît bine poți face cu ceea ce știi, cîtă frumusețe poți smulge, prin ceea ce crezi, urîtului omenesc, cîte adevăruri poți justifica cu ceea ce ești, cîtor libertăți le-ai redat concretețea, cîte posibilități și-au găsit în tine sălaş, ce înalțuri îți poposesc în priviri, cîte ceruri îți vor plînge (in)existența? – simple întrebări de trecut veacul unei clipe.

*

Cel mai greu e să lupți cu nerozia (o luptă inegală, evident) în forma ei infantilizată. Sudajul naiv de ne-știință și neputință, ambalat în poleiala astuției, face inutilă orice încercare de a-i deturna menirea. Căci menirea ei e, dincolo de micile piedici puse de inteli-gență, să învingă. Pînă acum nu a dat greș. După ce se lăfăiește inconturnabil în spațiu, chiar și timpul parcă lucrează în favoarea ei. Un fel de infantilism senect și o senescență infantilă sînt două maladii care îi împing în față pe cei mai mulți actanți publici ai momentului. Aceste vesele anomalii dau un produs uman indezi-rabil, unul care se copilărește cu atitudini bătrînești. Cînd trebuie să fie ferm devine infantil, iar cînd si-tuația cere un gram de ludicitate devine grav și mo-rocânos. Rămîne un captiv fascinat în dihotomia sa patologică.

Cornelia Maniu, sub lupa Securității

Marin POP

Cornelia Maniu, sora mai mică a marelui om politic sălăjean Iuliu Maniu, călugărită sub numele de Cecilia, face parte din galeria mișcării feministe sălăjene a generației Marii Uniri. De asemenea, prin viața ei apropiată de sfințenie, constituie un model de moralitate și credință demn de urmat.

Ea s-a născut pe data de 22 aprilie 1876, la Șimleu Silvaniei. La scurt timp, tatăl său, Ioan Maniu, a fost transferat ca judecător la Zalău, oraș care devenise capitala noului comitat (județ) Sălaj. Astfel, Cornelia Maniu a fost botezată la Zalău, pe data de 2 iulie 1876, de către protopopul greco-catolic Teodor Pop din Ortelec. Naș de botez i-a fost avocatul Emeric Pop¹.

Cornelia Maniu a urmat cursurile școlii primare la Zalău, precum și primele patru clase secundare. Primele șase clase le-a urmat la școala reformată maghiară, iar două clase la școala civilă de fete.

La vârsta de 15 ani, în anul 1891, când fratele său Iuliu a absolvit Liceul calvin-reformat din Zalău, familia Maniu s-a reîntors la Șimleu. Tatăl său era grav bolnav și s-a pensionat. Și-a deschis un birou avocațial la Șimleu, unde era ajutat de copiii săi, în special de Cornelia, care era mezina familiei. Rămâne, în continuare, și jurist consult al băncii „Silvania” din Șimleu.

Cornelia și-a completat studiile cu ore particulare de limba germană, franceză și muzică, învățând să cânte la pian².

Pe data de 4 noiembrie 1895, la vârsta de numai 52 de ani, Ioan Maniu trece la cele veșnice și la dorința sa a fost înmormântat în „Dealul Țarinei” din Bădăcin, vatra strămoșească a familiei Maniu³.

În aceste condiții, Cornelia Maniu a devenit ajutorul de neprecupețit al mamei sale, având și o soră bolnavă⁴, pe Sabina.

Se implică activ și în viața cultural-națională a Șimleului înainte de Marea Unire, în cadrul asociațiilor existente la vremea respectivă. Astfel, din presa vremii aflăm, printre altele, că pe data de 11 noiembrie 1908, la inițiativa lui Dionisie Stoica, în Casina română din Șimleu are loc o consfătuire în privința necesității înființării unui Comitet teatral românesc. La adunare participă peste 50 de intelectuali, bărbați și femei din Sălaj. Acum se ia decizia de a înființa Societatea pentru fond de teatru – filiala Șimleu. Președinte al comitetului a fost ales dr. Coriolan Meseșian. În funcția de vicepreședinte au fost aleși Dr. Coriolan Șteer (Tășnad) și dr. Ioan Suci (Zalău), dr. Dionisie Stoica secretar și Nicolae Munthiu casier. În Comite-

Cornelia Maniu

mul de conducere a fost aleasă și domnișoara Cornelia Maniu⁵.

La marele praznic național de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, Cornelia Maniu participă ca delegat ales din partea Reuniunii Femeilor Române Sălăjene, unde îndeplinea de mai mulți ani funcția de casieră⁶. Așadar, a fost unul din cei 1228 de delegați aleși din întreaga Transilvanie, care au votat Unirea cu România, alături de frații săi Iuliu și Cassiu. De asemenea, nepotul său, Ionel Pop a fost unul din cei opt secretari ai Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

După realizarea Marii Uniri, Cornelia Maniu a continuat munca sa pe tărâm cultural și caritabil, având grijă, în același timp, de bătrânețele mamei sale.

În anul 1923, când se împlineau cinci ani de la Marea Unire, la Șimleu Silvaniei au fost organizate ample manifestări culturale. Ele au debutat cu sfințirea și inaugurarea capelei liceului Simion Bărnuțiu. Altarul capelei admirat de către întreaga asistență a fost lucrat, „în tăcere timp de un an de zile”, de către Cornelia Maniu, sora lui Iuliu Maniu, și dăruit liceului care îl avea ca patron spiritual pe ideologul revoluției pașoptiste din Transilvania, ilustrul înaintaș al familiei Maniu.

Serbarea s-a ținut în sala festivă a liceului, fiind deschisă de către directorul liceului, dr. Ioan Ossian. În prelegerea ținută cu această ocazie, el subliniază că ceea ce i-a adunat în acea zi pe toți șimleuanii nu era un simplu act convențional, ci avea „darul de-a întruchipa principiul veșnic călăuzitor și luminător al omenirii în evoluția sa, principiul religiosității”⁷. În cuvântul său, a adus mulțumiri și recunoștință pentru donațiile făcute, Corneliei Maniu, precum și Elenei

Aciu, care donase și ea un prețios potir: „Iubiți elevi, în 1 Dec., ziua aniversării zilei de neștearsă amintire a unirii pe veci a conștiinței Ardeal cu scumpa noastră Românie, spiritul de jertfă și zelul neobosit al excelenței și în anele liceului nostru pe veci înregistratei fiice a Sălajului D-ra Cornelia Maniu, căreia (...) din locul acesta și din toate locurile unde mi-se va da prilej, le aduc și le voi aduce cele mai vii ale noastre mulțumiri și recunoștințe. - V-a înălțat, iubiți elevi acest altar și pe el pe Christos, acea putere vie și efectivă, care este însăși viața și adevărul. Și voi în zorii fiecărei zi, vă ve-ți prezenta în fața lui, vă ve-ți pleca frunțile până la treptele altarului, ca să vi-o ridicați de acolo pururea senină și strălucitoare”⁸.

Serbarea a continuat cu un bogat program cultural-artistic care a încântat întreaga audiență⁹.

Tot în anul 1923, Cornelia Maniu își scrie testamentul, pe care noi l-am descoperit răsfoind miile de note informative și documente din fondul Corneliu Coposu, existent în arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.). De fapt, sunt două testamente ale Corneliei Maniu, alias „Sora Cecilia”, despre care nu se știa până acum că există. Este vorba de un testament scris, într-un singur exemplar, după cum subliniază autoarea, datat 6 septembrie 1923, care a fost revizuit la data de 7 mai 1930¹⁰.

După Dictatul de la Viena din 30 august 1940, Cornelia Maniu, alături de familia Coposu, se refugiază la Blaj. Iată cum povestește Flavia Coposu acest eveniment tragic: „... Și atunci domnu Maniu o luat o mașină de la Mera, l-a trimis pe Cornel (fratele său, Corneliu Coposu, care era secretarul lui Iuliu Maniu) la Mera, a luat autobuzul, a mers la Bădăcin, a încărcat arhiva lui Maniu (...) Și l-a trimis să vină s-o ia pe sora Cecilia și arhiva de la Bădăcin, să vină să ne ia pe noi (...) a venit și ne-a luat pe noi, cu ce-a fost pe noi. Exact o jumătate de oră o stat, și am plecat”¹¹.

La rugămintea lui Iuliu Maniu, Ioan Deleu s-a stabilit la Bădăcin pentru a administra proprietatea, iar după război Cornelia Maniu s-a reîntors la Bădăcin, unde a locuit până în luna martie 1951, când a fost dată afară din propria casă de către comuniști.

În arhiva C.N.S.A.S. există în copie două scrisori inedite pe care Cornelia Maniu le-a trimis fratelui său, Iuliu, care se afla în închisoarea de la Galați, pe care le redăm și noi. Prima scrisoare este datată 25 martie 1949, de sărbătoarea Bunei Vestiri. La expeditor apare scris „sora M. Cecilia”, iar la destinatar directorul Penitenciarului Central Galați. Din păcate, din documentele existente la dosar nu rezultă dacă aceste scrisori și pachetele cu alimente despre care se vorbește în ele au ajuns la Iuliu Maniu. Totuși, noi credem că directorul închisorii din Galați avea un minim de respect față de Iuliu Maniu, fost prim ministru și lider al opoziției democratice din România. Ca dovadă, scrisorile care îi sunt adresate lui, perso-

nal. Iată ce îi scrie Cornelia Maniu fratelui său: „Iuliu drag, Scumpul meu frățior/ De când Părintele de aici a trebuit să-și părăsească parohia, nu mai avem – durere – serviciu divin în «Orator». Suplinesc acest ajun sufletesc cu o hrană, care ne recompensează întrucâtva pentru, darul mare ceresc, ce-l aveam în trecut – rugăciuni mai asidui – dacă se poate – pentru toți iubiiții noștri din familie, în primul loc pentru Tine, scump și drag fratele meu –

Mai ales în zile de astea mari, cum este pentru mine și cea de azi, aniversarea profesiei mele și mai cu ardoare – dacă se poate – rog pe Măicuța Sfântă și pe întreg soborul ei de Sfinți și Îngeri, să te aibă în paza lor, să mi Te țină în viață cu sănătate și cu vigoasă rezistență întru necazuri și greutate.

Cu gândul tot la Tine, te îmbrățișez și sărut cu nespūs dor și drag.

A ta mult iubitoare soră

Cornelia

sora M. Cecilia de Față Sfântă

Oare primești regulat scrisorile mele? Te rog să-mi scrii”¹².

Beneficiind de un „expres ocazional”, după cum se exprimă Cornelia Maniu, ea mai trimite o scrisoare fratelui său chiar a doua zi, 26 martie 1949, adresată tot directorului Penitenciarului Central Galați: „Iuliu drag, Scumpul meu frățior,/ Îți scriu în grabă, ni se îmbie ocazie și o să trimit la poștă momentan. Te rog scrie-mi dacă-i voie, momentan ce dorință ai pentru pachetul din Aprilie – Paști, să-l pot trimite la timp. Cu câtă bucurie ne ocupăm de el, câtă mângâiere îmi face că măcar atât să folosești, din avutul tău. Mi-ar plăcea să știu dacă îți sosesc oare regulat și scrisorile ce le trimiți simplu francat? Căci asta mi-ar fi scopul, ca zi de zi să-ți pot suna la ușă, să-ți pot zice «Lăudat să fie Isus» – «Bună Dimineața» – «Cum ai dormit, scump frățior?» – «Cum te simțezi azi? Cu ce îți petreci zilele? Ai ceva lectură distractivă? Primești zia-rele?»

Nu am putut afla nimic până acum, că ce este programul zilei acolo. N-are a face, numai sănătos să fii.

Pentru aceasta o rog neîntrerupt pe Măicuța Sfântă, Făcătoare de minuni de la Dealul Țarinei și pe scumpul meu Mare Patron ceresc Sfântul Iosif, în a cărui cinstire ne rugăm în mod deosebit în decursul lunii Martie.

Ți-am mai amintit într-una din scrisorile mele, oare făcut-ai și Tu, Dragă, asemenea? Mult m-aș bucura, să-ți fi adus aminte. Devoțiunea în onoarea Sfântului Iosif se poate face și începe orișicând. –

Încheiu, că se grăbește «expresul» nostru ocazional.

Te îmbrățișez și sărut cu drag și dor nespūs,

Cornelia,

sora M. Cecilia”¹³.

Din păcate, cele două scrisori au ajuns în posesia organelor de securitate din Șimleu. Astfel, la 29 mar-

tie 1949, locotenentul Bihari Emeric trimitea copia celor două scrisori organelor de securitate din Zalău.

Alarmată de primirea acestor informații, Securitatea sălăjeană, prin căpitanul Varnai Mihai, trimitea următoarea adresă Biroului Securității din Șimleu, la 31 martie 1949: „La adresa dvs. nr. 1/811 din 29 Martie 1949 vă rugăm a lua serioase măsuri de investigare, pentru a afla cine a fost persoana de legătură, denumită în scrisoarea Ceciliei Maniu ca «Expressul nostru ocazional», care a dus scrisoarea”¹⁴.

În urma ordinului primit de la Oradea, conducerea securității sălăjene înaintea o nouă adresă biroului din Șimleu Silvaniei, prin care cere supravegherea strictă a Corneliei Maniu: „La raportul Dvs. Nr. 1/850 din 2 Aprilie 1949, și în conformitate cu ordinul DRSP (Direcția Regională a Securității Poporului – n.n.) Oradea Nr. 11/33511 din 10 Decembrie 1949, cu privire la numita Cecilia Maniu,

Vă rugăm să binevoiți a dispune măsuri de ținere în supraveghere a numitei Cornelia Cecilia Maniu, cu ultimul domiciliu în comuna Bădăcin.

Se va căuta a se stabili pe cale informativă:

- care este activitatea susnumitei în prezent și cum se manifestă,

- ce legături are?

- dacă corespundează prin cineva și prin cine,

- dacă întreprinde acțiuni de ajutorare a fratelui sau a celorlalți fruntași național țărăniști aflați arestați.

Rezultatele obținute vor fi raportate în termen de 10 zile, împreună cu fișa biografică și fotografia susnumitei”¹⁵.

Biroul din Șimleu răspundea pe data de 17 decembrie 1949, subliniind că în „ceea ce privește corespondența mai înainte în luna Martie după cum am raportat i-a scris fratelui său Iuliu Maniu prin directorul penitenciarului, de atunci nu deținem informații dacă a primit răspuns sau s-a sistat corespondența”¹⁶.

Conform adresei trimise de Serviciul Județean al Securității Sălaj, pe data de 13 ianuarie 1950, prin căpitanul Grad Tiberiu, biroul din Șimleu trebuia să raporteze bilunar constatările supravegherii Corneliei Maniu, interesându-i, „în special legătura precum și activitatea ce eventual o desfășoară pe linia acțiunii de ajutorare a elementelor maniste închise și dispărute”¹⁷.

Pe data de 12 februarie 1950, biroul securității din Șimleu raporta Serviciului Județean de Securitate că din luna martie 1949 Cornelia Maniu nu mai primea corespondență de la fratele ei, Iuliu, și că nu mai trimitea pachete lunare „cum trimitea înainte”. De asemenea, raportau că au recrutat „un informator de suprafață, însă nu am putut stabili dacă susnumita ar desfășura vre-o activitate pe linia elementelor PNT-iste închise sau dispărute”¹⁸.

Într-un alt raport trimis de biroul din Șimleu Serviciului Județean din Zalău, se arăta că sora lui Iuliu

Cornelia Maniu, călugărită sub numele de sora Cecilia

Maniu „a refuzat categoric ca să îndeplinească planul de însămânțări de primăvară și de predarea cotelor de porumb unde mai are restanță de 2500 kg. Se motivează că ea nu poate însămânța deoarece nu are semințele necesare. În luna martie a fost condamnată pentru sabotaj cu amendă de lei 50.000.

După cum s-a exprimat, intenționează să facă demersuri pentru a-și preda pământul statului”¹⁹.

Într-adevăr, fiind la o vârstă înaintată și supusă la cotele obligatorii imposibil de realizat, Cornelia Maniu a trimis o scrisoare secției agricole a Sfatului Popular Județean, pe data de 17 martie 1950, în care sublinia că „donează” marea majoritate a proprietăților statului comunist: „Subsemnata, vă rog, dați-mi voie, să vă prezint o rugăminte.

Bine știu, că în anul 1947, luna noiembrie, imobilele, proprietățile fratelui meu Iuliu Maniu, condamnat, au fost confiscate de către stat, lăsându-mă oficialitatea în folosința acestei averi, în Bădăcin pe temeiul meu de uzufructură, întăbulat pe întreaga moșie de aici, iar pentru imobilele din Șimleu Silvaniei și comuna Lompirt, însărcinată fiind cu custodia și administrația.

De atunci am lucrat aceste teritorii cu cea mai mare conștiinciozitate, pe lângă toate greutățile enorme ce mi s-au ivit în cale. De acum însă istovită de toate puterile materiale, nemaiputând continua cu lucrările recente, vă rog, să mă liberați de sarcina custodiei și administrației referitor la averea din Șimleu și Lompirt, – iar privitor la moșia din Bădăcin suspendez și vă ofer dreptul meu de uzufruct afară de un apartament din locuință, și atâta din teritor cât îmi este neapărat de lipsă – sau de recoltă – pentru susținerea mea personală și plățirea și întreținerea unei servitoare pe lângă mine, fără de care nu mai pot fi la adâncă mea bătrânețe – sunt de 74 ani, debilă și greu bolnavă, – și care împrejurare este asemenea o cauză, pentru care trebuie să mă retrag de la administrare. Doresc să-mi rezerv via cu hibridi din Bădăcin numită Veresed, cu cca. 1 iugh. (57 ari) și 50 ari grădină și

3 iugh. arător.

De aceea vă rog să binevoiiți a da loc și rezolvare favorabilă cererii mele și a vă îngriji urgent de continuarea lucrărilor în toate ramurile acestei economii cari începând din ziua de 1 april a.c. din lipsă absolută de mijloace materiale nu le mai pot continua.

Aclud tabloul imobiliar și notez că din casa din Șimleu, de când m-am întors din refugiu de 5 ani, nu a mai fost în posesia noastră, reținută fiind de Primăria din Șimleu cu toate acestea tot timpul am fost eu obligată să suport sarcinile.

În «Procesul Verbal» al confiscării sunt amănunțit toate aceste imobile.

Repetându-mi rugămintea, semnez

Bădăcin, 17 Martie 1950.

Cu toată stima,

Sora M. Cecilia Cornelia Maniu²⁰.

Cererea ei nu a fost aprobată, iar Securitatea nu se oprește aici, doar la supravegherea strictă și amendarea Corneliei Maniu, cerând trimiterea ei în judecată, după cum reiese din adresa primită de biroul securității din Șimleu, pe data de 17 aprilie 1950, deși se găsea la venerabila vârstă de 74 de ani, la fel ca fratele său, Iuliu, în momentul în care i s-a înscenat Capcana de la Tămădău și procesul tipic stalinist, în urma căruia a fost condamnat la muncă silnică pe viață: „rugăm dispuneți măsuri de deferire Justiției a numitei în cauză din partea organelor de Miliție, urmărind totodată mersul procesului ca numita să fie judecată în spiritul luptei de clasă. Raportați rezultatul”. De asemenea, să ia „măsuri de recrutarea unui informator în anturajul ei cât mai urgent”. Semnat, căpitan Varnai Mihai și căpitan Grad Tiberiu, ambii din cadrul Serviciului Județean al Securității Sălaj²¹.

Biroul din Șimleu raporta la 9 iunie 1950 că a recrutat „doi informatori de suprafață din comuna respectivă care supraveghează activitatea și legăturile ei” și că din „anturajul ei” nu au reușit să recruteze „informatori de adâncime”. Promiteau, însă că „în săptămâna viitoare vom trece la recrutarea factorului poștal” care urma să le dea „relații mai complete în legătură cu primirea corespondenței”.

În privința legăturilor cu fratele său, raportau că au intrat în posesia unor informații conform cărora „pe la sfârșitul lunii Mai ar fi primit ceva poștă de la Galați de la o persoană civilă”, dar că informația nu era „încă verificată”.

Despre Cornelia Maniu spuneau că „se plânge mereu că nu-și poate face sarcinile față de îndatoririle care le are în gospodărie și nu este capabil(ă) ca să plătească impozitul. A recurs la ajutorul țăranilor din comună ca să-i muncească gratuit²²”.

Pe data de 18 iulie 1950, Serviciul de Securitate Sălaj trimitea o adresă Direcției Regionale de Securitate Oradea, în care raporta că în perioada 19 iunie – 18 iulie 1950, Cornelia Maniu nu a primit corespondență de la fratele său, Iuliu Maniu, și nici ea nu a mai

trimis scrisori sau pachete cu alimente. De asemenea, raporta că a fost ajutată la munca câmpului de câțiva țărani din Bădăcin, care au efectuat muncile benevol și gratuit, ceea ce dovedește, credem noi, solidaritatea bădăcinenilor față de familia Maniu, ajunsă în momente de grea cumpănă și suferință: „Susnumita în cursul lunii Iunie a.c. a fost ajutat(ă) gratuit de către țărani din acea comună la munca câmpului, dintre aceste persoane s-a identificat numitul Pașca Florian, țăran sărac, fost simpatizant manist în prezent încadrat în Frontul Plugarilor, care după cum suntem informați a muncit cu încă 9 țărani la pământul susnumitei, pe motivul că aceasta s-a plâns în continuu că nu-și poate face față îndatoririlor și impozitelor după gospodărie.

La fel se plânge susnumita și în prezent privind taxele mari, și că vinul trecut a trebuit să predeie MAT-ului și nu are din ce să achite taxele.

Referitor la predarea cotelor susnumita nu s-a manifestat, din cauză că are recoltă bună²³.

Probabil prin metodele obișnuite, de presiune și teroare, Securitatea a reușit să-l racoleze ca informator pe factorul poștal, după cum rezultă din adresa înaintată, în „frumoasa limbă de lemn” a epocii, de către biroul securității din Șimleu, Serviciului Județean, la data de 17 august 1950: „În cursul acestei luni numita nu a primit nici o scrisoare de la Galați, după cum ne-a informat informatorul nostru care este recrutat chiar factorul poștal ci ne-a informat că la data de 23 Martie numita a trimis două pachete la fratele ei Maniu la Penitenciar care au fost refuzate și trimise înapoi unul la data de 21 Aprilie și celălalt la data de 23 Aprilie anul 1950, alte scrisori nu a primit și nici nu a trimis, supravegherea continuă mai departe²⁴”.

După cum reiese dintr-un raport al sublocotenentului Cuc, datat 14 noiembrie 1951, Cornelia Maniu a fost dată afară din casa familiei de la Bădăcin, în luna martie 1951, și s-a stabilit în Șimleu la verișoara ei, Cornelia Erdely. Sublocotenentul menționează că „a avut o singură dorință ca aceia de a i se da voie și de aici înainte pentru a veni la mormintele care se găsesc în cadrul acelei moșii pentru a depune rugăciuni și flori”.

În nemernicia lor, comuniștii-atei nu au respectat nici această ultimă dorință a Corneliei Maniu, cea de a se putea ruga la mormintele părinților. Sublocotenentul amintit mai sus spune în raportul său că la sfârșitul lunii octombrie, de Ziua tuturor morților, Cornelia Maniu a dorit să viziteze mormintele, „însă nu i s-a admis de a mai pune piciorul pe această moșie din oficiu²⁵”. Ne imaginăm ce va fi fost în sufletul Corneliei Maniu în acele momente de restriște, dată afară din propria casă, fără nici un venit, iar singurul său frate care mai era în viață suporta regimul de exterminare din temnițele comuniste.

Din păcate, Cornelia Maniu nu a scăpat de teroa-

rea comunistă nici după ce s-a stabilit la verișoara ei din Șimleu. Astfel, în luna mai 1951, ea a fost amendată de către organele de Miliție cu suma de 20.000 lei, „pe motivul că a sabotat muncile agricole încă înainte de a părăsi moșia respectivă”.

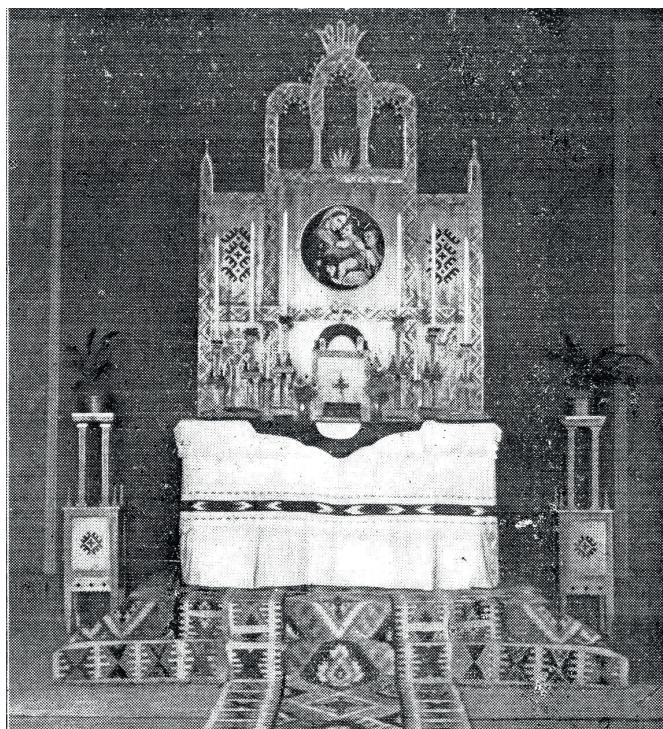
După cum subliniază și raportorul, atât Cornelia Maniu cât și verișoara ei „nu aveau pe atunci nici un venit bănesc”. În aceste condiții, pentru că exista pericolul ca ea să fie arestată și închisă pentru „sabotaj”, s-a adresat fruntașilor național-țărăniști și prietenilor din Șimleu care, deocamdată, scăpaseră de prigoana comunistă. Aceștia i-au sărit imediat în ajutor și au organizat o colectă, la apelul soției lui Dr. Valer Vi-caș și „sora” Cosma, călugăriță romano-catolică. Printre cei care au contribuit la colectă s-au numărat Ioan Ossian, fost membru marcant al PNT, Ioan Căpâlnaș, fost secretar PNL în orașul Șimleu, Ioan Cupșa, fost membru PNT și „alte elemente pe care nu le-am putut stabili încă”, se spune în raportul amintit mai sus.

În aceste condiții, s-a reușit să fie colectată suma de 25.000 lei, care a fost dusă de soția lui Dr. Valer Vi-caș la Cornelia Maniu, „făcându-i o surpriză cu acești bani colectați”, în acele vremuri de restriște și criză economică. Cornelia Maniu, „a rămas impresionată văzând că unitatea manistă încă nu s-a destrămat și că aceasta continuă să fie consolidată pe un temeiu credincios unul față de celălalt”.

Din această sumă, Cornelia Maniu și-a achitat amenda de 20.000 lei și a dorit să returneze suma rămasă „pentru a-i restitui înapoi la credincioși”, dar dna Vicaș „nu i-a primit spunând că aceștia să-i rămâie pentru alte cheltuieli”.

În luna august 1951, Cornelia Maniu a fost amendată din nou de către Miliție, „pentru nedeclararea locuinței”. De această dată a fost ajutată de către soțiile fraților Boilă din Cluj, nepoatele sale²⁶.

Tot în raportul amintit mai sus, se afirmă că sora lui Iuliu Maniu a inventat un tratament, respectiv un sirop, „care vindecă boala de tuberculoză oricât de grav ar fi”. Se spune că, „cu ajutorul acestui tratament din informații rezultă că susnumita a vindecat o serie de cetățeni din comunele Ceheiu, Bădăcin, Siciu, Periceiu și Bobota” și că „acest tratament îl aplică și în prezent dând rezultate sută la sută”. Astfel, Cornelia Maniu era vizitată aproape zilnic de țărani din localitățile amintite, care aveau „toată încrederea în acest medicament care probabil a dat rezultate”. În schimbul tratamentului, țărani nu plăteau în bani, „ci în ouă, lapte, unt, făină, lemne și altele”.

Altarul Capelei Liceului „Simeon Bărnuțiu”

Cornelia Maniu afirma că tratamentul îl aplica la bolnav de două-trei ori și se însănătoșea, dar „metoda aceasta de preparare a siropului nu o spune la nimeni și că aceasta o face numai seara în nevăzul nimănu”.

Problema Securității era aceea că fiind vizitată de țărani din satele amintite, Cornelia Maniu avea posibilitatea de a comunica cu ei, ceea ce constituia un adevărat pericol pentru regimul totalitar comunist. În raport se subliniază faptul că atunci când veneau la ea „pentru a le aplica acest tratament susnumita le vorbește la aceștia o serie de calomnii împotriva regimului, ca aceia că regimul de azi nu știe să facă medicamente și că medicamentele regimului nu sunt bune decât ale ei care sunt făcute cu ajutorul lui Dumnezeu, la toate acestea desigur că țărani le dă ascultare și în special dacă aceasta a reușit eventual să vindece pe cineva derutându-i pe acești țărani de pe linia adevărată a partidului”²⁷.

Cornelia Maniu afirma că are un carnet unde i-a notat pe toți cei pe care i-a vindecat și că ea „nu-l arată la nimeni, ci îl păstrează până la răsturnarea regimului actual și numai atunci va veni să arate acest carnet cu aceste realizări ale ei din timp cât a stat asuprită de acest regim să vadă noul regim cum a luptat ea”.

De asemenea, mai afirma că „îndată ce Iuliu Ma-

niu fratele ei se reîntoarce acasă și regimul actual va fi răsturnat, atunci ea imediat deschide un sanatoriu TBC unde aplică acest tratament inventat de ea și în acest sanatoriu va primi și pe cei avuți și pe cei neavuți, de la cei neavuți nu va lua nici un ban pentru aplicarea acestui tratament, iar de la cei avuți va lua mai mult ca să acopere și pe cei neavuți care nu vor plăti nimic”.

Aceste idei, spunea ea, le-ar fi pus în practică și la vremea respectivă, dacă „ar avea posibilități financiare și dacă cei cu averi mari ar fi tot cu ele nu le-a fi luat afurisitu de regim”.

Referitor la fratele ei, Iuliu Maniu, afirma următoarele: „Americani au dat ca ordin să nu se atenteze la viața lui Maniu că altfel va fi rău, care după cum afirmă ea se găsește la Galați și că se bucură de deplină sănătate, iar ea se roagă lui D-zeu pentru sănătatea lui Maniu căci dacă se schimbă regimul să poată conduce din nou și să le facă dreptate la cei care azi sunt nedreptățiți”.

Sublocotenentul afirmă în raport că toate aceste informații le-a obținut de la un delator, pe care au reușit să-l racoleze din anturajul Cornелиei Maniu, „obiectiv” în care ea „a avut și are toată încrederea că nu o va divulga nimănui”²⁸.

Informatorul a primit sarcină ca până la data de 17 noiembrie 1951 să procure o anumită cantitate din siropul vindecător preparat de Cornелиa Maniu și „de a stabili persoanele ce vin la ea pentru tratament din zonele arătate mai sus, la fel am trasat ca sarcină să procure numele persoanelor din caietul care spune că au fost tratate cu acest medicament, precum și tabelul cu persoanele care au sprijinit cu bani pe Cornелиa Maniu”. Vastul raport de mai sus a fost întocmit de către sublocotenentul Cuc, la data de 14 noiembrie 1951²⁹.

Într-adevăr, informatorul își îndeplinește jostnica misiune și la data de 22 noiembrie 1951, locotenentul de Securitate Țurcaș Ioan înaintează Securității Statului Regiunea Bihor o sticlă de 250 miligrame, care conținea „sirop Cecilia”³⁰.

Ultimele informații despre Cornелиa Maniu le aflăm din notele informative și rapoartele Securității în anul 1954. Astfel, într-o notă-raport a plutonierului Trif Corbeanu, datată 11 martie 1954 și înaintată Direcției Regionale a Securității din Oradea, aflăm următoarele: „Vă raportăm că urmărind activitatea numitei Maniu Cornелиa Cecilia are domiciliul în Șimleul Silvaniei este sora lui Maniu.

Susnumita pentru a putea ține în masele largi în spiritul ideii maniste cum și să mențină o legătură cu masele largi din jurul Șimleului propagă că americanii au avertizat pe acest guvern prăpădit să nu se atingă de Maniu care în prezent se află la Galați, unde se află foarte bine, bucurându-se de un tratament bun, iar ea se roagă pentru el ca acest regim să se schimbe și să poată să conducă poporul român.

Susnumita afirmă că după schimbarea acestui regim va fi la cârma țării fratele său și va înființa din nou ordinul franciscanilor, unde va recruta fete tinere și mai spune că după ce Iuliu Maniu se va elibera va face dreptate persoanelor nedreptățite. [...]”³¹.

Cornелиa Maniu și-a trăit ultimii ani din viață în miserie și uitare, la verișoara sa din Șimleu. S-a stins din viață în ziua de 6 februarie 1956, la trei ani după fratele său, la vârsta de 79 de ani. A fost înmormântată în Cimitirul din Șimleu Silvaniei, alături de mormântul bunicii sale Iuliana Coroianu n. Pop. În anul 2000, osemintele Cornелиei Maniu i-au fost strămutate în Cavoul familiei de la Bădăcin³², care mai așteaptă încă și osemintele fratelui său, Iuliu Maniu, aruncate de comuniști la groapa comună de la Sighetu Marmăției.

Note:

1. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, fond Colectia registrelor parohiale de stare civilă, Registrul nr. 1307.
2. Arhiva Colegiului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.), fond Informativ, dosar I. 973.328, f. 8.
3. Ioan Ardeleanu Senior, *Oameni din Sălaj*, Zalău, 1938, p. 129.
4. A.C.N.S.A.S, fond Informativ, dosar I. 973.328, f. 8.
5. *Gazeta de Duminecă*, nr. 47, 16/29 noiembrie 1908, p. 3.
6. Cornel Grad, Doru E. Goron, 1918/1919. *Contribuții sălăjene la Marea Unire*, Editura Limes, Zalău, 2000, p. 75.
7. *Gazeta de Duminecă*, nr. 41 din 9 decembrie 1923.
8. *Anuarul Reuniunii Femeilor Române Sălăjene. 1925-1929*, Ed. Reuniunii, Șimleu, p. 44
9. *Gazeta de Duminecă*, nr. 41 din 9 decembrie 1923; *Vezi și Marin Pop, Manifestări culturale ocazionate de sărbătorirea zilei de 1 Decembrie, în Șimleu Silvaniei, în primii ani după Unire*, în rev. *Silvania*, an I, nr. 4/2002.
10. A.C.N.S.A.S., *Fond Informativ*, dos. I. 149087, vol 12, ff. 269-277; *vezi Marin Pop, Testamentul Cornелиei Maniu*, în *A.M.P.*, XXXIV, Zalău, 2012, pp. 141-152.
11. Flavia Coposu, interviu, decembrie 2009.
12. A.C.N.S.A.S, fond Informativ, dosar I. 973.328, f. 58.
13. *Ibidem*, f. 54.
14. *Ibidem*, ff. 52-53.
15. *Ibidem*, f. 46.
16. *Ibidem*, f. 44.
17. *Ibidem*, f. 35.
18. *Ibidem*, f. 32.
19. *Ibidem*, f. 34.
20. Apud. Ion I. Drăgoescu, *Documente inedite despre confiscarea proprietăților lui Iuliu Maniu din județul Sălaj*, în *Acta Musei Porolissensis*, XXIII, vol. II, Zalău, 2000, pp. 305-306.
21. A.C.N.S.A.S, fond Informativ, dosar I. 973.328, f. 26.
22. *Ibidem*, f. 30.
23. *Ibidem*, f. 25.
24. *Ibidem*, f. 28.
25. *Ibidem*, f. 15.
26. *Ibidem*, ff. 16-17.
27. *Ibidem*, ff. 18-19.
28. *Ibidem*, ff. 20-21.
29. *Ibidem*, f. 22.
30. *Ibidem*, f. 24.
31. *Ibidem*, f. 5.
32. Cristian Borz, *Monografia satului Bădăcin și a familiei Maniu*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2012, p. 226; în dosarul existent în arhiva C.N.S.A.S. din București, la fila 1 se afirmă că a decedat pe data de 7 februarie 1956.

Trăiesc din nou

„Moralitatea nu este o materie de studiu, este o viață pusă la încercare în nenumărate momente”. (Paul Tillich)

Admir destinele oamenilor pentru care singura formă de triumf este invincibilitatea și conservarea omenescului. Totul este secundar față de imperativul de a rămâne om. Bunătatea este superioară oricărei forme de război. Îmi plac oamenii valoroși nu prin ceea ce posedă, ci prin ceea ce sunt. „**Ileana, Principesa de România**” transmite sentimentul profund că bunătatea este pretutindeni prezentă, camuflată uneori de cele mai prozaice activități și că, administrată zilnic, sub forma gesturilor de tandrețe, poate servi echilibrului și seninătății. Calitatea de a te păstra omenos și cald, imun la majoritatea inconvenientelor lumii este un lux într-o societate asfixiată de propria ei trivialitate.

Într-o lume cum este cea în care trăim noi, dominată de pasiunea pentru consum, de nebunia agnisiunii permanente și a grandorii ostentative, zgomotoase, Liana

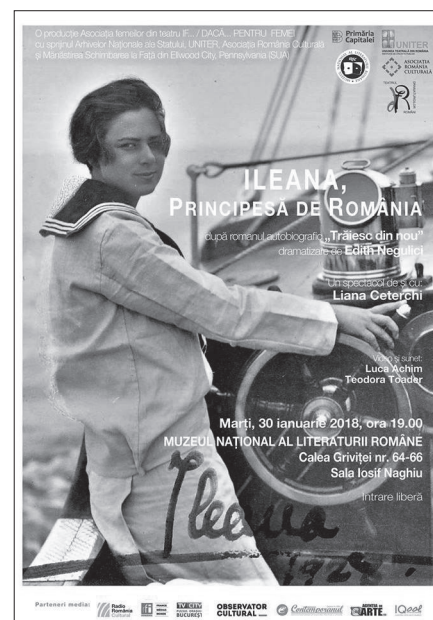

Ceterchi denotă distincție rafinată, preferând să facă din decență o virtute. Actriță și regizor al spectacolului „**Ileana, Principesa de România**”, ea oferă publicului lecția vitală de valoare, de noblețe și de smerenie punând în scenă viața exemplară a unui model al Casei Regale Române.

La fel ca Principesa Ileana, Liana își permite luxul de a fi om. Pentru Principesa Ileana, onoarea, datoria față de patrie și față de semeni, cinstea și curajul au fost virtuțile supreme pe care Regina Maria i le-a transmis încă din copilărie. Conștientă că regalitatea era prima slujitoare a statului, încă de la șapte ani Principesa Ileana vizita spitalele pline de soldați răniți și muribunzi, pentru a le oferi alimente și țigări și pentru a încerca să-i înveselească. „Era de datoria mea să îi servesc pe ceilalți, în acord cu regulile strict stabilite pentru toți cei în poziția mea: să fiu acolo unde eram chemată, să îmi plec urechea la nevoile altora, să plâng cu ei sau să mă bucur cu ei, după cum erau împrejurările”. (Principesa Ileana)

Ca și mama sa în timpul Primului Război Mondial, Principesa Ileana a fost infirmieră pentru răniții din cel de-Al Doilea Război Mondial și a asistat inclusiv la operații. Tot parcursul vieții ei a fost unul exemplar, a fost traiectoria unei luptătoare, Principesa Ileana s-a luptat pentru alții, a fost în slujba poporului ei, în slujba celor în nevoie. A făcut tot ce a putut pentru a ajuta românii răniți în război. A donat în scop caritabil o bucată de pământ din apropierea castelului și a înființat spitalul „Inima Reginei” pentru soldații răniți. Ileana s-a ocupat și de dotarea spitalului. A realizat spitale, cantine, școli de

Edith NEGULICI

infirmiere, tot felul de modalități de a strânge fonduri pentru răniți, orfani, bolnavi, săraci, cei mai puțin norocoși decât ea, care era fiica Regelui Ferdinand și a Reginei Maria. Nu a cedat niciodată pentru că avea forța demnă de rangul său, deși a îndurat umilințe și coborâri în abisul groazei, greu de imaginat. Dincolo de nenorociri, există însă o demnitate morală pe care Principesa nu și-a pierdut-o niciodată.

Viața Principesei Ileana a fost, într-adevăr, un sacerdoțiu și doar urmărindu-i destinul nemilos putem afla ce înseamnă de fapt un caracter puternic și înțelepciunea de a trăi frumos indiferent de statutul social, trecător. Ce frumos este să trăiești sub spectrul infinit al bucuriei de a (te) dăru! Calitatea de a te păstra bun și blând, senin și nobil, de a-ți iubi țara, de a-ți face datoria până la capăt și de a-ți păstra credința este singurul lux atunci când în jurul tău întâlnești răutatea, încruntarea și snobismul. Individualismul exacerbă, lăcomia marilor bancheri, criza financiară care a secătuit lumea, limbajul de

lemn al politicienilor – sunt factori ce au determinat și determină, în continuare, răsturnarea scalei de valori (mai ales a valorilor morale, generatoare de stabilitate și dezvoltare umană) și sunt, în ultimă instanță, forme ale incapacității. La Liana Ceterchi, eleganța rostirii, calitatea intensă a trăirii și simțul cristalin al metaforei scenice sunt superioare falsului patriotism de fațadă și minciunilor rostite cu superioritate. Oamenii profunzi, care au atins o înțelegere superioară a lucrurilor și a vieții pot transmite simplu principalele valori morale: responsabilitate, respect, demnitate, solidaritate, onoare și patriotism, în ideea că omul de busolat care ignoră cuceririle marii culturi, își poate salva condiția umană, prin revenirea la autenticele valori morale care formează patrimoniul cultural al omenirii, și prin îmbogățirea acestuia cu propria sa contribuție.

„Ileana, Principesă de România” conține întreaga dimensiune umană a unui spirit atașat istoriei, culturii și tradițiilor naționale, reactualizat azi grație interpretării perfecte a Lianeii Ceterchi. Exprimă obiectivitatea și curajul unei mari actrițe – prin frecventele trimiteri critice la multitudinea actelor imorale și de corupție – dar dezvăluie și personalitatea unui regizor de geniu care se situează,

fără rezerve, pe poziția robustă a spiritului patriotic și național, în limitele adevărului și care valorifică filonul umanist al unui model al culturii și eticii românești.

Spectacolul dedicat Centenarului Marii Uniri valorifică potențialul valoric și creator al românilor și rămâne o filosofie de viață și un îndemn vital pentru a ne face o viață demnă, utilă, care să merite trăită. Urmarea principiilor morale – onestitate, devotament, sacrificiu, empatie și iubire – va duce la o lume mai bună.

Principesa Ileana/ Maica Alexandra a înfruntat multe furtuni de-a lungul vieții și, privind neclintită în miezul fiecăreia dintre ele, a dobândit o profundă compasiune pentru fragilitatea umană și o încredere nețărmurită în Dumnezeu. Maica Alexandra ne-a învățat să tindem neîncetat spre realitatea Împărăției Cerurilor, în timp ce ne facem datoria aici și acum, așezând binele oamenilor mai presus de binele propriu și de interesele personale.

„Ileana, Principesă de România” identifică elemente de mărturie care pot reface, măcar parțial, o adevărată efigie de destin regal românesc întru credință. Spectacolul-mărturie reprezintă cheia înțelegerii unei vieți de al cărei exemplu are nevoie orice român, deoarece cu toții avem nevoie să ne limpezim mințile și sufletele, să ne redefinim valorile și modelele, să ne „schimbăm la față” și noi, primind în suflet povestea acestei Mari Doamne care a știut ce înseamnă să-ți iubești țara, ce înseamnă demnitatea în perioade de restriște, datoria de om și dăruirea de sine. Viața Principesei Ileana, devenită Maica Alexandra, o impune ca model demn de urmat și o legitimează în fața posterității. Ultimii ei douăzeci de ani de viață, puși în slujba binelui sfânt, pot fi considerați încoronarea unui destin excepțional. Pentru comunitatea românilor din Pennsylvania, ea rămâne o sfântă. Pentru noi, un model de rezistență morală.

Așa cum Ileana și-a luat o bucată de pământ românesc în exil, vă invit să veniți la spectacol și să-l păstrați mereu în inima voastră. Principesa Ileana/ Maica Alexandra nu este departe de noi. Pilda de perseverență pe care ne-a arătat-o, capacitatea sa de a îndura vitregiile vieții, curajul său, compasiunea față de cei aflați în grele încercări, smerenia sa născută din suferință, credință și speranță – toate acestea ne dau forța necesară de a merge înainte, cu dârzenie și statornicie. Valorile și principiile sale morale ne pot ghida, inspira și motiva pentru a face ceva semnificativ cu viața noastră.

Ileana, Principesă de România

Dramatizare de Edith Negulici după romanul autobiografic *Trăiesc din nou*

Un spectacol de și cu **Liana Ceterchi**

Video și sunet: Luca Achim, Teodora Toader

Fotografii: Steluța Popescu

Spectacolul „Ileana, Principesă de România” aparține Asociației Femeilor din Teatru IF.../...DACĂ pentru femei și este realizat în parteneriat cu UNITER, Arhivele Naționale ale Statului, Asociația România Culturală și Mănăstirea „Schimbarea la Față” din Ellwood City, Pennsylvania, SUA.

„Am un vis”*

- într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini

LÁSZLÓ László

Eseu istoric – partea I.

Am un vis, și anume că într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini – pentru că, în contrast cu aparențele, sunt mult mai multe lucruri care ne leagă. Doar să vrem să facem pași de apropiere, doar să vrem să ne ascultăm, doar să vrem să ne înțelegem. „Sine ira et studio”. (Tacit)

Premise

Relațiile româno-maghiare în Anul Centenarului sunt destul de tensionate. Dar așa au fost și la sfârșitul anului trecut. Periodic se găsesc sau se inventează cazuri și cazuri, dacă relația merge spre normalitate. Dacă un oficial maghiar din Ungaria sau de la UDMR declară ceva, ce pare supărător pentru români (sau chiar este), acest fapt duce la creșterea tensiunii dintre București și Budapesta sau dintre majoritate și minoritatea maghiară. (Sau dacă presa uneori manipulează, cum a fost cazul cu mici de marca Odorhei, ori scandalul legat de „manualul” de *Istoria secuilor*.)

Uneori autoritățile române au „grijă” să se găsească ceva de criticat, de contestat de UDMR sau guvernul de la Pesta. Iar o măsură, o declarație este urmată de replici, contramăsuri, un fel de legea talionului... (Două exemple relevante: 1. Recent: declarația ex-premierului Tudose în legătură cu steagul secuiesc, urmată de acoperirea cu steagul secuiesc al emblemei Ambasadei României de la Budapesta, de către cei din comitate... 2. În ajunul zilei de 1 decembrie 2015 a fost arestat „terroristul” cu artificii din Tg. Secuiesc. Ca replică, Mișcarea celor 64 de comitate organizează manifestație de solidaritate în fața aceleiași ambasade de la Budapesta, cu artificii de pus pe pomul de Crăciun. De altfel, cazul „terroristului” cu petarde frizează ridicolul, dacă nu ar fi un fel de hârtie de turnesol al relațiilor româno-maghiare...)

Sau că în Anul Centenarului, UDMR, Partidul Civic Maghiar și Partidul Popular Maghiar din Transilvania sunt numite pur și simplu în presa centrală din România **organizații extremiste**. (În Adevărul din 12 ianuarie 2018: <http://adevarul.ro/news/eventiment/atac-diplomatic-faraprecedent-ungariei-adresa-romaniei-cauza-autonomistilor-maghiari>.)

Evident că și UDMR-ul este folosit când pe post de „sac de box”, când aliat care să susțină o coaliție sau alta, cum cer „interesele supreme”. Sau premierul liberal al Ungariei, când este model de urmat,

pentru politicienii de la București, când inamicul nr. 1, eventual nr. 2 după Soros. Dar să nu uităm însă că Soros este născut în Ungaria!

Iar dacă nu s-ar găsi pretext de ceartă, atunci se răscolește – se scobește ceva din trecut. De fiecare dată, unii politicieni și presa de toate felurile, ori unele instituții se îngrijesc, ca să „servească” mingea la fileu. Și dai și dai și dai! Care pe care. Așa trec lunile, anii, deceniile. Mai vine o criză economică sau internă, mai e o campanie electorală, și o perdea de ceață sau de fum întotdeauna este „binevenită”.

Fiind profesor de istorie, cu anumită experiență, și unul care dintotdeauna am fost adeptul conviețuirii, cunoașterii și respectului reciproc dintre români și maghiari, în Ardeal, în România și în Europa, consider că trebuie să nu tac și să spun ce am de spus. Pentru că am un vis...

Relațiile româno-maghiare, în contextul relațiilor dintre vecini în Europa

Relațiile *româno-maghiare* au o vechime de peste un mileniu, și au urmat un curs fluctuant: uneori au fost mai bune, aproape normale, alteori au fost mai tensionate cum se întâmplă între două popoare, între două nații sau state vecine.

Dacă luăm alte exemple europene între popoare și state vecine, nu relațiile româno-maghiare au fost cele mai tensionate sau sângeroase, precum unii sau alții au interesul să le prezinte. Câteva exemple în acest sens:

Danezii, norvegienii și suedezii, deși toți fac parte din ramura germanică a popoarelor indo-europene și sunt de aceeași religie, au purtat războaie, când unii, când alții dominând pe ceilalți până în secolul al XIX-lea...

Despre relațiile englezilor cu irlandezii ce ziceți? Au fost întotdeauna corecte? (La câtă nedreptate au fost supuși irlandezii și cât sânge s-a vărsat. Chiar și astăzi mai sunt tensiuni.)

Dacă luăm exemplul rușilor și polonezilor, rușilor și ucrainenilor, doar în ultimul secol relațiile lor nu au fost lipsite de tensiuni, de conflicte sau chiar de războaie. Și în prezent, între Ucraina și separatiștii ruși (cu sprijinul fățiș al Rusiei) este un conflict deschis. Dacă în evul mediu polonezii au fost mai puternici, în epoca modernă și contemporană Rusia țaristă, apoi Uniunea Sovietică, i-a „călcat” de mai multe ori pe polonezi. Probabil că nu este întâmplător nici faptul că ucrainenii, nici în războiul civil din-

tre 1918-1922, nu au fost de partea Moscovei roșii, și nici că după ce Ucraina, în 1941, a fost ocupată de naziști, mulți dintre ei alăturându-se lui Hitler, contra lui Stalin. (Deși atât polonezii, ucrainenii sau rușii sunt slavi, iar ucrainenii, ca și rușii sunt tot ortodocși!)

Să vedem relațiile popoarelor slave din Balcani: bulgarii cu sârbii, sârbii cu croații au dus la războaie fratricide chiar și nu demult. **Cazul iugoslav** este cel mai elocvent: Slavii de sud la sfârșitul Primului Război Mondial au fost în „mare amor”, fondând Regatul Sârbo-Croato-Sloven, rebotezat apoi Iugoslavia. Această „dragoste frățească” s-a transformat în ceartă și ură pe moarte: s-a ajuns la despărțire sângeroasă prin 1941, și ce a mai urmat. După Al Doilea Război Mondial, au „reîncălzit sarmalele” și sub bravul mareșal Tito au „refondat” Iugoslavia. Sub regimul autoritar Tito, contradicțiile au fost estompate, însă prin 1991 Iugoslavia s-a destrămat și mai sângeros, dând naștere la 6,5 state „naționale”. (Jumătatea fiind Republica Kosovo. E drept, cosovarii nu sunt slavi, dar sârbii, croații, slovenii, bosniacii, munte-negrenii și macedonenii toți da...)

Clasicul exemplu al relației franco-germane: Doar între 1870-1945 francezii și germanii au purtat trei războaie nimicitoare, pe viață și pe moarte. De fiecare dată germanii au fost agresorii, iar scorul final fiind 2-1 pentru Franța (cu ajutorul aliaților în cele două războaie mondiale).

Nici italienii cu francezii nu au fost prieteni la catară mai multe secole din evul mediu, până după Al Doilea Război Mondial...

Ar mai fi și alte exemple, dar suntem interesați în primul rând de **relațiile româno-maghiare** (maghiaro-române), pentru că acest lucru ne doare, ne afectează și ne privește cel mai mult.

Următoarea *anecdotală* reflectă complexitatea relațiilor și intereselor celor două țări și națiuni. Anecdotală are mai multe variante, din care citez unul:

Ungaria declară război Statelor Unite în 1941

„Președintele F.D. Roosevelt în anul 1941 a fost înștiințat de ministrul său de externe că Ungaria a declarat război Statelor Unite. Președintele puțin nedumerit, l-a întrebat pe ministru:

- Ungaria? Ce fel de stat e acesta?
- Este monarhie.
- Și cine este regele lor?
- Nu au rege. Au regent, un guvernator, amiralul Horthy.
- Amiral? Na, dacă-i amiral, iar trebuie să aștep-tăm un atac pe mare, de la flota lor.
- Nu domnule președinte. Ungaria nu are ieșire la mare și nici flotă.
- Atunci au revendicări teritoriale față de noi sau aliații noștri?
- Nu domnule președinte, de la noi nu vor nimic, însă de la România vor sudul Transilvaniei.

- Atunci, mă gândesc că au declarat război și România.

- Nici vorbă! România este aliatul lor în Axă¹.

Istoricul contemporan **Catherine Durandin**, ca unul care poate avea o detașare semnificativă în cazul relațiilor conflictuale româno-maghiare, surprinde esența acestor disensiuni în subcapitolul: **Drama istoriei românești**:

„Drama istoriei românești este că aceasta se găsește confruntată cu istoria maghiară. Drama elitelor românești care intră la sfârșitul secolului al XVIII-lea în sfera de influență a romantismului german este că acestea se lovesc de elitele maghiare germanizate. **Drama celor două istorii este că ele își revendică același spațiu original, Transilvania**”². (Că e vorba de iluminism și nu de romantism încă, vezi cazul Școlii Ardelene, sau că elita maghiară în ce măsură era sau nu germanizată, acestea sunt amănunte tehnice.) Am subliniat ultima propoziție, deoarece acolo cercetătorul francez a surprins foarte exact călcăiul lui Achile sau spinul din relațiile româno-maghiare. Și se leagă de Transilvania...

Câteva evenimente istorice care alimentează tensiunile româno-maghiare

Trecând succint în revistă istoria comună, avem câteva puncte care pot reprezenta elemente (sau „muniție”) ale conflictului^{**}:

1. Cine au primii în Transilvania, românii sau maghiarii? Problema **continuitate versus imigrație**. Să creadă fiecare ce ar vrea. Nu cred că în anul 2018 are vreo relevanță. Nu cred că în mileniul III este relevant să vorbim de drepturi istorice și să săpăm după cadavre, martirii neamului sau victime. Este problema istoricilor să găsească puncte comune și să trateze subiectul. Doar să funcționeze *Comisia istorică româno-maghiară*, cum funcționează în cazul franco-german! **E drept că e nevoie și de voință politică**. Contează **factorul demografic**: majoritatea, evident românească, atât în 1918 în Transilvania, cât și mai accentuat după un secol. Și apoi contează **factorul democratic**: ca drepturile cetățenești atât cele generale, cât și cele ale minorităților să fie respectate, și statul de drept să funcționeze, iar instituțiile statului să nu derapeze în detrimentul cetățenilor sau grupurilor. Să existe separația și echilibrul puterilor în stat.

2. În evul mediu în Transilvania s-a format sistemul stărilor privilegiate („națiunile” privilegiate), adică *nobilimea maghiară, secuii și sașii*. Iar printre aceste stări/națiuni nu s-au regăsit românii. Aceste stări existau încă în mod incipient din secolul al XIII-lea, dar ele s-au „instituționalizat” prin celebra și mult hulita *Unio Trium Nationum* din 1437, cu ocazia răscoalei de la Bobâlna.

Aceste stări, națiuni nu erau națiuni, popoare de

o strictă etnie, cum s-ar presupune la prima vedere (sau cum mai ales unii vor să le prezinte), ci au fost grupuri etno-sociale/socio-etnice privilegiate.

Nicolae Iorga în *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria (București, 1915)* încearcă să explice acest lucru:

„La 16 septembrie în Căpâlna se încheie o unire «frățească»... Din cele spuse se vede bine că nu trebuie să-și închipuie cineva o adevărată organizare a trei națiuni conștiente de naționalitatea lor împotriva națiunii noastre, persecutată pentru caracterul ei național. «Natio» pe vremea aceea nici nu înseamnă decât o categorie socială, un element constituțional, recunoscut formal prin legislație sau datine...

Chiar în ceea ce privește pe sași și pe secuii, trebuie să observăm că secuii – unguri ca și ceilalți – erau totuși altceva, altă «natio», pentru că aveau altă bază constituțională, alte privilegii... Avem a face numai, în acest act mult lăudat și încă mai mult blestemat, cu organizarea privilegiaților împotriva acelor care **dădeau și ei năvală în privilegii...**”³

Tot același istoric (D.L.) și tot acolo îl citează și pe **George Barițiu (Despre bellulu civile transilvanu de la 1437-1438)**, În sensul de azi: Despre războiul civil din Transilvania de la 1437-1438), publicat în revista Transilvania în 1873: „Revoluțiunea din anii 1437 și 1438 s-a manifestat într-un rezbel civil iscat între democrație și aristocrație, **fără distincțiunea de naționalitate**”⁴. (Sublinierea îmi aparține, că în răscoala de la 1437 nu a contat etnia, naționalitatea participanților, ci doar apartenența lor socială. L.L.) În citat, *democrația* este folosită în sensul de *popor*, așadar cei de jos, care intră în conflict cu *aristocrația*, cu stările privilegiate. Cele din urmă care vor încheia vestita UTN la Căpâlna, de care pomenește și Nicolae Iorga mai înainte. Și nu cred că vreunul dintre istoricii români citați ar fi fost neloiali cauzei românești...

Evenimentul de la 1437 apare și în manualele de istorie de mai târziu:

Manualul de istorie scris de **Petre P. Panaitescu**, și care a fost folosit în perioada interbelică în liceele de la noi, legat de situația țărănimii din Transilvania medievală, despre răscoala din 1437 și UTN scrie:

„Starea țăranilor români era însă și mai rea, țăranii liberi deveniră iobagi, șerbi, legați de pământ și siliți să muncească gratuit pentru stăpânii moșilor. De aceea ei se răscură în mai multe rânduri, în special la 1437, când țăranii români, împreună cu țăranii unguri, se întăriră pe muntele Bobâlna, dar fură măcelăriți în cele din urmă de armata nobililor.

Nobilii unguri, Sașii și Secuții, adică cele **trei stări sociale privilegiate din Ardeal**, formară atunci unirea celor trei națiuni, pentru a-și da ajutor reciproc în caz de răscoală a țăranilor”⁵. (Subliniat de mine, că acele denumiri corespund unor stări, clase privilegiate și nu neapărat unor etnii, națiuni în sen-

sul de acum, L.L.)

Un alt manual din care am studiat în ultimul an de liceu și multe alte generații în anii șaptezeci, cel coordonat de academicianul **Ștefan Pascu**, despre unirea celor trei națiuni detaliază:

„Această unire a celor trei «națiuni» în sens de categorii privilegiate – «unio trium nationum», cum este cunoscută în istorie, masa cu trei picioare, cum a fost caracterizată – a constituit instrumentul de opresiune socială și națională veacuri de-a rândul împotriva țăranilor în general și a celor români îndeosebi”⁶. După cum se vede, manualul prezintă atât caracterul social, cât și național al acelei alianțe din 1437.

Cu cât înaintăm în timp și în perioada „național comunistă” (e vorba de „epoca Ceaușescu”), aprecierea uniunii din 1437 se schimbă treptat și se pune un accent mai mare pe percepția națională și politică:

„Uniunea, pe lângă caracterul ei de clasă, grupa privilegiați **de alt neam**: nobilimea maghiară, pătura dominantă a sașilor și secuilor. Ea a exclus de la viața politică pe cei mai mulți din locuitorii țării, adică pe români”⁷ (subliniat de mine, L.L.). Deci se pune accent pe consecințele etnice sau etno-politice ale uniunii. Și se trece cu vederea faptul că iobagii și țăranii au fost excluși din viața politică nu din motive etnice, ci sociale (evident și politice). Astfel, iobagul sau jelerul maghiar era la fel de oropsit, ca și confratele său român. Deși conaționalii săi erau la putere, nu sângele, etnia conta, ci starea socio-politică. (În plus, iobagul de religie catolică avea de plătit și zeciuiala pentru întreținerea bisericii, în rest avea obligații financiare și feudale asemănătoare cu iobagul român și ortodox...)

Dar să nu uităm, că suntem în ultimul deceniu al regimului Ceaușescu, mai numit și recent „național-comunist” (atunci în limbajul de lemn al vremii „Epoca de Aur”), în care cu cât criza internă era mai puternică și Conducătorul mai slăvit, cu atât mai mult era nevoie de naționalism ca un „liant” sau „combustibil” pentru a consolida (a întreține) sistemul. Evident, cum deja și Hitler spunea, cu un exemplu pe înțelesul tuturor: „Dacă nu ar exista evreul, ar trebui inventat. **Omul are nevoie de dușmani vizibili**, nu de dușmani invizibili” (traducerea mea aproximativă, L.L.) Iar maghiarii din România sau Ungaria vecină erau cât se poate la îndemână pentru această „vizibilitate”...

Dacă rețin bine minte, în 1982 s-a lansat primul „balon de încercare”, prin volumul de eseu publicat de **Ion Lăcrănjan** (1928-1991), „**Cuvânt despre Transilvania**”. La volumul scris de scriitorul român au venit două replici din partea maghiară de la scriitorii Száraz György și Kóteles Pál, publicate în două reviste din Ungaria. Nu a întârziat nici re-replica lui Lăcrănjan în două articole separate (*În așteptare și Răstălmăcire după răstălmăcire*, și care ulterior au

fost publicate și în volum). Suntem la mijlocul anilor 1980, și una după alta au apărut mai multe volume în România, girate de personalități publice cu poziții serioase, la comanda vădită a regimului⁸.

Apoi, după publicarea celor trei volume din Istoria Transilvaniei (editată de Academia Maghiară de Științe în 1986), practic intervine un fel de „război rece” între România și Ungaria, cel puțin la nivelul presei și publicațiilor de istorie. Fapt care însoțea și înrăutățirea relațiilor dintre cele două state vecine și „prietene” pe toate planurile. Acest fapt a pus capăt „păcii” dintre 1945-1985 sub „plapuma” internaționalismului proletar și al călcâiului moscovit, când cele două țări „democrat populare” au colaborat uneori chiar bine (de exemplu, în 1956).

Și în acest „război rece”, maghiarii din România au căzut la mijloc, între ciocan și nicovală. Acest lucru a fost „confirmat” și de tonul schimbat al manualelor de istorie, și din păcate efectele lor se văd și se simt mult și după 1989. Noi (maghiarii din România), în loc să putem fi puntea, care leagă cele două țări și nații, am fost considerați, declarați „coloana a cincea”, cu toate consecințele neplăcute.

Unele concluzii parțiale (preliminare):

- Suntem pasibili de pedeapsa istoriei, dacă încercăm să prezentăm lucrurile unilateral doar din perspectiva „noastră”.

- Suntem pasibili de pedeapsa istoriei, dacă credem că „roata istoriei” poate fi întoarsă.

- Suntem pasibili de pedeapsa istoriei, dacă proiectăm prezentul în trecut sau trecutul în prezent.

Pentru că societatea, istoria și lumea evoluează, trebuie să căutăm repere fixe și faptele istorice să nu le evaluăm după normele prezentului...

Vom vedea în părțile următoare și alte episoade și alte probleme delicate ale istoriei româno-maghiare. Pentru că am un vis, și sper că odată să se împlinească. Și când, dacă nu în Anul Centenarului? Sau măcar să găsim un numitor comun și să nu purtăm un „dialog al surzilor” ca până acum. Trebuie să facem pași și, cum a spus bătrânul Tacit, „Sine ira et studio”. Acest lucru vi-l propun, acest lucru ni-l propun.

* „Am un vis, și anume că într-o bună zi, pe dealurile roșii din Georgia, fiii foștilor sclavi și fiii foștilor proprietari de sclavi vor putea să se așeze împreună la masa fraternității...”, spunea regretatul **Martin Luther King** în 1963, care să mă ierte că-l parafrazez în titlu. Departe de mine, că am intenția să mă măsoar cu talia marelui om, dar cred că lucrurile trebuie puse la loc și dacă nu se spun și nu se discută, atunci mocnesc sub preș, oricând gata să vină la suprafață sau chiar să escaladeze (de exemplu, în martie 1990, la Satu Mare sau la Târgu Mureș). Iar prost înțeleasa libertate a presei, popularitatea și anonimitatea asigurată de medi-

ile online contribuie mult la întreținerea „războiului” politico-ideologico-psihologic. Mai ales că la fotbal, la politică și deja și la istorie se pricepe toată lumea.

** În afara punctelor-evenimente înșirate de mine, se găsesc și altele în lunga noastră istorie comună. Dar nu vreau să aprind (să reaprind) flacăra conflictului, ci să o sting și eventual să încerc unele explicații...

Note:

¹ Történelem 8. A huszadik század története (*Istoria secolului al XX-lea, manual pentru clasa a VI-II-a*), Editura Mozaik, Szeged, 2010, p. 85 (Axă = Pactul germano-italiano-japonez, supranumită și Axa Berlin-Roma-Tokio, la care va adera și România lui Antonescu și Ungaria lui Horthy, ca state satelite).

² Catherine Durandin, *Istoria românilor*, ediția românească, Institutul European, 1998, p. 23.

³ Istoricul român care nu poate fi acuzat că ar fi fost filomaghiar este citat de către Demény Lajos, *Paraszttábor Bábólnán (Tabăra țărănească de la Bobálna)*, Editura Politică, București, 1977, pp. 238-239.

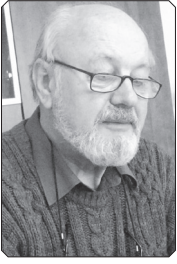
⁴ Ibidem.

⁵ Petre P. Panaitescu, *Istoria Românilor*, ediție reprint, EDP București, 1990, p. 109.

⁶ *Istoria României*, manual pentru anul IV licee de cultură generală și de specialitate, redactor responsabil și coordonator, acad. prof. Ștefan Pascu, EDP București, 1976, p. 84.

⁷ *Istoria antică și medie a României*. Manual pentru clasa a VIII-a, EDP București, 1987, p. 120. (Acest manual îmi aduce aminte de o întâmplare petrecută ca profesor începător, când în ultima lună a anului școlar 1987-88, am avut inspecția pentru definitivat. Prima surpriză a fost că au venit un inspector și un metodist. La definitivat nu e cazul, e destul și unul singur. Apoi cumva am avut impresia că se verifică nu neapărat cunoștințele mele sau pricepera mea ca dascăl, ci mai mult loialitatea mea față de regim și România. Și încă un amănunt cât se poate de interesant: pentru elevii din clasa a VIII-a care au fost testați la Istoria României, principala întrebare viza *netemeinicia teoriei imigraționiste*; pentru elevii de la secția maghiară – și materia era de la sfârșitul primului trimestru, și cum spuneam, eram în iunie – a mai urmat și o discuție cu onorata comisie spre „folosul” meu și spre „meritul” lor...)

⁸ Scrierile Ion Lăcrănjă, publicate, la început, nu la o editură științifică, ci la Editura Sport-Turism. Ulterior, majoritatea scrierilor polemice au fost publicate în reviste și ziare centrale, la edituri cu prestanță, semnalizând faptul că nu degeaba anii de după 1965 se pot numi perioada național-comunistă. Iar de atunci încolo, ori de câte ori politicul vrea, din negura vremii poate ieși naționalismul găunos (naționalisme exacerbate). În mentalul colectiv, aceste „bătălii” – să zicem ideologice – au lăsat urme deosebit de adânci, evident în ambele părți. Și mai sunt în stare să facă „valuri” chiar și acum în Anul Centenarului, nu de puține ori și breaking news. Că azi citim mai puțin și ne uităm mai mult la televizor...

Exprimarea corectă

(Memorii infidele)

Viorel TĂUTAN

Argument: Pentru că deosebirea dintre speciile de frontieră *Jurnal* și *Memorii* stă în fidelitatea relatării veridicului, am alăturat astfel adjectivul din subtitlu, riscând stărnirea opoziției.

În recenta etapă a contemporaneității, consumatorii români de noutăți publicistice (și nu doar ei) sunt asaltați din două direcții, sau perspective, vizând fenomene subordonate eticii sociale, spectaculoase prin motivație și consecințe.

Prima a debutat, parcă proiectiv, în societatea nord-americană, extinzându-se prin contaminare conotativ-paseistă în lumea așa-zis civilizată, și are drept țintă agresivitatea sexuală directă sau aluziv-persuasivă a bărbaților. Trăim, știm asta, în plin matriarhat.

A doua, în areal național, țintește gradul de (in)cultură a politicienilor noștri, a aleșilor noștri. Iar aici, este mult, prea mult de umblat la șaisprezecimile firului despicat. Pentru că nu doar numitele personaje păcătuiesc prin agramatism, limbaj de lemn, cacofonie, ci un număr din ce în ce mai periculos de mare dintre jurnaliști, patroni de edituri și autodenunții „po(i)eti” și „proza(u)tori” întâlniți absolut din întâmplare în spațiul virtual, în una sau două, pentru a nu ne hazarda, reviste de cultură (agricolă?!), ba până și în suficient de multe cărți ieșite din edituri mai mult sau mai puțin anonime.

În urmă cu aproape treizeci și șase de ani (O, tempora!), doi cunoscuți universitari clujeni, profesorul dr. Mircea Zăciu și lectorul dr. Ion Pop, au acceptat invitația de-a lua masa de prânz la mine acasă (în apartamentul în care locuim împreună cu soția mea, cu cei doi copii și cu părinții mei). Îmi apreciaseră în acea zi lecțiile și activitățile demonstrative, precum și susținerea lucrării metodico-științifice pentru obținerea gradului didactic I. În contextul acestor rememorări, datorez recunoștință fostului meu coleg de grupă și de cămin studențesc, actualmente profesor dr. Gheorghe Moga, pentru sprijinul generos, prietenesc în pregătirea teoretică și practică a lecțiilor, la clase făcând parte din catedra sa didactică. În răstimpul celor aproximativ două ore cât a durat vizita domniilor lor, s-au purtat felurite discuții, dintr-un evantai de teme, cu precădere din domeniul literaturii, limbii române și al sistemului de învățământ. Cunoscutul profesor și scriitor, istoric, bibliograf, critic literar Mircea Zăciu și-a exprimat nemulțumirea referitor la din ce în ce mai evidentele deficiențe în formarea deprinderilor de exprimare corectă, nu doar în rândul absolvenților

ciclului gimnazial, ci și în cel al liceenilor. Ar fi nevoie să se adauge programelor școlare de limbă și literatură maternă, dar și de filosofie și istorie, ore de retorică. Iată, i-a plăcut strădania profesorilor evaluați în cele două zile cât a fost prezent în Sălaj (cu o zi înainte făcuse evaluarea profesoarei Ivan, din Zalău), de a folosi resurse auxiliare necesare formării priceperilor și ale deprinderilor de exprimare corectă, nu doar ortografic, cât și ortoepic. Dacă în urma autoconstatării erorilor în scris, se poate interveni în timp util, fără a lăsa dovezi ale incertitudinii, greșeala ortoepică este adesea dificil de perceput, în context social, corectarea ei fiind un semn al carențelor procesuale. Nu și-ar fi putut imagina că o activitate extradidactică poate ajuta atât de mult procesului formativ din școală sub aspectul exprimării orale corecte. Făcea aluzie la cercul de teatru școlar și teatru de păpuși de la Casa Pionierilor, cum era numit pe vremea aceea Clubul copiilor și al elevilor. Le-am mărturisit despre încercarea mea, trimisă revistei *Gazeta învățământului*, de a modifica programa școlară pentru elevii ciclurilor preuniversitare. Pe lângă alte inițiative (sic!), propuneam să fie scoasă sintaxa frazei din gimnaziu și înlocuirea acesteia cu lecții de exprimare orală corectă (retorică, în fond), introducerea acestui capitol (sintaxa frazei) în programa primelor două clase din ciclul liceal, asociat cunoștințelor de teorie a literaturii și de stilistică. Lucrurile erau, însă, așa de „strâns fixate în proiect”, încât răspunsul redacției a fost ușor persiflant, de tipul „am trimis propunerile dumneavoastră ministerului de resort” etc. etc.

*

Ce înțelegem, de fapt, prin sintagma **exprimare corectă**?

De obicei, când spunem despre cineva că „se exprimă corect”, avem în vedere respectarea normelor ortoepice impuse de limba literară. Iar când adăugăm „se exprimă frumos”, îl situăm pe vorbitor într-un teren estetic, în categoria oratorilor, fără să ne gândim la sensul propriu al termenului, implicând astfel varianta artistică a exprimării. Delimitarea este evidentă, de altfel, în *Dicționarul de pedagogie*: „EXPRIMARE ARTISTICĂ – Modalitate de concretizare, formulare și comunicare a cunoașterii și a trăirii artistice, a rezultatelor acestei cunoașteri, cu o puternică angajare a activității creatoare și implicând folosirea unor limbaje și tehnici specifice personale”. Iar „EXPRIMARE CORECTĂ – vorbire sau scriere conformă regulilor gramaticale. În accepțiunea

cea mai modernă, **EXPRIMAREA CORECTĂ** este definită drept construcție a enunțurilor potrivit regulilor sistemului în care funcționează. /.../ E.C. este un obiectiv central al activității formative. În procesul dezvoltării intelectuale, E.C. trece de la forma sa conștientă (atenție permanentă la modul de exprimare) la deprindere. De aceea, corectările se cer făcute în faza de început, înainte de constituirea deprinderilor” (**Dicționar de pedagogie**, EDP, București, 1970, pag. 175).

Sunt cuprinse în aceste definiții cerințe care accentuează necesitatea muncii de educare a exprimării corecte cu precădere la elevii ciclului primar, inclusiv clasele V-VIII din ciclul gimnazial. Pentru că „modul de rostire este o etichetă cu care fiecare dintre noi se prezintă în fața societății. Și cu cât ne apropiem mai mult de perfecțiunea modelului ideal, cu atât vorbirea noastră devine mai clară, mai frumoasă, mai expresivă”, spun F. Ciobanu și L. Sfirlea (*Cum scriem, cum pronunțăm corect*, ES, București, 1970, pag. 86).

Dintr-o sumă de mijloace care concură la formarea priceperilor și deprinderilor de exprimare corectă – fonetică, lexic, morfologie, sintaxă, stil etc. – este recomandabil să ne îndreptăm atenția cu precădere asupra corectării greșelilor ce vizează fonetica, intonația, accentul, topica și asupra exercițiilor de dicție și de respirație, deoarece se știe că primul pas către rostirea curată, îngrijită îl constituie

exercițiile elementare de dicție (var. dicțiune), controlul respirației, orientarea vocii. Se face distincție de la început între dicțiune și pronunțare, prima fiind apanajul aproape exclusiv al artiștilor, a doua aparținând vorbitorilor de rând. Tot F. Ciobanu și L. Sfirlea ne spun: „**Dicțiunea** este arta de a emite clar sunetele vorbirii, adaptându-le în același timp la necesitățile dictate de conținutul comunicării. **Pronunțarea** este pur și simplu modul specific de a articula sunetele unei anumite limbi” (*ibid.*, pag. 87).

Cine este preocupat preferențial de acest aspect al formării, nu cred că trebuie să fie refractar la celelalte greșeli, de natură gramaticală. Dimpotrivă, și acestea trebuie sesizate și corectate pe parcursul întregii activități. Folosirea progresivă, de-a lungul anilor, a tuturor mijloacelor și formelor de instruire ce ne sunt accesibile în vederea cultivării la copii a grijii pentru o pronunțare corectă și o cât mai bună dicție trebuie să stea permanent în atenția celui care și-a propus o astfel de activitate, alături de celelalte obiective ale procesului educativ. Pentru o astfel de muncă este nevoie de cunoștințe asimilate prin studiu, de talent interpretativ, ceea ce ar trebui să fie apanajul tuturor cadrelor didactice specializate în limbă și literatură, eventual artă dramatică.

Numai că instruirea și formarea viitorilor dascăli începe tot din primii ani de școală. Așteptăm primele promoții de profesori oratori și de oratorie! Cine să-i formeze, dacă nu studiile universitare?

Apariție editorială

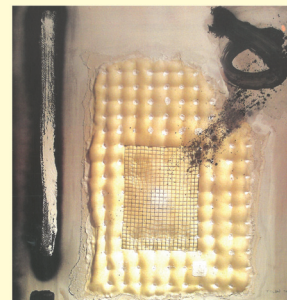
Istoria și tradițiile unor grupuri etnice, sociale sau ocupaționale, convertite în memorie, laolaltă cu narativul biografic individual sau colectiv devin sursă și metodă de legitimare și de diferențiere identitară. Despre toate acestea va fi vorba în cartea de față pe care cu greu am putea-o încadra într-un gen proxim ferm definit. Ea este deopotrivă o cercetare de istorie orală, de antropologie culturală ori de istoria mentalităților, din care nu lipsește nici tenta investigativ-polemică a demersului jurnalistic.

Arealul teritorial în care s-a efectuat investigația care stă la baza prezentei lucrări reprezintă o zonă de margine, un topos de perfect sincretism cultural, ca mai toate ariile de frontieră culturală și etno-lingvistică. Geografic, ea se situează în partea de miazăzi

a județului Satu Mare, acolo unde prelungirile domoale ale piemontului silvan întâlnesc orizontul plan și nesfârșit al câmpiei, pe teritoriul aproximativ de sub jurisdicția a două cetăți puternice de altădată, Ardudul și Beltiugul, bastioane importante ale feudalității transilvane timpurii.

Zonă de mixtum compositum etnic și antropologic, de schimburi și transmișteri culturale biunivoce, de evidente sincretisme și contaminări. Privit în diacronia lui, spațiul a dezvoltat o dinamică și o mobilitate spirituală remarcabilă, fundamentată pe straturile și sedimentele succesive de cultură și civilizație pe care grupurile sale constitutive le-au așezat temeinic, ca marcă ireversibilă a propriei lor identități. Români, șvabi, unguri, ruțeni, țigani sau ceangăi alcătuiesc astăzi mozaicul

George Achim

Sita de ceară

Istoriile din istoria unui ținut transilvan

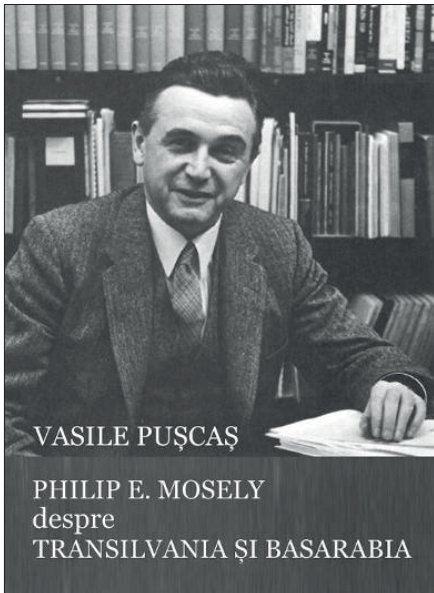
demografic și cultural al acestui areal pluriform, mobil și provocator.

George ACHIM

(Din volumul „Sita de ceară - Istoriile din Istoria unui ținut transilvan”, autor George Achim, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017)

Malaxorul de făurar

■ La Editura „Școala Ardeleană” din Cluj-Napoca au apărut, de curând, două volume de referință în domeniul lor, ambele văzând lumina tiparului în cadrul unui Proiect editorial dedicat Centenarului Marii Uniri sub egida Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj: **Philip E. Mosely despre Transilvania și Basarabia**, autor cunoscutul profesor Vasile Pușcaș, fost ministru, originar din Surduc, județul Sălaj, profesor universitar, din 1995, la Universitatea „Babeș-Bolyai”.

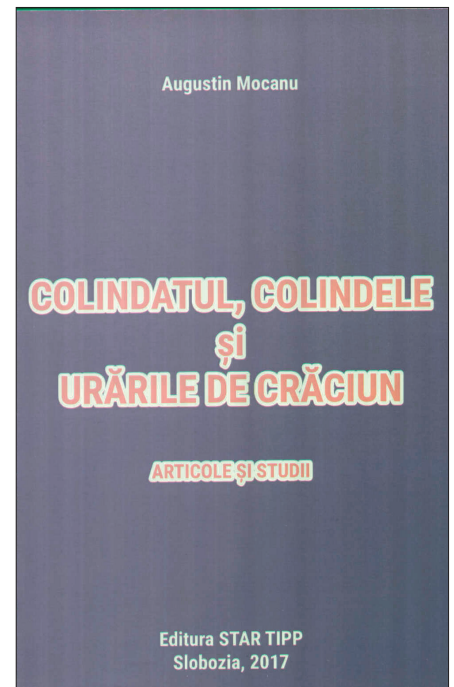
VASILE PUȘCAȘ

PHILIP E. MOSELY
despre
TRANSILVANIA ȘI BASARABIA

Din prefața autorului: „Volumul de față își propune doar reconstituirea istoriografică a unor aspecte din activitatea profesorului Philip E. Mosely, îndeosebi cele care au avut în vedere România. Căci subiectul merită o investigație amplă în biblioteci, arhive publice și private din SUA și Europa. (...) Această cercetare istoriografică a fost realizată în cadrul programului Fulbright”; al doilea volum, **Cehi, slovaci și români în veacurile XIII-XVI**, îl are ca autor pe istoricul Mihail P. Dan (1911-1976). Câteva cuvinte despre această lucrare scrise de reputatul academician Nicolae Edroiu (frațele istoricului Elena Musca din

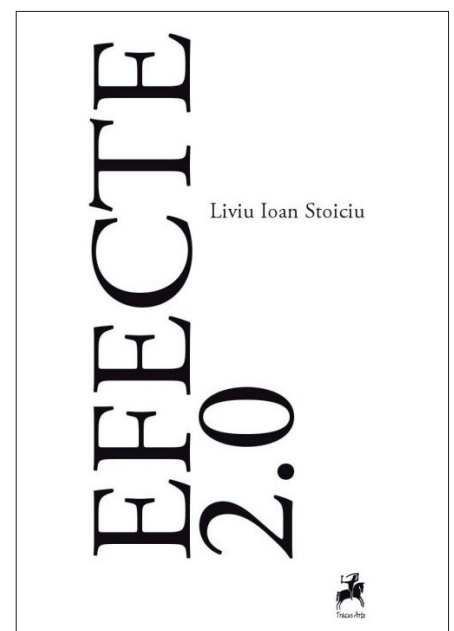
Zalău), trecut, nu demult, la Cele Veșnice: „Lucrarea (...) este astăzi o raritate bibliografică. Apărută la Sibiu în anul 1944, când Institutul de Istorie Națională din Cluj se găsea în refugiul sibian impus de ocupația ungaro-hortystă asupra părții de nord-est a Transilvaniei, difuzarea i s-a făcut cu dificultate, multe din exemplarele ediției dispărând în condițiile repetatelor mutări ale Institutului și Bibliotecii acestuia în fața bombardamentelor. (...) Importanța sub aspect științific a lucrării profesorului Mihail P. Dan pentru studiile referitoare la raporturile româno-ceho-slovice a rămas însă intactă datorită, în primul rând, vastei și profunde documentații istorice asupra subiectului, modalităților de abordare a lui”.

■ **Augustin Mocanu, Colindatul, colindele și urările de Crăciun – articole și studii, Editura Star Tipp, Slobozia, 2017, volum închinat Centenarului Marii Uniri...** Din *Notă asupra ediției*: „Acest volum conține studii despre colindat, colinde și urări (mulțămitori) scrise și publicate din 1968 până în prezent. Cercetările adunate aici conțin materiale care se referă la trei zone etnofolclorice întinse unde am trăit și activat câte un însemnat număr de ani din viață: zona etnofolclorică Câmpia Transilvaniei cu localitatea natală, Boju, comuna Cojocna, județul Cluj, unde am copilărit, am studiat, m-am format ca mic intelectual român cu rădăcină țărănească, în primii 25 de ani ai vieții; aria Codru – Valea Sălajului, având în centru orașul Cehu Silvaniei, unde am locuit și lucrat ca profesor de limba și literatura română vreme de peste 40 de ani și zona Câmpia Soarelui, actualul județ Ialomița cu centrul județean Slobozia, unde, pensionar fiind, locuiesc și scriu de aproape 20 de ani”...

Neobositul etnolog Augustin Mocanu, vechi colaborator al revistei și editurii „Caiete Silvane”, la cei 85 de ani ai săi, se află la cel de-al 17-lea volum în domeniul său predilect; el mai este autorul a patru lucrări monografice, două lingvistice, nouă beletristice și a trei jurnale.

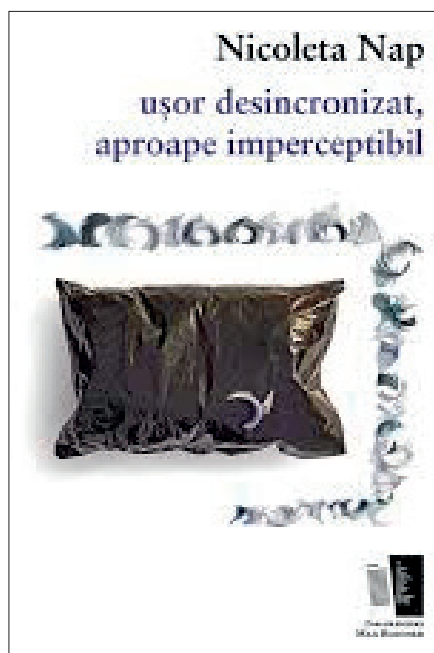
■ **Liviu Ioan Stoiciu, Efecte 2.0, Editura Tracus Arte, București, 2017.**

Autorul este mult prea cunoscut pentru a mai avea nevoie de vreo prezentare... Pentru cititorii *Caietelor Silvane*, un fragment din poemul ce deschide volumul, intitulat „Nici un sunet fundamental”: „Nu se întrevide nimic deosebit, deși stai de ani/ grei în așteptare: privești în gol. Nu/ auzi nici un sunet fundamental. Nu auzi decât niște sunete/ ciudate dinlăuntru. Te resimți, îngropat în/ stratul gravitațional. Nici/ un semnal clar de nicăieri. Îți bați joc și de chinurile tale./ Ce cauți, de fapt, și nu găsești? Nu mai/ căuta ceea ce nu se vede! Dumnezeu e în tine, nu în zare... Tot // ce știi e că, în continuare, pierzi. Pierzi și atunci/ când câștigi: degeaba faci/ o statistică în acest sens, nu interesează pe nimeni. Nu/ mai vrei nimic altceva decât să te predai./ Dar cui? Tu consideri că ți-ai făcut datoria față de tine și/ că ajunge. De ce nu ești crezut? Oricum ai/ întoarce-o, vina e la tine./ Ia gândește-te bine: unde ai mai greșit? Trebuie/ să îndrepti greșeala -/ nu te grăbi, ia-o încet. Și nu te mai înflăcăra atât!”

■ **Nicoleta Nap, ușor desincronizat, aproape imperceptibil, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2017.** E vorba de volumul de debut al autoarei, despre care aflăm că este absolventă a două facultăți în Cluj-Napoca (Filozofie și Drept), unde a lucrat 12 ani în presa scrisă și a cântat într-o trupă punk, actualmente, începând din 2013, locuind în București. „Sincronizat tendințelor autoscopice și cu o foarte perceptibilă siguranță a imageriei, debutul Nicoletei Nap propune un tensionat scenariu de reactivități la muțenia ori neînțelesul lumii, locvace, sentențios, epurat de sensiblerie – ba, aparent, de orice palpiter interior. Într-un jargon de imediată actualitate, textele ei sunt înregistrări de spasme, de atrocități rostite în ritmul egal și înnebunitor

al distopiilor, filme absurde și triste (...)” (Rita Chirian).

Moto-ul volumului: „Nu auziți această voce groaznică al cărei urlet cuprinde întregul orizont, și pe care omul o numește de obicei tăcere?” (Georg Büchner, *Lenz*).

■ **Poesis internațional, anul VII, nr. 2 (20)/ 2017.**

Un număr masiv, de peste 300 de pagini... Din editorialul redactorului-șef, poetul Claudiu Komartin: „La capătul celui de-al

șaptelea an de apariție, odată cu numărul 20, *Poesis internațional* trece de 320 de pagini, intrând în rândul celor mai robuste publicații de felul ei care pot fi citite astăzi. Autori din 18 țări, pe lângă România și Republica Moldova, stau laolaltă într-o construcție rizomatică în care un cititor atent și răbdător poate găsi tot felul de trimiteri și legături, de ușițe și tuneluri secrete care împânzesc freatica literaturii mondiale”. O revistă impresionantă, nu doar prin numărul autorilor, ci mai ales prin calitatea textelor lor.

■ Semnalăm apariția volumului III din **Tradiții, arte și literatură – compendiu de activități culturale, Editura Eubeea, Timișoara, 2017.**

Lucrarea, apărută sub egida Fundației Ateneul Cultural „Ștefan Goanță”, cuprinde consemnări ale activităților acestei fundații, plus lucrări prezentate în cadrul Simpozionului național „Colocviile de la Liebling: convergențe culturale”, ediția a VII-a, 7 octombrie 2017; coordonatorul lucrării este Irina Goanță, iar consilier literar Maria Nițu.

(D.H.)

Campanie publică: Salvați istoria națională!

Salvați Casa lui Iuliu Maniu!

Srijină această campanie donând în conturile:

Lei - RO22 RZBR 0000 0600 0208 5400

Euro - RO18 RZBR 0000 0600 0289 9205

Dolari - RO11 RZBR 0000 0600 1092 7730

Cont PayPal: salvaticasamaniu@yahoo.com

S-au alăturat campaniei: _____

Sălajul Pur și Simplu
...se poate și altfel

AGENȚIA NAȚIONALĂ DE PRESĂ
AGERPRES
Actualizează lumea.

Magazin
Sălăjean
LIDERUL PRESII SĂLĂJENE

Vocea Transilvaniei

regio TV
TRANSILVANIA

adevărul

TVR CLUJ

Caiete Silvane

Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj

MJAZ

Sălăjeanul TV

Transilvania Reporter

Actualitatea iri

CRISANA

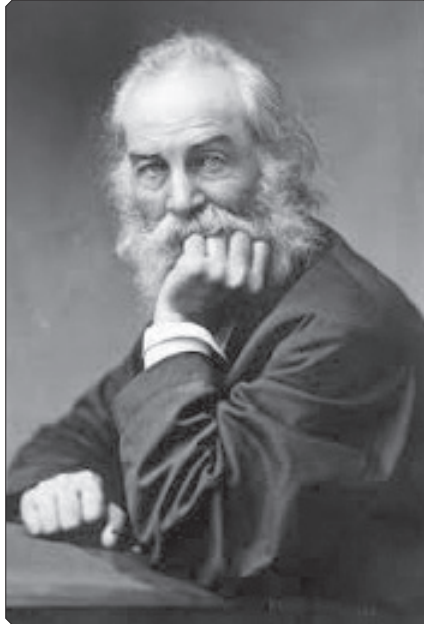
Evenimentul zilei

ZIGZAG
ROMÂN-CANADIAN

foTravel

GAZETA
DE CLUJ

WALT WHITMAN

(31 mai 1819 - 26 martie 1892)

Ultima rugă

La sfârșit, cu blândețe
Să fiu purtat
Depart de zidurile puternicei fortărețe,
Depart de încuietorile ferecatelor lacăte,
Depart de opreliștile bine închiselor porți.
Să alunec în liniște;
Descuiați lacătele cu cheia tăcerii,
Iar tu, suflete, cu o șoaptă, dă ușile în lături,
Cu calm, nu fi nerăbdător!
(Ce puternică e încleștarea ta, trup muritor!
Ce tare e, iubire, împotrivirea ta!)

*(Din volumul Walt Whitman/ Carl Sandburg, Poeme –
alese și traduse de George Macovescu, Ed. Eminescu, 1987)*